

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

освітній рівень – магістр

на тему: **«ЗАМОРОЖЕНІ КОНФЛІКТИ ЯК ЧИННИК ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ»**

Виконала:

студентка 2-го року навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Мовчан Марія Олегівна

Керівник:

Краєв Олександр Валерійович
старший викладач
кафедри міжнародних відносин

КИЇВ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТІВ	6
1.1. Конфлікти у системі міжнародних відносин: порівняння теоретичних підходів.	6
1.2. Концептуалізація поняття «заморожений конфлікт».	16
1.3. Гібридні загрози у системі міжнародної безпеки: концептуалізація поняття та методологічна база дослідження.....	24
РОЗДІЛ 2. ГЕНЕЗА ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТІВ ПРИДНІСТРОВ'Я, АБХАЗІЇ ТА ПІВДЕННОЇ ОСЕТІЇ	30
2.1. Фактори виникнення конфліктів на території Молдови та Грузії.	30
2.2. Збройна фаза заморожених конфліктів: порівняльний аспект.....	42
2.3. Спроби врегулювання Придністровського, Абхазького та Південно- Осетинського конфліктів: критичний компаративний аналіз	53
РОЗДІЛ 3. ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТІВ ДЛЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	66
3.1 Дилема обмеженого суверенітету у міжнародно-правовому регулюванні заморожених конфліктів	66
3.2 Економічна інструменталізація гібридних загроз у невизначених територіях... ..	77
3.3 Контрольована дестабілізація як інструмент зовнішньої експансії держави- патрона: військовий компонент Росії в Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії.	89

3.4 Застосування триангуляції: заморожений конфлікт у Кіпрі як фактор гібридних загроз	102
ВИСНОВКИ	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	110
АНОТАЦІЯ	140

ВСТУП

Для сучасного глобалізованого світу гібридні загрози є критичним викликом, адже вони націлені на вразливі елементи системи організації суспільства та можуть призвести до дестабілізації держав на міжнародній арені. Організація Північноатлантичного договору визначає протидію гібридним загрозам одним зі своїх безпекових пріоритетів, а європейська спільнота вносить це питання до свого порядку денного та визнає серйозною небезпекою. Дослідження заморожених конфліктів як чинників гібридних загроз є *актуальним*, адже «сірі зони» у межах конфліктних територій фактично не підпорядковуються національним урядам, а знаходяться під ефективним контролем іншого суб'єкта, який може використовувати системні вразливості країни для дестабілізації та підриву її інституцій. У той же час, таке обмеження суверенітету держави, на території якої відбувається конфлікт, ускладнює процес виявлення та реагування на гібридні загрози, які можуть становити небезпеку не лише для держави, але і для інших регіональних акторів через транснаціональний характер міжнародних відносин.

Мета нашої роботи полягає у тому, щоб з'ясувати, яким чином заморожені конфлікти становлять гібридні загрози для системи світової безпеки на прикладі конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії.

Завдання:

1. Концептуалізувати поняття «заморожені конфлікти».
2. Виявити характерні особливості гібридних загроз у контексті дослідження заморожених конфліктів.
3. Визначити причини та передумови виникнення Придністровського, Абхазького та Південно-Осетинського конфліктів.
4. Порівняти та систематизувати спроби розв'язання та основні формати врегулювання заморожених конфліктів Молдови та Грузії.

5. З'ясувати, як економічні загрози інструменталізуються на прикладі конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії.

6. Встановити, якими є гібридні загрози контрольованої дестабілізації в межах експансивної політики держави-патрона через невизначені території.

7. З'ясувати, чим міжнародно-правове регулювання заморожених конфліктів Молдови та Грузії обмежує суверенітет та право застосування сили.

Об'єкт: Гібридні загрози для системи світової безпеки.

Предмет: Заморожені конфлікти Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії як чинники гібридних загроз для міжнародної безпекової системи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТІВ

1.1. Конфлікти у системі міжнародних відносин: порівняння теоретичних підходів

Анатолій Рапопорт писав, що «конфлікт є темою, що займає людське мислення більше, ніж будь-яка інша, за винятком, хіба що, Бога та кохання»¹. І дійсно, конфлікт, як об'єкт роздумів, з'являвся у багатьох значущих для політичної думки трактатів, від Архашастри і до праць сучасних мислителів.

Термін «конфлікт» походить від «confligere» – латинського слова, що в перекладі означало «відштовхуватися», і вживалося для властивостей двох або більше фізичних тіл, що рухаються назустріч одне одному². Конфлікт є відносним поняттям, розуміння якого може варіюватися від суперечок рутинного рівня і до повномасштабної війни із використанням усіх наявних ресурсів залучених до неї сторін³. В контексті підходу політичної філософії, дослідники роблять припущення, що дії та реакції сторін конфлікту визначаються їх суб'єктивним сприйняттям, яке формується та кристалізується у динамічних відносинах акторів, а їх взаємодія є головним фактором визначення вектору розвитку та результату суперечки⁴. Це припущення дозволяє стверджувати, що міжнародні конфлікти це не просто результати раціональних виборів політичних управлінців, заснованих на національних інтересах, а процеси, в значній мірі керовані колективними страхами та потребами. Міжнародний конфлікт є багатовимірним процесом взаємного впливу взаємодії усіх його сторін, які

¹ Rapoport A. (n.d.). *Fights, games, and debates* [Review of *Fights, games, and debates*]. Ann Arbor, University of Michigan Press. P.11. Retrieved May 19, 2025, from https://archive.org/details/fightsgamesdebat0000rapo_v5i4/page/10/mode/2up

² Bercovitch, J., Kremenyuk, V., & I William Zartman. (2008). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (p. 4). SAGE Publications Ltd.

³ Farnsworth, D. (1999). *Encyclopedia of violence, peace, & conflict: Vol. International Relations* (L. Turpin, Ed.; p. 232). Academic Press.

⁴ Staerklé, C. (2015). Political Psychology. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 427–433. (p. 431). <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.24079-8>

намагаються своїми діями просувати чи захищати свої інтереси, які є взаємовиключними – тобто задоволення інтересів одної сторони буде сприйматися загрозою для інтересів іншої⁵.

Згідно з Енциклопедією світових проблем та людського потенціалу, міжнародний конфлікт є наслідком людської поведінки, націленої на перешкоджання, знищення чи будь-яку іншу форму контролю над іншою державою, їх групою, чи державними політиками⁶. Міжнародний збройний конфлікт, відповідно до визначення Міжнародного Комітету Червоного Хреста, виникає у випадку, коли одна або більше держав вдаються до застосування військової сили проти іншої держави незалежно від цілей та причини розгортання бойових дій⁷.

Порівняння підходів ліберальної, реалістичної та конструктивістської теорій міжнародних відносин у питанні дослідження генези протистоянь світової шахівниці дозволить нам визначити концептуальну основу для подальшого аналізу заморожених конфліктів, обраних у рамках цього дослідження, як чинників формування гібридних загроз для сучасної системи міжнародної безпеки.

Теорія лібералізму, яка буде розглянута у цьому підрозділі першою, у вирішальному чиннику зовнішньої та оборонної політики держави вбачає її внутрішньополітичну систему, і саме на цьому принципі базується основний аргумент в межах ліберальної теорії демократичного миру, за яким демократичні країни не воюють між собою⁸. Теорія демократичного миру, яка серед прихильників лібералізму уже стала аксіомою, завдячує своїй генезі прихильникам Іммануїла Канта та дослідженню команди «Correlates of War», проведеного на основі опитування 1961 р.,

⁵ Kelman, H., & Fisner, R. (2003). Conflict Analysis and Resolution. In *The Oxford Handbook of Political Psychology* (p. 317). https://scholar.harvard.edu/files/hckelman/files/Conflict_Analysis_and_Resolution_2003_Oxford_Handbook.pdf

⁶ *International conflict*. (2020). Encyclopedia of World Problems and Human Potential. <https://encyclopedia.uia.org/problem/international-conflict>

⁷ *International armed conflict | How does law protect in war? - Online casebook*. (n.d.). The International Committee of the Red Cross (ICRC). https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/international-armed-conflict

⁸ Peterson, J. W., & Lubecki, J. (2019). *Defense policies of East-Central European countries after 1989* (p. 17). Manchester University Press.

опублікованому у журналі «Industrial Research»⁹, де більшість читачів погодилися із твердженням, що демократичні уряди є більш мирними у своїй зовнішній політиці, тоді як автократичні – схильні до війни. Дослідивши конфлікти із 1816 по 1965 рр., аналітики не знайшли значущих відмінностей між різними типами режимів та тим, чи брали вони участь у війнах, однак також дійшли до висновку, що жодна демократія не воювала проти іншої, хоча це припущення аргументували тим, що демократії на той час не були такими поширеними, і, здебільшого, не мали спільних державних кордонів, що і унеможливило виникнення діадичних воєн між ними¹⁰. Це дозволяє стверджувати, що прихильники цього підходу приділяє значну увагу державним інституціям та режиму, який вони підтримують, та вбачають в цьому вагомий фактор впливу на взаємодію акторів, в тому числі, і у виникненні конфліктів між ними.

Принцип лібералізму щодо важливості ставлення до інших як до етичних суб'єктів, тим не менш, втрачають свій потенціал у поясненні того, чому ж все таки демократії беруть участь у міжнародних збройних протистояннях із недемократичними суб'єктами системи, та навіть самі подекуди стають ініціатором військової інтервенції.

Продовжуючи ідею демократичного миру, Майкл Дойл вважав політично значущим те, що перед тиском загрози Другої світової війни, ліберальні держави опинялися на одній стороні навіть попри складність політичних, історичних та економічних особливостей їх зовнішньої політики. І хоч середньовічна та Європа раннього модернізму бачила війни між Нідерландами, Англією та Францією, глибші внутрішні основи лібералізму стали передумовою їх об'єднання¹¹.

У контексті неоліберального підходу до аналізу міжнародних конфліктів цікаво також звернутися до авторів концепції «транснаціональних відносин» Джозефа Найя

⁹ Small, M., & Singer, D. (1974). The war-proneness of democratic regimes, 1816-1965. In *The Jerusalem journal of international relations* (p. p. 50-69). ISSN 0363-2865, ZDB-ID 194424-1.

¹⁰ Singer, J. D., & Minhas, S. (2009). Conflict Resolution in the International System: A Quantitative Approach. *SAGE Publications Ltd eBooks*, 52–71 (p. 55). <https://doi.org/10.4135/9780857024701.n4>

¹¹ Doyle, M. W. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs*, 12(3), 205–235 (p. 217). JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/2265298>

та Роберта Когейна¹², які у другій половині ХХ ст. кинули виклик ідеї ексклюзивності держав як акторів міжнародної системи. Із розвитком транснаціональних відносин, з'явилася взаємозалежність акторів світової арени, якими вже визнавалися не лише держави, але й міждержавні організації, що певною мірою надали національним урядам нові інструменти реалізації зовнішньої політики¹³. Для міжнародних конфліктів це означало появу нових шляхів впливу на його розв'язання без прямої збройної інтервенції та дифузю багатосторонньої дипломатії з метою стабілізації відповідних регіонів.

Дослідники неолібералізму у суперечці із неореалістичним твердженням про анархічність міжнародної системи наголошували на тому, що державна взаємозалежність в умовах глобалізації, спільні інтереси акторів та міжнародна інституціоналізація могли б дозволити державам дійсно створити справжній мир та досягти абсолютні переваги у сфері безпеки, пом'якшивши наслідки системної анархії. Відповідно, запобігання конфлікту, для неолібералізму, було можливим шляхом поширення демократичного миру через відповідну інституціоналізацію, глобальне врядування, утвердження міжнародного права та багатосторонню співпрацю¹⁴.

Лібералізм часто піддається критиці з боку реалістів і, за словами Бернарда Вільямса, не здатній по справжньому концептуалізувати такі поняття, як конфлікт та влада, адже він є залежним від підпорядкування політичної філософії моральній, що перетікає у «політичний моралізм», де моральне має примат над політичним¹⁵. І для

¹² Nye, J. S., & Keohane, R. O. (1971). Transnational Relations and World Politics: An Introduction. *International Organization*, 25(3), 329–349. <https://www.jstor.org/stable/2706043>

¹³ Ibid. p. 341

¹⁴ Bercovitch, J., Kremenyuk, V., & I William Zartman. (2008). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (p. 174). SAGE Publications Ltd.

¹⁵ Williams, B., & Hawthorn, G. (2005). *In the Beginning Was the Deed: Realism and Moralism in Political Argument* (p. 2). Princeton University Press, Cop.

реалістів постає питання: що робити, коли не всі люди поділяють ліберальну умову про те, що всі індивіди є вільними та рівними¹⁶.

Припущення, що поєднує усі реалістичні школи політичної думки полягає у тому, що актори міжнародної арени – це «раціональні унітарні політичні одиниці анархії»¹⁷, – тобто держави, а держави завжди прагнуть до влади, адже якби їх метою була лише безпека, то підґрунтя конфліктів поступово б просто зникло¹⁸. Більше того, для аналізу міжнародних конфліктів через призму реалізму важливим є також матеріалістичне припущення про те, що вплив держави на міжнародній арені та її позиція визначатиметься відношенням витрат на загрози та стимули (*threats and inducements*), до вигод, які вона може отримати в результаті, і успіх цього впливу буде пропорційним її силі, що визначається через доступ до матеріальних ресурсів¹⁹. Таким чином, влада та можливість впливати на інших акторів світової арени невід’ємно пов’язана із силою держави, стосовно оцінки якої реалісти були досить категоричними.

Прихильники згаданого підходу припускали, що після закінчення Холодної війни, на Європу очікувало б повернення до багатополлярності, яке неодмінно супроводжувалося б загрозами міжнародних конфліктів та навіть війнами²⁰. Вони погоджувалися у тому, що конфлікти є неминучими, а насильству в них притаманна остаточність: воно є «*extrema ratio*»²¹ – крайньою мірою, перед якою мають бути випробувані інші альтернативи досягнення мети.

¹⁶ Kaufmann, K. (2020). Conflict in Political Liberalism: Judith Shklar’s Liberalism of Fear. *Res Publica*. Provided By: Helsinki University Library, 26, 577–596 (p. 581). <https://doi.org/10.1007/s11158-020-09475-z>

¹⁷ Legro, J. W., & Moravcsik, A. (1999). Is Anybody Still a Realist? *International Security*, 24(2), 5–55 (p.12). <https://www.jstor.org/stable/2539248>

¹⁸ Mowle, T. (2003). Worldviews in Foreign Policy: Realism, Liberalism, and External Conflict . In *Political Psychology*, Vol. 24, No. 3, (p. 556). United States Air Force Academy. Oxford.

¹⁹ Legro, J. W., & Moravcsik, A. (1999). Is Anybody Still a Realist? *International Security*, 24(2), 5–55 (p.17). <https://www.jstor.org/stable/2539248>

²⁰ Peterson, J. W., & Lubecki, J. (2019). *Defense policies of East-Central European countries after 1989* (p. 18). Manchester University Press.

²¹ Burelli, C. (2019). A realistic conception of politics: conflict, order and political realism. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 24(7), 1–23 (p.7). <https://doi.org/10.1080/13698230.2019.1604045>

Баланс сил є головним інструментом зовнішньої політики великих держав світової арени, який досягається шляхом нарощування військових ресурсів, що є невід'ємною частиною реалістичної парадигми. У свою чергу, альянси, утворені з метою запобігання домінування держав чи державних коаліцій у міжнародній системі, є передбачуваним продовженням політики стримування²². І тут ховається ще одна значна відмінність між реалістами та лібералами, адже у той час, як перші наголошували на очікуваних суперечках в питанні дистрибуції «воєнних трофеїв» між державними альянсами²³, ліберали пріоритизували власний добробут і були більш «байдужими до вигоди, яку отримують інші»²⁴. Для класичного реалізму прагнення до влади є невід'ємною частиною людської природи, що зумовлює постійні спроби держав, «що постають, як раціональні егоїсти»²⁵, вдаватися до пошуку шляхів нарощування своєї сили.

Конкуренція, страх та спокуса до превентивної війни є ознаками міжнародних відносин, що, з точки зору Томаса Гоббса, логічно впливають із міжнародної анархії²⁶. Непідготовленість до атаки, для реалістів, гірше, ніж високі витрати на зброю, а напруженість та гонка озброєння, як наслідок, скорочують відстань до можливої ескалації. Конкурентне наслідування боротьби акторів за утвердження свого місця в міжнародній системі та відсутність глобального суверена для врегулювання конфліктних інтересів сторін доповнюють картину у триаду Фукідіда, до якого тягнеться власне коріння реалізму, де безпека, власний інтерес та честь стають імпульсами розв'язання війни²⁷.

²² Senarclens, P. de. (1991). *The "Realist" paradigm and international conflicts*. Ebsco.com; International social science journal. https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A11%3A5909547/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Aagcd%3A5651187&crl=c&link_origin=scholar.google.com

²³ Mowle, T. (2003). Worldviews in Foreign Policy: Realism, Liberalism, and External Conflict . In *Political Psychology*, Vol. 24, No. 3, (p. 567). United States Air Force Academy. Oxford.

²⁴ Keohane, R. O. (1984). After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy. In *JSTOR* (p. 66). Princeton University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt7sq9s>

²⁵ Griffiths, M. (2007). *International Relations Theory for the Twenty-First Century* (p. 63). Routledge.

²⁶ Hobbes, T. (2020). *Leviathan* (p. 186). Penguin.

²⁷ Doyle, M. W. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs*, 12(3), 205–235 (p. 219). JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/2265298>

Неореалісти підхопили ідею структурної анархії попередників, та визначили конфлікти та війни неминучими наслідками у невпинній боротьбі за могутність та безпеку. Вони виключили можливість справжнього розв'язання цих конфліктів, а оптимальним станом, яке можна досягнути для їх управління назвали примусові мирні дії за допомогою посередництва сили²⁸.

В. Зартман стверджував, що актори продовжуватимуть бойові дії доти, доки будуть розглядати перспективу перемоги над противником силовими методами вигіднішою, ніж згоду на примирення, яке вимагатиме від них відповідних поступок. Зміна очікувань сторін конфлікту починається тоді, коли вони заходять у глухий кут без можливості явної військової ініціативи з жодної зі сторін, що автор називає станом «зрілості (ripeness)» для пошуку інших альтернатив, що є першочерговою умовою початку діалогу²⁹. Тобто згода сторін на переговори стає можлива лише після усвідомлення, що витрати на продовження війни будуть більш обтяжливими³⁰, а відсутність імовірності перманентної переваги на полі бою, достатньої для закінчення війни, спонукає до пошуку якщо не консенсусу, то хоча б компромісу для уникнення подальших воєнних витрат.

Стимул для подальшого розвитку теорії міжнародних відносин та розширення дискусії лібералів та реалістів отримала після закінчення Холодної війни³¹ та їх вразливості у поясненні фундаментальних перетворень світової шахівниці, що відбулися після.

Конструктивізм, що як підхід до вивчення міжнародних відносин прийшов в цю сферу із соціології, на відміну від попередніх теорій, зосереджується на ролі дискурсивних та нормативних чинників формування політичної реальності,

²⁸ Bercovitch, J., Kremenjuk, V., & I William Zartman. (2008). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (p. 173). SAGE Publications Ltd.

²⁹ Zartman, W. (1995). Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts. In *Elusive Peace: Negotiating an End to Civil Wars* pp. 3–30 (p.18). Brookings Institution.

³⁰ Webel, C., & Galtung, J. (2007). Negotiation and international conflict. In A. Chester (Ed.), *Handbook of Peace and Conflict Studies* (p. 43). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203089163>

³¹ Kratochwil, F. (1993). The Embarrassment of Changes: Neo-Realism as the Science of Realpolitik without Politics. *Review of International Studies*, 19(1), 63–80 (p. 63). <https://www.jstor.org/stable/20097320>

взаємному конституюванні її агентів та структур, а також соціально сконструйованій природі міжнародних акторів³².

Розглядаючи питання міжнародних конфліктів через призму теорії конструктивізму, з'являється проблема системи міжнародних відносин, яка полягає у схильності національних держав до сприйняття інших акторів арени як загрозливих, що призводить до зростання напруги та підвищення імовірності виникнення конфліктів. Саме суспільні страхи та сприйняття оточення як фактору загрози у наслідку призведе до виконання того, що реалісти вважали залізним законом міжнародної політики: «чини з іншими так, як вони вчинили б з тобою, але роби це першим»³³.

Прихильники конструктивізму доходять висновку, що суспільні практики конфлікту та війни виходять із конститутивної природи ідей та норм, як дискурсивних елементів³⁴. Вони стверджують, що національні, групові та індивідуальні ідентичності мають важливе значення у конструюванні конфліктів, адже конфлікти та війни передбачають чіткого визначення загрозливого «іншого», що сприяє необхідній легітимації початку війни, мобілізації ресурсів та мотивації людей до вбивства у бою. Таким чином, ідентичності для конструктивістів займають центральну роль у кристалізації та структуруванні поведінкових норм та інтересів, що підкріплюється аргументом про те, що після закінчення Холодної війни, конфлікти пострадянського простору були здебільшого пов'язані саме із питанням національної та етнічної ідентичностей³⁵.

Важливим доповненням тут є те, що насильство саме по собі не виходить із диференціації ідентичностей, хоч його використання у рамках конфлікту й

³² Bercovitch, J., Kremenjuk, V., & I William Zartman. (2008). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (p. 172). SAGE Publications Ltd.

³³ Thomson MacCurdy, J. (1949). International Conflict as Group Conflict. In R. Carlton (Ed.), *Roots of Political Behavior: Introduction to Government and Politics* (p. 267). Bluebook 21st ed. Provided by: Helsinki University Library.

³⁴ Alkopher, T. D. (2005). The Social (and Religious) Meanings that Constitute War: The Crusades as Realpolitik vs. Socialpolitik. *International Studies Quarterly*, 49(4), 715–738 (p. 716). <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2005.00385.x>

³⁵ Bercovitch, J., Kremenjuk, V., & I William Zartman. (2008). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (p. 177). SAGE Publications Ltd.

трансформує ворожого «іншого» більш жорстоко та агресивно³⁶. Необхідним для виникнення конфлікту конструктивісти вважають прагнення політичних еліт до організації матеріальних та дискурсивних інструментів війни, та навмисне формування ідентичності, засноване на страху, ненависті, дегуманізації та загрозі, без чого перетворення спалахів насильства на повномасштабну війну залишається неможливим³⁷.

Міжнародні конфлікти для конструктивістів є результатом зіткнення інтересів, ідентичностей та норм акторів системи, сформованими як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Для Марти Фінемор, саме соціальні норми та цінності «надають війні мету, визначають її зміст і роблять її вартою боротьби»³⁸. В межах конфлікту, згідно з припущенням цього підходу, державна поведінка регулюються цілою мережею норм, які не лише визначають інтереси акторів, але і легітимізують та виправдовують для них методи задоволення цих інтересів³⁹. Таке припущення є суперечливим ідеї реалізму, де зовнішня політика держав визначається не наявністю чи відсутністю тих чи інших норм, а є наслідком ресурсних обмежень в комбінації із рівнем узгодженості їх інтересів з інтересами інших акторів⁴⁰.

Виникнення та розвиток міжнародного конфлікту є питаннями, що широко досліджуються авторами теорій міжнародних відносин, такими як лібералізм, реалізм та конструктивізм. Порівняння цих підходів до аналізу конфлікту дозволяє глибше зрозуміти його генезу та визначити його характерні особливості.

Теоретики лібералізму розглядають конфліктні взаємодії акторів міжнародної арени через призму інституційних особливостей режиму, припускаючи, що демократії

³⁶ Fearon, J. D., & Laitin, D. D. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity. *International Organization*, 54(4), 845–877 (p. 846). <https://www.jstor.org/stable/2601384>

³⁷ Bercovitch, J., Kremenyuk, V., & I William Zartman. (2008). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution* (p. 178). SAGE Publications Ltd.

³⁸ Finnemore, M. (1996). Norms and War: The International Red Cross and the Geneva Conventions. In *National Interests in International Society* pp. 69–88 (p.69). Cornell University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1rv61rh.6>

³⁹ Shadle, M. A. (2011). Constructivism. In *The Origins of War: A Catholic Perspective* (p. 86). Georgetown University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt2tt6p0.8>

⁴⁰ Griffiths, M. (2007b). *International Relations Theory for the Twenty-First Century* (p. 63). Routledge.

є менш схильними до насильства та воєнної інтервенції як інструментів вирішення конфлікту із іншими демократичними режимами, інакше кажучи – демократії не воюють одна з одною. Демократична інституціоналізація, дифузія багатосторонньої дипломатії, міждержавної кооперації та усталення глобального урядування для прихильників цього підходу є найбільш дієвими методами мінімізації конфліктів та стабілізації системи міжнародної безпеки.

Для реалістів, невідворотність виникнення конфліктів у анархічній системі міжнародних відносин є догматичним твердженням, таким самим, як і неминучість ентропії у закритих системах. Як наслідок, згадана анархічність в поєднанні із державами, як раціональними егоїстичними акторами, для яких постійним пріоритетом є захист власних інтересів, неодмінно призводить до дилеми безпеки. Крім того, для реалістів, сила держави, що є визначальною для її зовнішньої політики, є матеріалістичним ресурсом, протилежно до можливості існування «м'якої» сили лібералів.

Конструктивізм, на противагу попереднім підходам, вбачає причини конфлікту у зіткненні різних ідентичностей та взаємовиключних інтересів акторів, чинником конструювання яких є норми та цінності, що надають значення тим чи іншим діям на міжнародній арені. І тоді як лібералізм шукає способи досягнення «*summum bonum*», а реалізм знаходиться у постійній боротьбі із «*summum malum*», конструктивізм вбачає у них не аксіоми, а змінні, що залежать від суб'єктивного сприйняття.

1.2. Концептуалізація поняття «заморожений конфлікт»

Термін «заморожений конфлікт» часто використовується в медійному та політичному дискурсах, тим не менш, серед науковців наразі не існує єдиного консенсусу щодо концептуалізації поняття та якісних умов його дефініції, а межі його розуміння залишаються не повністю визначеними.

Поняття «заморожений конфлікт» до другої половини 20 століття майже не з'являється ні в науковій літературі, ні у публічному дискурсі. Натомість, ще у 1968 році в американській політичній думці з'явився термін «заморожена суперечка» («frozen dispute»)⁴¹. Його увів до вжитку професор соціології Л. Крісберг, який вбачав у «замороженій суперечці» ситуацію, де обидва актора не наважилися вирішити проблему домовленістю, застосуванням сили чи відступом, і в той же час залишаються «повністю відданими своїм несумісним позиціям»⁴². Дефініція автора підійшла близько до актуального розуміння «заморожених конфліктів», однак вона не охопила усіх характерних особливостей згаданого явища та ігнорувала ситуації, в яких стейкхолдери докладали зусиль для вирішення спільного питання, навіть якщо в кінці кінців воно так і не закінчувалося його успішним розв'язанням.

Одним із перших згадок терміну «заморожений» щодо міжнародних суперечок у правовій площині були Гаазькі лекції 1973 р. професора Р. Гайєра⁴³. Автор наголошував на «замороженні» територіальних претензій сторін замість їх розв'язання, де конфліктуючі позиції так і залишалися без змін⁴⁴. Хоч таке формулювання далеке від сучасного трактування згаданого явища, його наявність не лише у політичному дискурсі, але й серед доробку авторів з міжнародного права дозволяє виокремити його як вагому концептуальну категорію.

⁴¹ Grant, T. D. (2018). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3), (p. 373). https://www.researchgate.net/publication/326135105_Frozen_Conflicts_and_International_Law

⁴² Kolaja, J. (1968). Social Processes in International Relations: a Reader. *Social Forces*. John Wiley and Sons, 47(4), (p. 553). <https://doi.org/10.2307/2574554>

⁴³ Guyer, R. (1973). "The Antarctic system" various chapters - *University of Tasmania*. University of Tasmania; Antarctic Documents Database, (p.181). <https://sparc.utas.edu.au/index.php/guyer-roberto-e-the-antarctic-system-various-chapters>

⁴⁴ Ibid.

Формулювання «заморожений конфлікт» набуло поширення після закінчення Холодної війни та спочатку використовувалися для затяжних етно-територіальних конфліктів на пострадянському просторі (Південній Осетії та Абхазії у Грузії, Придністров'ї у Молдові та Нагорного Карабаху в Азербайджані)⁴⁵. Через структурні подібності конфліктів до такого явища в той період відносили також Косово та Кіпр, хоч вони знаходилися за межами згаданого регіону⁴⁶. Ці конфлікти узагальнювали під одним метафоричним терміном через наявність якісних ознак, що їх об'єднували: вони починалися із гострих суперечок в багатонаціональних державах, досягали збройної кульмінації уздовж кліважів національних, етнічних та мовних спільнот⁴⁷, а активні бойові дії закінчувалися невдалою спробою розв'язати конфлікт та його інгібіцією.

Однак, далеко не всі автори погоджуються із використанням згаданого терміну у науковому дискурсі, а критичне ставлення до заморожених конфліктів як окремого концепту в парадигмі конфліктології може характеризуватися саме такою відсутністю систематизованого підходу до розгляду зазначеного явища⁴⁸. Наприклад, Д. Лінч⁴⁹ наголошував на проблемі метафоричності терміну, де «замороженість» є оманливим порівнянням, так як конфлікти не застигли після припинення бойових дій, вони зберегли динаміку, а ситуація в їх межах так або інакше змінювалася. Хибним є уявлення, що конфлікт можна «поставити на паузу» - навіть якщо вони здаються замороженими, в довгостроковій перспективі зміни реалій є неминучими, а продовження незадовільного для акторів статусу-кво може лише сприяти пролонгації

⁴⁵ Grant, T. D. (2018). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3), (p. 364). https://www.researchgate.net/publication/326135105_Frozen_Conflicts_and_International_Law

⁴⁶ Bebler, A. (2015). "Frozen conflicts" in Europe. 1st ed., (p. 10). Verlag Barbara Budrich. <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Smetana, M., & Ludvík, J. (2018). Between war and peace: a dynamic reconceptualization of "frozen conflicts." *Asia Europe Journal*, 17(1), 1–14 (p.1). <https://doi.org/10.1007/s10308-018-0521-x>

⁴⁹ Lynch, D. (2005). New thinking about "frozen" conflicts. *Helsinki Monitor*, 16(3), 192–195 (p. 192). <https://doi.org/10.1163/1571814054740698>

конфлікту, що у будь-який момент може знову перейти в активну збройну фазу⁵⁰(як це, наприклад, сталося із Південною Осетією у 2008 р.).

Деякі автори у спробі дати визначення «замороженим конфліктам», відносили до їх характеристики наявність сепарації на основі етно-політичного конфлікту, що призводить до утворення невизнаної квазі-держави⁵¹. Як одну із умов наявності «замороженого конфлікту» П. Жолікоер та А. Компана також виокремили його формування внаслідок розпаду комуністичної держави федеративного типу⁵². Тим не менш, таке індикативне визначення обмежене часовими рамками, адже використання терміну в політичному дискурсі ХХІ століття вийшло далеко за межі конфліктів пострадянського простору. Для формування чіткої та вичерпної дефініції варто визначити характеристики, що б відрізняли такі конфлікти від інших міжнародних суперечок шляхом індуктивного узагальнення.

Визначаючи стан конфліктів як заморожений, дослідники мають на увазі ситуацію, коли насильство як таке припинилося, але ключові інтереси стейкхолдерів не були задоволені і в мирних політичних процесах продовжується «війна без переможця чи переможеного»⁵³. Таким чином, проблема протистояння залишається невирішеною, а нові питання між його сторонами регулярно сек'юритизуються, перетворюючись на частину мережі екзистенційних проблем, що перешкоджають зміні статусу-кво⁵⁴.

Припинення насильства є необхідною умовою замороження конфлікту, і не означає його відсутність – ситуація перетворюється на стан між миром та війною, де

⁵⁰ Morar, F. (2020). *The Myth of Frozen Conflicts. Transcending Illusive Dilemmas*. George C. Marshall European Center for Security Studies. (p.11). https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-11/pC_V1N2_en_Morar.pdf

⁵¹ Mary, A., Clancy, J., & Nagle. (2009). *Frozen Conflicts, Minority Self-Governance, Asymmetrical Autonomies -In search of a framework for conflict management and conflict resolution* (p. 14). University of Ulster. https://asef.org/wp-content/uploads/2020/10/1276-6th_AER_Background_Paper_-_Dr._Clancy_and_Dr._Nagle.pdf

⁵² Grant, T. D. (2018). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3), (p. 375). https://www.researchgate.net/publication/326135105_Frozen_Conflicts_and_International_Law

⁵³ Perry, V. (2008). At Cross Purposes? Democratization and Peace Implementation Strategies in Bosnia and Herzegovina's Frozen Conflict. *Human Rights Review*, 10(1), 35–54 (p. 36). <https://doi.org/10.1007/s12142-008-0090-2>

⁵⁴ Smetana, M., & Ludvík, J. (2018). Between war and peace: a dynamic reconceptualization of “frozen conflicts.” *Asia Europe Journal*, 17(1), 1–14 (p.7). <https://doi.org/10.1007/s10308-018-0521-x>

наявна певна динаміка в поведінці акторів із потенціалом нового етапу ескалації⁵⁵. Заморожений конфлікт, згідно з поширеним розумінням, стає таким після припинення активних бойових дій, отже сам термін семантично показує на зміну станів.

Закінчення холодної війни та нове розуміння світового порядку сприяло зростанню кількості мирних процесів за посередництва міжнародних акторів та залученню миротворців, однак часто замість досягнення мети, їх наслідком стало створення «віртуального миру»⁵⁶. Нескінченні мирні процеси без урахування інтересів сторін та усунення власне причини конфлікту можуть самі ставати одним з факторів його замороження, і хоч рівень фізичного насильства зменшується, такий конфлікт не завершується, навколо нього продовжуються постійні переговори з метою, якщо не вирішити корінь проблеми, то хоча б спробувати запобігти новій ескалації⁵⁷.

Досвід бойових дій насильницького конфлікту залишає глибокі суспільні травми та взаємну образу, які з одного боку сприяють подальшій стриманості акторів у політиці врегулювання конфлікту, та в той же час призводить до перманентної загрози ескалації. Характерним для держав-стейкхолдерів замороженого конфлікту є практика безперервної військової готовності, що, як наслідок, може призвести до дилеми безпеки⁵⁸. Такий ілюзорний мир є крихким, а на перший погляд стабільна ситуація регіону, що свідчить скоріше про відсутність політичної волі з обох сторін конфлікту, може легко змінитися збройними провокаціями чи новою ескалацією⁵⁹. Якщо тривалий мирний процес таки призводить до укладання певних угод, їх виконання стає

⁵⁵ Ibid. (p. 4)

⁵⁶ Perry, V. (2008). At Cross Purposes? Democratization and Peace Implementation Strategies in Bosnia and Herzegovina's Frozen Conflict. *Human Rights Review*, 10(1), 35–54 (p. 54). <https://doi.org/10.1007/s12142-008-0090-2>

⁵⁷ Björkdahl, A., & Aggestam, K. (2011). Just peace postponed. Unending peace processes and frozen conflicts. In K. Höglund (Ed.), *Building Peace, Creating Conflict?* (p. 10). Nordic Academic Press. <https://lup.lub.lu.se/search/publication/0aeca3dc-a3d1-46c7-82a7-44258cf35baf>

⁵⁸ Klosek, K. C., Bahenský, V., Smetana, M., & Ludvík, J. (2020). Frozen Conflicts in World politics: A New Dataset. *Journal of Peace Research*, 58(4), 2. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022343320929726>

⁵⁹ Lachert, J. (2020). *The Illusion of "Frozen Conflicts" in the Post-Soviet Area*. Warsaw Institute; Warsaw Institute Foundation . <https://warsawinstitute.org/illusion-frozen-conflicts-post-soviet-area/>

для акторів новим викликом, який часто може характеризуватися циклічною динамікою із прогресів та періодичних повернень до глухих кутів⁶⁰.

Однією із ознак, притаманних для усіх відомих заморожених конфліктів, визначають також збройні сутички між сепаратистами та центральним урядом держави. Як у формальних процесах управління конфліктом, так і в офіційних документах стосовно усіх обраних у цьому дослідженні кейсів, сепаратизм визнається одною з ключових проблем (прикладом можуть бути Резолюція Європейського Парламенту від вересня 2008 щодо ситуації у Грузії, де засуджувалася військова агресія сепаратистів⁶¹, або ж Резолюцію щодо виведення збройних сил із території Республіки Молдова, прийнята в червні 2018р, Генеральною Асамблеєю ООН, в якій йшла мова про загрозу постійного навчання російських військ разом із парамілітарними сепаратистськими формуваннями⁶²)⁶³. Для успіху сепаратистів у замороженому конфлікті також стратегічно важливою є підтримка зовнішнього патрона, який окрім втручання на їх користь у бойових діях, залишалися б фактором загрози подальшої інтервенції у разі спроб держави, в якій виник конфлікт, відновити контроль над сепарованими територіями⁶⁴, таким чином консолідуючи владу навколо локальних сепаратистських лідерів.

Європейський досвід показує, що хоч загроза фрагментації держави буде більш імовірною там, де етнічна меншина є відносно чисельною порівняно із

⁶⁰ Björkdahl, A., & Aggestam, K. (2011). Just peace postponed. Unending peace processes and frozen conflicts. In K. Höglund (Ed.), *Building Peace, Creating Conflict?* (p. 10). Nordic Academic Press. <https://lup.lub.lu.se/search/publication/0aeca3dc-a3d1-46c7-82a7-44258cf35baf>

⁶¹ *European Parliament resolution on the situation in Georgia*. (2008). Joint Motion for a Resolution; The European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-6-2008-0402_EN.html

⁶² Complete and unconditional withdrawal of foreign military forces from the territory of the Republic of Moldova: resolution. Adopted by the General Assembly (2018, June 26). *United Nations Digital Library System*; UN., <https://digitallibrary.un.org/record/1632767?v=pdf#files>

⁶³ Grant, T. D. (2018). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3), (p. 391). https://www.researchgate.net/publication/326135105_Frozen_Conflicts_and_International_Law

⁶⁴ Kemoklidze, N., Jüngling, K., & Relitz, S. (2016). *Protracted Conflicts in the OSCE Area Innovative Approaches for Co-operation in the Conflict Zones*. (p. 11) OSCE Network of Think Tanks and Academic Institutions . https://www.academia.edu/34020670/Protracted_Conflicts_in_the_OSCE_Area_Innovative_Approaches_for_Co_operation_in_the_Conflict_Zones

демографічною більшістю та не може бути легко асимільованою через культурні та релігійні відмінності, за умови активної протидії центрального уряду для успішної сепарації необхідною є явна або прихована військова підтримка та втручання зовнішнього актора⁶⁵.

Іншою характеристикою «замороженого конфлікту» є сформовані в наслідок воєнного протистояння державні утворення, нелегітимні в очах міжнародної спільноти, але такі, що мають організоване керівництво, здебільшого залежне від держави-патрона⁶⁶. В літературі такі суспільні організації часто називають де-факто державами, базуючись на диференціації між юридичним та емпіричним уявленням державності⁶⁷. Як наслідок, така амальгама територій, населення та сепаратистських урядів, які, серед іншого, можуть згадуватися в дискурсі як квазі-держави, чи стабілізовані де-факто режими⁶⁸, набувають впізнаваних рис державності⁶⁹. Таким чином, у випадку, коли сепаратисти встановлюють нові кордони в межах існуючої країни, територіальні претензії стають не просто питанням їх делімітації, а відображенням ефективної зміни контролю та виникнення нової територіальної одиниці⁷⁰.

Такі де-факто держави очолюють організоване політичне керівництво, що користується певним рівнем підтримки населення та має достатню кількість ресурсів та спроможностей для контролю над визначеною територією та надання урядових

⁶⁵ Bebler, A. (2015). "Frozen conflicts" in Europe. 1st ed., (p. 10). Verlag Barbara Budrich. <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

⁶⁶ Pegg, S. (2019). *International Society and the De Facto State* (p. 26). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429354847> (Original work published 1998)

⁶⁷ Dembinska, M., & Campana, A. (2017). Frozen Conflicts and Internal Dynamics of De Facto States: Perspectives and Directions for Research. *International Studies Review*, 19(2), 254–278 (p. 257). <https://www.jstor.org/stable/26407901>

⁶⁸ Ackermann, T., & Wuschka, S. (2021). *Investments in conflict zones : the role of international investment law in armed conflicts, disputed territories, and "frozen" conflicts* (p. 387). Brill Nijhoff. <https://lawcat.berkeley.edu/record/1202266#:~:text=%22In%20Investments%20in%20Conflict%20Zones%2C%20a%20selected%20group,with%20such%20politically%20charged%20circumstances%22--%20Provided%20by%20publisher.>

⁶⁹ Lynch, D. (2005). New thinking about "frozen" conflicts. *Helsinki Monitor*, 16(3), 192–195 (p. 192). <https://doi.org/10.1163/1571814054740698>

⁷⁰ Grant, T. D. (2018). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3), (p. 391). https://www.researchgate.net/publication/326135105_Frozen_Conflicts_and_International_Law

послуг, однак не досягло достатнього рівня міжнародного визнання, а звідси вважається нелегітимним⁷¹. Не маючи юридичної суб'єктності на міжнародній арені, такі режими, тим не менш, інтегровані у транснаціональний економічний порядок та мають певні перспективи для іноземних інвестицій: у 2018 році зовнішньоторговельний оборот Придністров'я, як приклад, загалом склав 1 913, 2 мільйона доларів США⁷².

Це доводить, що актори можуть мати вузькі економічні та політичні інтереси у збереженні сталості статусу-кво заради специфічної «економіки замороженого конфлікту», досягнутої його еволюцією від збройних зіткнень до стану крихкої рівноваги, де досить часто неоподаткована торгівля та виробництво, що протікають через зони колишніх бойових дій, можуть приносити вигоду як сепаратистам та їх державам-патронам, так і бізнес-елітам та центральним урядам країн, яким ці зони були підконтрольні до розгортання конфлікту⁷³.

У літературі, зазвичай, розглядається чотири можливих сценарії розвитку де-факто режимів у контексті замороженого конфлікту: реінтеграція до держави, від якої він був сепарований, об'єднання з нею через федеративний устрій, включення до території держави-патрона або ж досягнення міжнародного визнання його незалежності⁷⁴. І хоч більшість дослідників вважають, що такий стан спірної території у вигляді квазі-держави є лише тимчасовим аномальним відхиленням⁷⁵, досвід показав, що вони можуть бути досить довготривалими, а їх економічна користь для

⁷¹ Pegg, S. (2019). *International Society and the De Facto State* (p. 223). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429354847> (Original work published 1998)

⁷² Ackermann, T., & Wuschka, S. (2021). *Investments in conflict zones : the role of international investment law in armed conflicts, disputed territories, and "frozen" conflicts* (p. 395). Brill Nijhoff. <https://lawcat.berkeley.edu/record/1202266#:~:text=%22In%20Investments%20in%20Conflict%20Zones%2C%20a%20selecte d%20group,with%20such%20politically%20charged%20circumstances%22--%20Provided%20by%20publisher>

⁷³ King, C. (2001). The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States. *World Politics*, 53(04), 524–552 (p. 525-526). <https://doi.org/10.1353/wp.2001.0017>

⁷⁴ Kolstø, P. (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research*, 43(6), 723–740 (p. 725-726). <https://doi.org/10.1177/0022343306068102>

⁷⁵ Dembinska, M., & Campana, A. (2017). Frozen Conflicts and Internal Dynamics of De Facto States: Perspectives and Directions for Research. *International Studies Review*, 19(2), 254–278 (p. 259). <https://www.jstor.org/stable/26407901>

регіональних політичних акторів є фактором, що лише сприяє замороженню конфлікту.

Отже, «заморожений конфлікт» є відносно новою концептуальною категорією, яке стало об'єктом дослідження політичних науковців у другій половині ХХ ст., стимулом чого в першу чергу стала поява таких конфліктів на пострадянському просторі після закінчення Холодної війни.

Метафоричність терміну критикується науковцями за можливе оманливе розуміння відсутності динаміки конфлікту, у той час як насправді така ситуація не може залишатися у постійно сталому стані, а так або інакше змінюється завдяки впливу ендогенних та екзогенних факторів, таких, як, наприклад, рівень мілітаризації, економічна стабільність регіону, інтереси локальних лідерів, політики держави-патрона чи інтервенції у переговорний процес інших міжнародних акторів. При чому останнє може корелювати зі стабільністю статусу-кво через політико-економічний тиск, обмежуючи сторони конфлікту у більш рішучих діях щодо його врегулювання.

Розглянуті у цьому підрозділі характерні особливості «замороженого конфлікту» дозволяють нам визначити його, як тривалий міжнародний конфлікт, у якому збройна фаза протистояння завершилася, але інтереси сторін залишилися не задоволеними, а об'єкт конфлікту, відповідно, не вирішеним. Такому явищу притаманна циклічна динаміка, що проявляється у маятниковому чергуванні процесу мирних переговорів та спалахами насильства із постійною загрозою ескалації. Обов'язковими, але недостатніми умовами усіх відомих наразі заморожених конфліктів є етно-політичне підґрунтя суперечностей, наявність сепаратизму, що підтримується державою-патроном та, як наслідок, виникнення де-факто режиму із характерними ознаками державності.

1.3. Гібридні загрози у системі міжнародної безпеки: концептуалізація поняття та методологічна база дослідження

Гібридні загрози сьогодні є значущим викликом світовій безпеці, а міжнародні інституції щорічно включають їх протидію до своїх пріоритетних цілей. Їх виникнення у так званих «сірих зонах» заморожених конфліктів може становити небезпеку не лише для національних урядів держав, в яких ці конфлікти виникли, але і поширюватися на цілу низку інших зовнішніх акторів через транснаціональний характер міжнародних відносин.

Європейський центр з протидії гібридним загрозам відносить до цього явища широкий спектр шкідливих дій із різноманітними цілями – від локальних операцій впливу до механізмів повноцінної гібридної війни. Гібридні загрози, за визначенням Центру, спрямовуються на підрив певного об'єкту, якими можуть бути і держави, і окремі інститути чи інституції, шляхом використання різноманітних, часто комбінованих засобів, які можуть включати як примус, економічну загрозу, кібератаки, маніпулювання інформацією, загрозу застосування військової сили тощо. Такі загрози є скоординованими та синхронізованими, вони спрямовуються на системну вразливість демократичних інституцій та держав, а діяльність відбувається у різноманітних векторах, охоплюючи межі від війни до миру, внутрішньої та зовнішньої безпеки, від місцевого до державного рівня та як в національному, так і міжнародному контексті⁷⁶.

Протидію гібридним загрозам Організація Північноатлантичного договору відносить до одних із найбільш складних викликів, які знаходяться у процесі постійного розвитку, із якими наразі змушені стикатися країни-члени та ЄС. За висновком Ради Європейського Союзу, визначення гібридних загроз може відрізнятися від джерела до джерела і має залишатися гнучким, що зумовлюється мінливим характером такого явища, яке часто знаходиться нижче порогу, який може

⁷⁶ Hybrid CoE. (n.d.). *Hybrid threats as a concept*. Hybrid CoE - the European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>

тракуватися як прямий акт війни. Зазвичай, гібридні загрози стосуються «скоординованих шкідливих дій, які плануються зі зловмисними намірами... [та може] використовуватися як державними, так і недержавними акторами... Окрім ризику для безпеки, вони становлять загрозу демократії, націлюючись на її основні цінності та прагнучи розколоти суспільство та підірвати процес політичних рішень»⁷⁷.

Гібридні загрози у своєму арсеналі поєднують підливні дії, примус, та традиційні і нетрадиційні методи, як от кібератаки, економічні загрози та тиск, інструменталізацію питання мігрантів⁷⁸ чи, наприклад, втручання у вибори⁷⁹. Гібридні загрози можуть бути також націлені на досягнення влади та геополітичного впливу та, наприклад, підлив довіри громадськості до демократичних інституцій. Згідно з аналітичним звітом, створеним спільними зусиллями Європейського центру з протидії гібридним загрозам та Європейським Союзом, дефініція цього явища спирається та одночасно протиставляється концепції гібридної війни Френка Гофмана, дослідження якої у рамках великої кількості дисциплін, таких як безпекових досліджень, політології чи стратегічних студій, сприяє можливій невизначеності та заплутаності розрізненості цих понять. Концентруючись саме на гібридних загрозах, згаданий дослідницький центр виокремив їх основною характерною особливістю питання орієнтації на системні вразливості демократій, а відповідні дії їх реалізації навіть не завжди мають бути незаконними самі по собі⁸⁰.

Одним із головних пріоритетів НАТО у сфері боротьби із гібридними загрозами є готовність до їх протидії, запобіганню та вчасного реагування незалежно від їх форми. Для такої готовності під егідою Організації Північноатлантичного договору

⁷⁷ *Hybrid threats*. (2019). Consilium; Council of the EU. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/hybrid-threats/>

⁷⁸ Countering Hybrid Threats. (2022). In *European Union*. https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/3b90af44-dbf6-4ea7-a24a-b6c60305c9be_en?filename=Factsheet%20-%20Countering%20Hybrid%20Threats.pdf

⁷⁹ *Statement by the Delegation of the USA*. (2020). Organization for Security and Co-operation in Europe Forum for Security Co-operation. (p. 4) 78th Joint Meeting of the FSC and the PC. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/7/458557.pdf>

⁸⁰ Giannopoulos, G. (2020). The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version. In *European Union and Hybrid CoE*. (p. 9). European Commission. <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf>

працює спеціальний відділ гібридного аналізу, основною задачею якого є обробка та аналіз інформації про можливі гібридні загрози із подальшою її передачею відповідним особам та інституціям, в межах яких приймаються політичні рішення. НАТО також звітує, що хоча ключова відповідальність за швидке реагування на такі загрози лежить безпосередньо на країні, яка стає їх об'єктом, у липні 2018 р. були утворені групи підтримки боротьби гібридним загрозам з метою надання спеціалізованої цільової допомоги країнам-членам Організації у разі відповідного запиту, а у 2022 р. був схвалений комплексний пакет можливих варіантів запобігання та протидії таким небезпекам⁸¹.

Акторами гібридних загроз, як і суб'єктами міжнародних відносин, можуть виступати як держави, так і недержавні актори, до яких Європейський центр з протидії гібридним загрозам відносить рухи, групи та організації, і як конкретні приклади, можна виокремити Африканський корпус, що контролюється Російською Федерацією як інструмент експансивної політики, та, наприклад, Інститут Конфуція, що просуває наративи Комуністичної партії Китаю⁸². Окрім того, НАТО визначає суб'єктами гібридних загроз такі проксі-актори, як приватні військові компанії чи транснаціональні злочинні організації, які можуть працювати самостійно чи у співпраці із національними урядами. Діяльність транснаціональних злочинних організацій безпосередньо залежать від мережі нелегальних потоків, як от контрабанда, трафік забороненими речовинами, зброєю, відмивання грошей тощо, а їх зв'язки із політичної елітою та глобальний характер діяльності є значущим факторами, які наділяють цих проксі-акторів важливою роллю в гібридних загрозах⁸³.

Згідно із Європейською службою зовнішніх справ, такі небезпеки можуть поєднувати як військові, так і нетрадиційні примусові дії, а їх комбінація в кампанії є

⁸¹ NATO. (2024). *Countering hybrid threats*. NATO. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_156338.htm?selectedLocale=en

⁸² *Actors - Hybrid CoE - The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*. (2025, April 8). Hybrid CoE - the European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. <https://www.hybridcoe.fi/actors/>

⁸³ *Hybrid Threats and Hybrid Warfare Reference Curriculum*. (2024). In *NATO Headquarters Brussels* (p. 52). https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf

багатовимірними, де підривні заходи порушують критично важливі сфери послуг та життєдіяльності держави, такі як фінансові операції, постачання електроенергії, діяльність державних та громадських інститутів, та в цілому можуть ставати причиною серйозних суспільних суперечок. Вони також можуть включати небезпеку внаслідок поширення радіологічних, ядерних та біологічних матеріалів, та загрозу їх використання проти громадськості, що в значній мірі ускладнює боротьбу із такими гібридними загрозами через необхідність складної та ресурснозатратної протидії, включно із широким спектром заходів: від контролю за прекурсорами до скоординованих дій з дезактивації відповідних речовин⁸⁴.

Гібридні загрози можуть траплятися у збройних конфліктах та виникати у межах так званих «сірих зон», чому в значній мірі сприяє глобалізація та стрімкий розвиток новітніх технологій, що, згідно із промовою делегації США на 78-му спільному засіданні Постійної Ради ОБСЄ та Форуму безпекового співробітництва, кардинально змінює характер сучасного стратегічного середовища та мінімізує грані між конкуренцією та конфліктом⁸⁵.

Згідно звіту, створеного в межах спільної співпраці Європейської Комісії та Європейського центру з протидії гібридним загрозам, така небезпека може проявлятися у всіх сферах суспільного життя. Наприклад, на інфраструктурному рівні об'єктами гібридних загроз можуть стати ланцюги постачання, в яких реалізація відповідних дій призводить до руйнування ключових інфраструктурних елементів, збільшення вартості їх експлуатації, обмеження доступу до критично-важливих для їх правильного функціонування ресурсів. На військовому рівні актори також можуть використовувати свій силовий потенціал для ефективного тиску та зміцнення свого впливу на державу, залякування її суспільства та підготовки вразливого для майбутніх операцій ґрунту. Такі дії викликають реакцію у держави, до якої загрози були

⁸⁴ *European External Action Service, A Europe that Protects: Countering Hybrid Threats.* (2018). European Union. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/hybrid_threats_en_final.pdf

⁸⁵ *Statement by the Delegation of the USA.* (2020). Organization for Security and Co-operation in Europe Forum for Security Co-operation. (p. 4) 78th Joint Meeting of the FSC and the PC. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/7/458557.pdf>

адресовані, що, в свою чергу, призводить до перманентного напруження, збільшення оборонних витрати та виснаження її матеріальних ресурсів⁸⁶. Це також може створювати вразливі для подальшої ескалації умови, в яких саме жертва гібридних загроз, розглядаючи їх як акт агресії, може відповісти на провокацію очікуваним агресором відкритим збройним протистоянням.

Важливою для потенційних об'єктів такої небезпеки є й економіка, що тісно пов'язана із іншими сферами життєдіяльності суспільства, адже економічні загрози потенційно призводять до загального послаблення держави та довіри її громадян до державних інституцій. У цьому векторі загрози можуть бути абсолютно різноманітними, наприклад, енергетична залежність суб'єкта для посилення політичного тиску та втручання у внутрішні справи країни, або ж інструменталізація зовнішнього боргу чи інших, вразливих фінансових питань для підриву легітимності влади⁸⁷.

Отже, під гібридними загрозами у цій роботі ми розуміємо скоординовані шкідливі дії, що призводять до небезпеки для міжнародних акторів та націлені на вразливі аспекти їх функціонування. Гібридні загрози можуть виникати на усіх рівнях життєдіяльності суспільства, а їх протидія є одним з пріоритетних завдань діяльності НАТО та ЄС, під егідою яких створені інституції з виявлення та боротьбою із такими явищами.

Щодо методології нашого дослідження, для його написання ми використали концептуальний аналіз, який був застосований у першому розділі з метою визначення понять «заморожений конфлікт» та «гібридні загрози», виокремлення їх характерних особливостей та систематизації їх якісних ознак. На основі проаналізованого доробку наукової літератури було обґрунтована доцільність використання відповідної

⁸⁶ Giannopoulos, G. (2020). The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version. In *European Union and Hybrid CoE*. (p. 29) European Commission. <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf>

⁸⁷ Там само.

термінології у контексті дослідження заморожених конфліктів як чинників виникнення гібридних загроз для системи міжнародної безпеки.

За допомогою компаративного аналізу у роботі ми порівняли особливості генези Придністровського, Абхазького та Південно-Осетинського конфліктів, підходів до політики їх регулювання, а також виокремили основні результати діяльності сторін конфлікту у межах переговорних процесів та детермінанти їх неефективності в питанні вирішення заморожених конфліктів. Дескриптивний метод, у свою чергу, дозволив оглянути та зрозуміти хід збройної фази конфліктів із їх короткостроковими та довгостроковими наслідками.

Для виокремлення гібридних загроз, уможливлених замороженими конфліктами у Молдові та Грузії, ми застосували якісний контент-аналіз емпіричної бази міжнародно-правового регулювання конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії, до якої увійшли угоди щодо припинення вогню та інші нормативно-правові акти, якими регулюється виконання положень договорів, які ми проаналізували на питання правової амбівалентності та обмеження суверенітету держав та правомірності застосування сили в територіальних межах їх суверенної юрисдикції.

Ми також використали триангуляційний метод для того, аби перевірити, яким чином результати нашого дослідження заморожених конфліктів на території Молдови та Грузії можна використовувати для пояснення політичних процесів для інших регіональних акторів. З одного боку, шляхом побудови індуктивних аргументів ми довели, що заморожені конфлікти в Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії стають факторами виникнення гібридних загроз, а з іншої – ми поширили наші аргументи та проаналізували Кіпрський конфлікт та предмет амбівалентності його міжнародно-правового регулювання, інструменталізації економічних гібридних загроз та небезпеки військової компоненти держави-патрона Турецької Республіки Північного Кіпру.

РОЗДІЛ 2. ГЕНЕЗА ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТІВ ПРИДНІСТРОВ'Я, АБХАЗІЇ ТА ПІВДЕННОЇ ОСЕТІЇ

2.1. Фактори виникнення конфліктів на території Молдови та Грузії

Для дослідження заморожених конфліктів як чинників гібридних загроз у цій роботі були обрані три протистояння у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії, які виникли після розпаду Радянського Союзу, і до яких, як ми визначили у попередньому розділі, фактично вперше було застосовано термін «заморожений конфлікт». Виокремлення основних причин та передумов їх становлення є важливим інструментом розуміння суті та природи таких суперечностей.

Придністровський конфлікт, який і досі залишається невирішеним, є одним з перших пострадянських конфліктів, що розпочався наприкінці 1980-х років. Каталізатором загострення етнополітичного протистояння стало проголошення Придністровської Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки (ПМРСР) на Другому позачерговому з'їзді народних депутатів Придністров'я в Тирасполі 2 вересня 1990 року, яка так і не стала визнаною державою і повноцінним політичним актором⁸⁸.

Цей конфлікт є не лише одним з перших, з яким зіткнувся пострадянський простір після розпаду СРСР, але одним з перших, який став сценарієм Москви для її подальших агресій. Спільною рисою всіх цих конфліктів, окрім участі Росії, є активна підтримка агресором сепаратистських утворень та просування подібних наративів, головною метою яких було фактично уможливити та легітимізувати втручання Росії у внутрішні справи незалежних суверенних держав.

Наратив, створений Росією на молдовських землях, є «нащадком» набагато складнішого і глибоко вкоріненого в історіографії багатьох пострадянських країн «імперського» наративу Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Розпад СРСР

⁸⁸ Movchan M, Zaichenko I, Bondarenko M, & Kovalchuk R. (2024). *The Model of Analysis of Modern Armed Conflicts and Political Practices of Conflict Management*. Empirio, №2. https://www.researchgate.net/publication/382233864_The_Model_of_Analysis_of_Modern_Armed_Conflicts_and_Political_Practices_of_Conflict_Management

супроводжувався поверненням інтелігенції колишніх членів СРСР, у тому числі й Молдови, до історичної пам'яті свого народу та спробами відновити етнополітичну історію, яка десятиліттями замовчувалася під час комуністичного правління. Конфлікт у Придністров'ї розпочався наприкінці існування СРСР як держави, коли вже йшов процес його розпаду. Однак Росія не збиралася відмовлятися від ідеї «радянського народу», який так активно просували комуністи, а навпаки, почала використовувати його для збереження свого впливу на пострадянському просторі.

Важливо зазначити, що хоча сам конфлікт можна охарактеризувати як етнополітичний, демографічний склад придністровських територій у 20 столітті був абсолютно поліетнічним. Всесоюзний перепис населення 1939 року показав, що населення Молдови складалося з 50,71% українців, 28,54% молдаван, 10,23% росіян і 6,18% євреїв⁸⁹. Той факт, що населення території було гетерогенним, і більшість не були молдованами, був успішно використаний Росією для виправдання своєї агресії.

Наприкінці ХХ століття у місцевих органах влади Придністровського регіону, як і в Молдові загалом, керівництво партійної адміністрації складалося переважно з росіян, потім українців, і лише потім молдаван, здебільшого з лівобережних регіонів. Таку «етнічну ієрархію» можна пояснити територіальними та адміністративними змінами у післявоєнний період, які також заслуговують на увагу. По-перше, 2 серпня 1940 року була створена Молдавська Радянська Соціалістична Республіка, до складу якої увійшли території, що раніше входили до складу Української РСР, а саме частини Аккерманського та Ізмаїльського районів, а також східна частина Бессарабії. Таким чином, домінування етнічних українців у демографічних показниках регіону було закономірним, а отже, їхня велика кількість у політичній структурі була цілком логічною⁹⁰.

⁸⁹ Поляков, Ю. (1939). *Перепись населения СРСР*. <https://djvu.online/file/MkKyIVUi1R7pe>

⁹⁰ Кава, О. (2004). *Причини виникнення придністровського конфлікту наприкінці 80-х років ХХ століття*. (с. 76) Історичні студії. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03e26681-82db-4502-a0aa-ed158ea919da/content>

По-друге, в часи Другої світової війни, держава-сателіт Третього рейху Румунія окупувала Бессарабію та Північну Буковину, а на тлі захоплення території із відповідними для місцевих жителів наслідками їх насильної асиміляції включно з плануванням етнічних чисток, комуністична сила, яка прийшла із червоною армією у 1944 році, стала для молдован більш очікуваною силою. Перебування росіян на керівних партійних посадах було розповсюдженою практикою в усіх республіках Радянського Союзу, тому це не є дивним. Логічним є і те, що до партійної кліки ліфту не було у молдован із правого берега Дністра, а саме – Бессарабії, чому сприяло їхня менша лояльність до радянської влади та гірше економічне середовище, аніж в регіоні Придністров'я⁹¹.

Наприкінці 90х років 20 століття влада МРСР почала поступово змінювати свій геополітичний вектор на користь Румунії, а 11 серпня 1989 року у місті Тирасполь утворили Об'єднану раду трудових колективів (ОРТК), яке мало на меті захищати інтереси робочого класу. Основною ідеєю об'єднання, тим не менш, стали виступи проти політики зближення з Румунією шляхом організування мітингів та страйків⁹². 31 серпня того ж року ВР МРСР прийняла «Закон про функціонування мов на території Молдавської РСР», за яким офіційною мовою стала румунська, а алфавіт був змінений на латинський, що обурило російськомовне населення⁹³. Варто зазначити, що історично саме румунська мова є автентичною для території Молдови, адже так звана молдовська є певним діалектом румунської без суттєвих лінгвістичних змін, у той час як саме російська мова була штучно насаджена радянською владою. Саме з цього моменту суспільний кліваж починає набувати форми етнополітичного конфлікту. Навіть не зважаючи на гарантування Кишиневом особливого статусу російської, на території Придністров'я закон трактувався як такий, що дискримінує російськомовне

⁹¹ Sadovnyk O. (2020). Transnistrian conflict in the period 1988 - 2014 - Qualification scientific work on the rights of a manuscript. State Institution 'Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine". (p. 73) https://shron1.chtyvo.org.ua/Sadovnik_Oleksandr/Prydnistrovskiy_konflikt_v_period_1988_2014_rr.pdf.

⁹² Ibid. (p. 98)

⁹³ Перепелиця Г. (2001). Конфлікт в Придністров'ї: причини, прогноз розвитку та проблеми врегулювання. Стило, Національний інститут стратегічних досліджень. ISBN 966-7321-82-7

населення⁹⁴. Ця червона нитка дискримінації так званого російськомовного населення і лягла в основу російського наративу, адже захист цієї «подавленої» суспільної групи стало основним приводом безпосередньої участі Росії у Придністровській війні. Такий сюжет та експансивна поведінка РФ в Молдові, тим не менш, не є унікальним явищем, адже в подальшому країна-агресор стала використовувати цей сценарій і для розв'язання інших конфліктів на пострадянському просторі.

Цікаво, що урядом Молдови була запроваджена «Державна комплексна програма забезпечення функціонування мов на території МРСР», яка забезпечувала безперешкодне функціонування російської, української, гагаузької, болгарської та низки інших мов⁹⁵. Тим не менш, відмова від російської як офіційної стала таким собі каталізатором страйків в Придністров'ї, що почалися у серпні 1989 року. У лютому 1990 року більшістю депутатів парламенту МРСР виявилися представники партії «Народний Фронт Молдови», чії погляди на радянський спадок відрізнявся від погляду комуністів. Депутати з території Придністров'я ж, як найбільш зросійщеної частини Молдови, покинули Верховну Раду та провели референдум в регіоні, де затвердили мовне законодавство, в якому російська визнавалася офіційною мовою⁹⁶.

Загострення конфлікту відбулося 2 вересня 1990 року, коли «Другий позачерговий з'їзд народних депутатів Придністров'я» проголосив Придністровську Молдавську Радянську Соціалістичну Республіку (ПМРСР). Місцева сепаратистська влада також затвердила нову символіку: гімн, герб та прапор⁹⁷. Варто зауважити, що окрім когерентності російського наративу в собі, він також відзначався узгодженістю із ціннісними орієнтирами населення, а отже був морально правильним та етично

⁹⁴ Садовник, О. (2018). Причини та сприяючі фактори виникнення Придністровського конфлікту кінця 1980–х – початку 1990–х рр. *Гілея: науковий вісник*, 132, (р. 138–141). http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileva_2018_132_38

⁹⁵ Там само.

⁹⁶ Yarmolenko O. (2021). *29 years ago, Russia forced Moldova to freeze the war in Transnistria. Since then, Chisinau has been living with the occupied territory and maintaining economic and social ties with it*. Babel. <https://babel.ua/texts/67542-29-rokiv-tomu-rosiya-zmusila-moldovu-zamoroziti-viynu-u-pridnistrov-ji-vidtodi-kishiniv-zhive-z-okupovanoju-teritoriyeyu-pidtrimuye-z-neyu-ekonomichni-ta-socialni-zv-yazki-a-pochalosya-vse-chez-movu>

⁹⁷ Gurin, K. (2013). *The Transnistrian conflict*. National Pedagogical University, Poltava. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3676/1/Gurin.pdf>.

виправданим. Таке узгодження стало можливим через всеохоплюючу інформаційну політику Росії на території анклаву, та майже тотальний контроль над медіадискурсом, що відкрив простір для фреймінгу, який уможливив утвердження російської інтерпретації подій як єдиновірного наративу.

Такий контроль в Придністров'ї забезпечили «органи державної безпеки» які повністю були підзвітні Москві. В 1991 році, прямо перед початком воєнних дій, до невизнаної республіки приїхав так званий «хрещений батько» Придністровського КГБ, Вадим Шевцов разом із іншими экс-комуністами. Володимир Антюф'єв (справжнє ім'я Шевцова), вже до участі в сепаратизмі в Молдові знаходився у розшуку в Латвії через те, що був відповідальний за збройний розгон протесту за незалежність у Ризі⁹⁸.

Таким чином для опозиційних контрнарративів російській пропаганді у придністровському суспільно-політичному дискурсі просто не було місця. Для створення образу «ворога», того самого «іншого», боротьба з яким об'єднала б населення регіону та кристалізувала б наратив у суспільній свідомості, російська пропаганда не нехтувала наклепом, спотворенням історії та повної дегуманізації. Так, поширеним стало розповсюдження в друкованих медіа історій про жорстокість молдавських військових та чутки про вчинки ними масових згвалтувань жінок в місті Бендери чи мінування дитячих іграшок на подвір'ях⁹⁹. Перевірені докази таких подій так і не були оприлюднені, а такі пропагандистські історії логічно вкладаються в стратегічну методичку інформаційної кампанії Росії на території не лише Придністров'я, але і на усьому «ближньому зарубіжжі».

На тлі цього, Придністров'я інтерпретувалося російською владою як економічно сильний та потенційний. Фактично, на тих 12% Молдови, що займав регіон, було

⁹⁸ Munteanu I. (2014). The future of Transnistria depends on the resolution of the situation in Eastern Ukraine. *Voice of America in Ukrainian*. <https://www.holosameryky.com/a/2405638.html>.

⁹⁹ Philipenko A. (2018). Transnistria conflict in 1992 and Russian aggression against Ukraine: comparative analysis. *Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences*. 73-80 (p. 76) http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2018_37-38_10

сконцентровано 40% промисловості держави, в тому числі і підприємства, що були місцевими монополістами воєнно-промислового комплексу. Більше того, 95% усіх промислових підприємств Молдавської РСР напряму підпорядковувалися московським союзним міністерствам, а Росія не була готовою до втрати такого контролю¹⁰⁰.

Крім того, 70% обсягу промислового виробництва регіону припадало саме на експортно орієнтовані галузі, а Придністров'я забезпечувало переважну частину молдовського експорту у десятки країн, в тому числі лідерів європейської економіки (Франція, Англія, Бельгія та багато інших)¹⁰¹. Так само як і в партійній кліці, в промисловому керівництві переважали росіяни, а після колапсу Радянського Союзу, більшістю акцій найбільш потужних підприємств регіону почали володіти московські олігархи¹⁰². Саме тому відмова від посягань на суверенні молдовські території означала б втрату великого капіталу. Таким чином, можна стверджувати, що економічне становище регіону стало одним з ключових чинників першочергової участі Росії як актора конфлікту.

Роль РФ у молдовському конфлікті та Придністровській війні є беззаперечною, що доводить контроль Москви над політико-економічними інститутами Придністровського регіону, переважання на керівних посадах в них росіян, її контроль над публічним дискурсом, активна інформаційна політика дезінформації щодо сил Кишинєва, а також постачання ресурсів та зброї сепаратистським угрупованням Придністров'я та пряма участь 14-ї армії РФ у бойових діях проти національних сил Молдови, про що буде йти мова у наступному підрозділі. Окрім того, важливим в питанні становлення Придністровського конфлікту є історичні передумови та радянська спадщина, яка накладалася на етнічну гетерогенність території.

¹⁰⁰ Садовнік, О. (2018). Причини та сприяючі фактори виникнення Придністровського конфлікту кінця 1980–х – початку 1990–х рр. *Гілея: науковий вісник*, 132, (138–141). http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_132_38

¹⁰¹ Там само.

¹⁰² Gurin, K. (2013). The Transnistrian conflict. National Pedagogical University, Poltava. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3676/1/Gurin.pdf>.

Передумови заморожених конфліктів в Грузії мають багато спільних із кейсом Придністров'я факторів та характеризуються таким же геостратегічним інтересом для Російської Федерації як держави-патрона локальних сепаратистів. Етнічні та економічні фактори також грали значущу роль у ескалації конфлікту та його замороженні.

Абхазія із Адміністративним центром Сухумі розташована на південно-східному узбережжі Чорного моря, а на північному сході межує із Росією. На 1989 рік, що в Грузинській історіографії прийнято вважати датою початку конфлікту, 17,8% населення Абхазії, що становило на той момент 525 061 осіб, були етнічними абхазами, 45,7% грузинами та лише 14,3% росіянами¹⁰³. Для розуміння передумов конфлікту ці показники є вкрай важливими, адже демографічні зміни регіону беруть свій початок ще з мухаджирства (вигнання) абхазів за часів Російської імперії¹⁰⁴, та продовжилося сталінською політикою переселення в середині 20го століття.

У складі Грузинської СРСР, Абхазія мала статус автономної республіки, а її національна інтелігенція з 1930-х неодноразово зверталася до радянського керівництва із проханням про вихід зі складу ГРСР. Останнім із таких звернень став «Лист ста тридцяти», спрямований до кремля у 1977-му році, який, однак, був гостро розкритикованим Абхазьким партійним комітетом за наклеп та «поширення націоналістичних поглядів»¹⁰⁵.

Наприкінці 70-х – початку 80-х ситуація почала змінюватися, із новою конституцією 1978 року, офіційною мовою Абхазької Автономної Республіки разом із грузинською та російською стала абхазька¹⁰⁶. Сприятливий для політичної лібералізації контекст «перестройки» прискорив кристалізацію абхазького

¹⁰³ Francis, C. (2011). *Conflict Resolution and Status: the Case of Abkhazia and Georgia*. (p. 72) VUB University Press. https://www.researchgate.net/publication/375952236_Conflict_Resolution_and_Status_the_Case_of_Abkhazia_and_Georgia

¹⁰⁴ Hewitt, G. (1998). Demography: ethno-demographic history, 1886-1989. In *The Abkhazians* (p. 220). St. Martin's Press. ISBN 9781315027005

¹⁰⁵ Markedonov, S. (2015). The Conflict in and over Abkhazia. In *"Frozen conflicts" in Europe. 1st ed.*, (p. 78). Verlag Barbara Budrich <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

¹⁰⁶ Tekushev I., Markedonov S., Shevchenko K. (2013), *Abkhazia: Between the Past and the Future*, Medium-Orient, Prague (p. 25) ISBN 978-80-260-4774-2

національного руху, а міжетнічна напруженість досягла критичної точки до весни 1989 року, коли грузино-абхазькі зіткнення в Сухумі та введення російських військ для придушення мирних протестів на проспекті Руставелі в Тбілісі 9 квітня призвели до проведення «кровних кордонів» між абхазами та грузинами¹⁰⁷.

У 1990х роках М. Горбачов ухвалив закони, що фактично посилювали повноваження автономних республік, які розглядалися повноправними федеративними суб'єктами без суверенних прав (що залишалися прерогативою союзних республік)¹⁰⁸. Для ГРСР такі законодавчі зміни сприймалися негативно та зустрілися опором грузинської влади. Того ж року Верховна Рада Абхазької АРСР розкололася на грузинську та абхазьку фракції, а 25 серпня 1990 року була ухвалена постанова «Про правові гарантії захисту державності Абхазії» та «Декларація про державний суверенітет», що, тим не менш, були анульовані¹⁰⁹.

Показовим стала участь абхазів у всесоюзному референдумі з питання збереження Радянського Союзу, в якому відмовилася брати участь Грузія, та бойкотування референдуму щодо відновлення грузинської державності. У той же час, така націоналістична мобілізація розглядалася владою ГРСР як загроза її інтересам та політична гра кремля з метою дестабілізації країни. Крім того, місцеві грузини в Абхазії наголошували, що саме вони були об'єктами дискримінації, а непропорційно репрезентовані через політику коренізації абхази не мали справжніх підстав для скарг¹¹⁰.

Незалежність Грузії та обрання президентом Звіада Гамсахурдії у травні 1991 року розглядалося етнічними меншинами як загроза обмеження прав титульних народів автономних республік. У липні 1991 р. Парламент Абхазії заявив про

¹⁰⁷ Markedonov, S. (2015). The Conflict in and over Abkhazia. In *“Frozen conflicts” in Europe. 1st ed., (p. 79).* Verlag Barbara Budrich <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

¹⁰⁸ Walker, E. (2003). *Sovereignty and the breakup of the Soviet Union* (pp. 89–90). Berkeley, Calif.

¹⁰⁹ Markedonov, S. (2015). The Conflict in and over Abkhazia. In *“Frozen conflicts” in Europe. 1st ed., (p. 80).* Verlag Barbara Budrich <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

¹¹⁰ Francis, C. (2011). *Conflict Resolution and Status: the Case of Abkhazia and Georgia.* (p. 72) VUB University Press. https://www.researchgate.net/publication/375952236_Conflict_Resolution_and_Status_the_Case_of_Abkhazia_and_Georgia

відновлення конституції 1925 р, де її статус визнавався як незалежна радянська республіка відповідь на що Грузія спробувала піти демократичним шляхом вирішення певних претензій¹¹¹. З. Гамсахурдія намагався уникати прямої конфронтації із національними елітами, та підтримав реформу виборчої системи Абхазії задля перспективи співпраці із її лідерами, однак військовий переворот взимку 1991-1992 рр. та повернення Е. Шеварднадзе до Тбілісі змінили вектор внутрішньої політики Грузії. Разом з тим, заміна Конституції Грузії на її довоєнний варіант 1921 р., де згадувався, але не був юридично визначеним статус автономії Абхазії, викликала очікувану реакцію її лідерів¹¹².

Тбілісі почав втрачати контроль над Абхазією в контексті збройної загрози опозиції прихильників Гамсахурдії. Зрештою, Конституцію Абхазії замінили на її проект, що ще у 1925 році був відхилений Кавказьким бюро ЦК РКП(б). Таке рішення, зумовлене закликом до «відновлення міждержавних відносин між Абхазією та Грузією»¹¹³, мало б заповнити юридичний вакуум, сформований політикою Тбілісі. Варто також згадати, що менш ніж за місяць після розпаду СРСР радянські збройні сили, які знаходилися на території Абхазії, були передані під відповідальність її влади, таким чином фактично створивши значущий атрибут суверенітету – національну гвардію в підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ Абхазії¹¹⁴.

Суспільно-політичний кліваж між прихильниками З. Гамсахурдії та колишнього першого секретаря Комуністичної партії Грузії Е. Шеварднадзе сприяв перетворенню Абхазії фактично на заручницю державного внутрішньополітичного протистояння – загроза абхазького сепаратизму стала фактором суспільної консолідації. У серпні 1992

¹¹¹ Dov Lynch. (2004) *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and de Facto States*. Washington, D.C. United States Institute of Peace (p. 27-28), ISBN 978-1-929223-54-1

¹¹² Coppieters, B. (2004). *The Georgian-Abkhaz Conflict*. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 5(1), (p. 4) https://www.researchgate.net/publication/26488962_The_Georgian-Abkhaz_Conflict_Chapter_5_of_Europeanization_and_Conflict_Resolution_Case_Studies_from_the_European_Periphery

¹¹³ Diasamidze, T. (2008). *Regional conflicts in Georgia -- the Autonomous Oblast of South Ossetia, the Autonomous SSR of Abkhazia, 1989-2008*. (p. 131) Collection of Political-Legal Acts, Regionalism Research Centre, Tbilisi.

¹¹⁴ Francis, C. (2011). *Conflict Resolution and Status: the Case of Abkhazia and Georgia*. (p. 83) VUB University Press. https://www.researchgate.net/publication/375952236_Conflict_Resolution_and_Status_the_Case_of_Abkhazia_and_Georgia

року цей міжетнічний конфлікт переріс у збройне протистояння, коли війська Державної ради Грузії на чолі із Т. Кітовані увійшли до Абхазії¹¹⁵.

Південна Осетія, зі свого боку, так само, як і попередні регіони, є трагічним прикладом того, як загалом мирний регіон може бути стратифікований та втягнутий у війну для задоволення інтересів інших акторів, в наслідок чого отримав лише занепад, міжнародну ізоляцію та повну залежність від патрона – Росії.

У період СРСР у Грузії проживало більшість кавказьких осетин, а за свою лояльність більшовикам у 1922 р. радянською владою на території регіону було створено Південно-Осетинську автономну область. На відміну від Абхазії, Осетія не мала такої виразної та кристалізованої ідентичності, в їх економічній сфері діяльності переважало сільське господарство, нормального дорожнього сполучення до Грузії не було аж до 1985 р., коли Рокський тунель був відкритий через Кавказькі гори¹¹⁶. За переписом 1989 р. на території регіону проживало 65,2 тис. осетинів, а більша їх частина (98,8 тис. осіб) були мешканцями інших регіонів Грузії, що становило 2,07% від усього населення держави (без урахування Південно-Осетинської автономної області)¹¹⁷.

У 1989 р. майбутній президент незалежної Грузії звинуватив національні меншини на території держави у лояльності до Росії та назвав їх гостями, які «не мають права на державність тут, у Грузії»¹¹⁸. Грузинські націоналісти навіть розкритикували назву «Південна Осетія» через зв'язок із Північною Осетією їх аланську спадщину, та для назви регіону використовували «Цхінвальський регіон» та

¹¹⁵ Markedonov, S. (2015). The Conflict in and over Abkhazia. In *“Frozen conflicts” in Europe. 1st ed., (p. 83). Verlag Barbara Budrich* <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

¹¹⁶ De Waal, T. (2020). South Ossetia Today. In *Beyond Frozen Conflict. Scenarios for the Separatist Disputes of Eastern Europe* (pp. 187–201). Rowman & Littlefield International. <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/Frozen-Conflicts-final.pdf>

¹¹⁷ *Население ССР Грузия (1926) (без Юго-Осетинской АО).* (n.d.). Archive.org. <https://web.archive.org/web/20080208080442/http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/rngeorgia.html>

¹¹⁸ Kaufman, S. J. (2001). *Modern Hatreds : the Symbolic Politics of Ethnic War* (p. 111). Cornell University Press. ISBN 9780801487361

розглядали його у контексті окупованої сепаратистами частини Шида Картлі (შიდა ქართლი)¹¹⁹.

У 1989 р. лідери автономної області виступили з ініціативою об'єднатися із Північною Осетією¹²⁰, а 10 листопада того ж року автономна область була змінена на Південно-Абхазьку автономну республіку рішенням дванадцятого скликання Ради народних депутатів, яке було визнане неконституційним Верховною Радою ГРСР¹²¹. Невдовзі після цього, 23 листопада 1989 р. грузинськими націоналістичними рухами була здійснена спроба проведення мітингу у Цхінвалі, що призвело до збройного зіткнення між грузинськими силами та осетинськими формуваннями, до яких були також залучені внутрішні радянські війська. Напругу збільшували, з одного боку, всесоюзна політика 1990р. та прийняття Закону «Про порядок розв'язання питань, пов'язаних із виходом союзної республіки з СРСР»¹²², що залишав за автономією право залишитися у складі СРСР навіть якщо її союзна республіка оголосить про незалежність¹²³, а з іншого – анулювання всіх актів Ради народних депутатів Південної Осетії стосовно зміцнення автономії регіону¹²⁴.

28 листопада 1990 р. в односторонньому порядку Радою Південної Осетії проголосила автономію союзною республікою, а 11 грудня лідери регіону проголосили вихід із керівництва Тбілісі та підпорядкування на пряму ряду СРСР¹²⁵, коли Верховна Рада Грузії ліквідувала Південно-Осетинську автономну область,

¹¹⁹ De Waal, T. (2020). South Ossetia Today . In *Beyond Frozen Conflict. Scenarios for the Separatist Disputes of Eastern Europe* (pp. 187–201). Rowman & Littlefield International. <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/Frozen-Conflicts-final.pdf>

¹²⁰ Nichol, J. (2011). Russia-Georgia Conflict in South Ossetia: Context and Implications for U.S. Interests. In *The Caucasus Region : Economic and Political Developments* (p. 158). Nova Science Publishers, Inc.

¹²¹ *История. Краткие сведения из истории южных осетин.* (2015). South-Ossetia.info; Официальный сайт Администрации Президента Республики Южная Осетия. <https://south-ossetia.info/respublika-yuzhnaya-osetiya-segodnya/istoriya/>

¹²² Закон СССР “О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР.” (n.d.). від 03.04.1990 № 1409-І. <https://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data01/tex10973.htm>

¹²³ Чирва, Ю. (2014). Грузинсько-осетинський конфлікт кін. ХХ-поч. ХХІ ст.: від виявів сепаратизму до Російської воєнної агресії. *Дослідження з всесвітньої історії і правознавства*, 13, 89 - 98 (р. 91-92) . <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10018>

¹²⁴ Roeder, P. G. (2018). *National Secession: Persuasion and Violence in Independence Campaigns*. Cornell University Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=5552122>

¹²⁵ Ibid.

поділивши територію на 6 різних адміністративних райони та розпустивши виборчі органи місцевої влади¹²⁶. Бойові дії між Південною Осетією та Грузією спалахнули у січні 1991 р.. За різними оцінками, вони призвели до загибелі від 2 до 4 тисяч осіб, ще десятки тисяч були змушені покинути свої домівки¹²⁷, а сама війна на той момент була названа одним із найкривавіших внутрішніх радянських конфліктів за 70 років¹²⁸.

Порівнюючи усі три конфлікти, можна стверджувати, що їх передумови та причини, до яких можна віднести етнічний фактор, політика культурна та мовна політика центральних урядів, економічна та стратегічна цінність територій на геополітичній регіональній арені, мають між собою спільні особливості. Участь Росії у всіх трьох конфліктах була зумовлена зовнішньо-політичним інтересом держави до нарощування свого впливу на територіях так званого «ближнього зарубіжжя». Досить мінлива позиція Москви щодо грузинських конфліктів до 2008 р., події яких детальніше висвітлені у наступному підрозділі, була зумовлена в тому числі і відношенням до керівництва Тбілісі із його настроями, коли ставлення кліки РФ відзначалося ворожістю до З. Гамсахурдії, було більш позитивним під час каденції Е. Шеварднадзе та поставило в позицію відкритого супротивника М. Саакашвілі, чії прозахідні наративи та різка риторика викликала очікувану реакцію східного сусіда¹²⁹. І хоч у Придністров'ї роль Росії із самого початку була більш відкрита і її меншими зусиллями намагалися приховати під мандатом посередника та миротворця, яким вона виступила під час підписання перших угод про припинення вогню в Абхазії та Південній Осетії. Тоді як основним конфліктним компонентом у Грузії можна визначити етнічний чинник, для Молдови, залишаючись одним із факторів, він дещо

¹²⁶ Отрош, М. (2024). Історія виникнення і сучасний стан Грузино-Південноосетинського конфлікту. *Проблеми всесвітньої історії*, 2(26), 77–94 (с. 92) <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2024-26-5>

¹²⁷ Nichol, J. (2011). Russia-Georgia Conflict in South Ossetia: Context and Implications for U.S. Interests. In *The Caucasus Region : Economic and Political Developments* (p. 158). Nova Science Publishers, Inc.

¹²⁸ De Waal, T. (2020). South Ossetia Today . In *Beyond Frozen Conflict. Scenarios for the Separatist Disputes of Eastern Europe* (pp. 187–201). Rowman & Littlefield International. <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/Frozen-Conflicts- final.pdf>

¹²⁹ Отрош, М. (2024). Історія виникнення і сучасний стан Грузино-Південноосетинського конфлікту. *Проблеми всесвітньої історії*, 2(26), 77–94 (с. 92) <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2024-26-5>

поступається культурному та мовному аспекту, на які Москва в першу чергу робила ставки.

Окрім того, важливими залишалися економічні та стратегічні фактори. Лівобережжя Дністра представляло для Росії значуще джерело економічної вигоди від Придністров'я, як, як вже зазначалось раніше, забезпечувало значну частину експорту радянської Молдови, тоді як ланцюги промислового забезпечення були тісно пов'язані із централізованою союзною владою, чому вона, знайшовши продовження у своєму нащадку, Росії, не бажала поступатися Молдові, яка поступово почала вибудовувати свою багатовекторність, віддаляючись від комуністичної спадщини. У випадку із Абхазією та Осетією ж, до факторів інтересу патрона сепаратистів також додалося геостратегічне положення Абхазії та її вихід до Чорного моря, що логічно вписувалося у прагнення Росії до таласократичного панування. Південна Осетія, у свою чергу, відкривала єдиний прямий маршрут через Головний Кавказький Хребет у вигляді Рокського тунелю, що в подальшому також зіграло важливу роль у здатності Москви захопити Цхінвалі у 2008 р. Таким чином, роль Російської Федерації стала визначальною у розгортанні та подальшій ескалації заморожених конфліктів у Молдові та Грузії, де комплексний підхід експансивної політики на етнічні розколи та культурні й ідентичнісні кліважі призвів до глибокого вкорінення конфліктної проблеми не лише у політичній, а й у соціетальній структурі суспільства, яка навіть після завершення збройної фази так і залишається не розв'язаною по сьогодні.

2.2. Збройна фаза заморожених конфліктів: порівняльний аспект

Збройна фаза конфлікту є першим етапом замороженого конфлікту, адже саме після її закінчення та припинення бойових дій, протистояння «заморожується» через відсутність вирішення його причини. В історіографії Молдови, початком Придністровської війни слід вважати 3 березня 1992 р., коли регулярні сутички між сепаратистами та молдовською поліцією переросли повноцінні військові дії, найбільш

жорстокими з яких були битви за Дубоссари та Бендери. Вже за 2 дні М. Снегур категорично засудив агресію та заявив, що національний уряд ні в якому разі не дозволить статися геноциду населення Придністров'я та зробить усе можливе для захисту народу. Уже 28 березня о 20:00 указом президента офіційно був проголошений надзвичайний стан на всій території Молдови¹³⁰.

Молдовська армія намагалася сконцентрувати більшу частину збройних формувань Придністров'я поблизу м. Дубоссари, і тримаючи її в тому районі здійснити одночасні атаки із плацдармів в Кошниці та Кочієрах, оточивши бойові угруповання ПМР і цим відрізати північну частину Придністров'я від Дністровська, Тирасполя та Григоріюполя, де в подальшому безперервними атаками були розбиті зони сепаратистського опору. Тим не менш, Кишеневу так і не вдалося досягти стратегічного плану через попередню підготовку Тирасполя із завчасною допомогою Росії у його військовому забезпеченні. У травні 1992 р. протистояння в Дубоссарах дійшло до найбільш активної фази, коли понад 5 тис. місцевих жителів захопили отримали у користування частину арсеналу 14-ї російської армії, а саме зенітні установки й танки, та почали систематично обстрілювати військові угруповання, контрольовані Кишиневом¹³¹.

Іншим районом, який також відзначився надзвичайною інтенсивністю бойових дій стали бої за м. Бендери. В червні 1992 р. 14 армію РФ очолив О. Лебідь, замінивши Ю. Неткачова,¹³² а тим часом військові Молдови, оперуючи інформацією щодо відсутності наказів з Москви Неткачову щодо участі безпосередньо армійців у конфлікті, вирішили розпочати наступальну операцію. Увечері 19 червня біля місцевої

¹³⁰ Movchan M, Zaichenko I, Bondarenko M, & Kovalchuk R. (2024). *The Model of Analysis of Modern Armed Conflicts and Political Practices of Conflict Management*. Empirio, №2. https://www.researchgate.net/publication/382233864_The_Model_of_Analysis_of_Modern_Armed_Conflicts_and_Political_Practices_of_Conflict_Management

¹³¹ Садовнік, О. (2020). *Придністровський конфлікт в період 1988 - 2014 рр.* (с. 108) Державна установа “Інститут всесвітньої історії НАН України.” https://shron1.chtyvo.org.ua/Sadovnik_Oleksandr/Prydnistrovskiy_konflikt_v_period_1988_2014_rr.pdf

¹³² Бойко, О. (2022). Роль Росії у Придністровському конфлікті. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 4, 80–88 (с. 82). <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/issue/view/4/4>

типографії молдовською поліцією були затримані придністровські гвардійці, спровокувавши цим самим вуличні бої, у відповідь на які до міста Кишеневом була направлена бронетехніка та військові під командуванням генерала Ф. Дабіжу, чия операція потім було названо «Троянський кінь», який, однак, зазнав невдачі через активний супротив сепаратистів, які уже були оснащені арсеналом російської армії. Бої були інтенсивними та вважаються найбільш кривавими за період Придністровської війни, однак російська армія на стороні ПМР переважила сили національного уряду, і військові підрозділи Молдови були змушені відступити та виводити свої війська, на полі бою все ще залишалися снайпери, які продовжували операцію¹³³.

Збройна фаза конфлікту завершилася 21 липня із підписанням угоди «Про» президентами Республіки Молдови та Російської Федерації. Гуманітарні наслідки були критичними. За різними оцінками, з придністровської сторони було вбито понад 500 осіб, 50 пропали без вісти, а близько 900 людей було поранено¹³⁴, а МЗС РФ повідомляло про загибель 809 осіб з Придністров'я усього¹³⁵. Щодо Молдови, зі сторони Кишинева так і не було офіційно представленої кількості жертв, але CSCE повідомляв про сотні загиблих та понад 100 тис. переміщених осіб¹³⁶. Ситуація у великих містах ПМР через спеку та переповнені морги призводила до значущої епідеміологічної загрози, чому сприяла і відсутність водопостачання внаслідок великих руйнувань інфраструктури¹³⁷.

¹³³ Садовнік, О. (2016). Бої за Бендери у червні 1992 року як кульмінація Придністровського збройного конфлікту 1989–1992 рр. *Гілея: науковий вісник*, 111, 121–124. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_111_32

¹³⁴ Садовнік, О. (2020а). Придністровський конфлікт 1989-1992 рр.: хронологічні межі та головні етапи. *Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*, 31, 99–104 (с. 102). http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2020_31_13

¹³⁵ *Ответ официального представителя МИД России М.В.Захаровой на вопрос СМИ в связи с тем, что в Молдавии вышли учебники, где стороной приднестровского конфликта названа Россия.* (2025). Министерство иностранных дел Российской Федерации . https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/2016592

¹³⁶ *Transnistrian Conflict. Origins and Main Issues* (p. 2). (1994). CSCE Conflict Prevention Centre . <https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/42308.pdf>

¹³⁷ Садовнік, О. (2016). Бої за Бендери у червні 1992 року як кульмінація Придністровського збройного конфлікту 1989–1992 рр. *Гілея: науковий вісник*, 111, 121–124. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_111_32

Внаслідок війни під контролем Тирасполя залишилося 163 сіл та сільських поселень і 8 міст, хоча адміністрація самопроголошеної Придністровської Молдовської Республіки також декларує свої територіальні претензії стосовно 2 сіл на лівому березі Дністра та ще 7 сіл на лівобережжі, які, за результатами бойових, залишилися під владою Молдови¹³⁸.

Що ж до конфліктів у Південній Осетії та Абхазії, для них збройні протистояння характеризувалися повторною ескалацією та постійною напругою між сторонами у період між безпосередніми бойовими діями. Першим спалахнув збройний конфлікт у Південній Осетії у січні 1991 р., чому, як зазначалося у попередньому розділі, передувала декларація про незалежність Південної Осетії у складі СРСР та очікувана реакція національного уряду, який скасував статус самопроголошеної республіки як автономної області Грузії¹³⁹.

12 грудня 1990 р. був введений надзвичайний стан в районах Дзао та Цхінвалі, а частина етнічних грузинів залишила Південну Осетію незадовго до початку бойових дій, а вже 6 січня туди були направлені грузинські збройні формування, і лише наступного дня указом М. Горбачова ліквідація автономного статусу регіону втратила чинність. Того ж місяця силові підрозділи Тбілісі здійснили блокаду Цхінвалі, перекривши дороги та електропостачання, а відкрите збройне протистояння між грузинськими силами та південноосетинською «Національною гвардією» тривав аж до червня 1992 року, внаслідок якого загинуло по різних оцінках близько 1000 осіб¹⁴⁰.

У тому ж 1992 році міжетнічні Грузино-Абхазькі сутички переросли у масштабне бойове протистояння, коли у серпні війська Державної ради Грузії на чолі із Т. Кітовані увійшли до Абхазії. Приводом для військової інтервенції стала

¹³⁸ Eschment, B., & von Löwis, S. (2022). *Post-Soviet Borders. A Kaleidoscope of Shifting Lives and Lands* (p. 103). Routledge, ISBN 9781003169376. <https://doi.org/10.4324/9781003169376>

¹³⁹ *The United States and the South Ossetian Conflict*. (2005). Fact Sheet Bureau of European and Eurasian Affairs Washington, DC . <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/53721.htm>

¹⁴⁰ Чирва, Ю. (2014). Грузинсько-осетинський конфлікт кін. ХХ-поч. ХХІ ст.: від виявів сепаратизму до Російської воєнної агресії. *Дослідження з всесвітньої історії і правознавства*, 13, 89 - 98 (р. 94) . <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10018>

необхідність захистити абхазькі залізничні шляхи, а 14 серпня 1992 р. збройні формування під проводом Т. Кітовані увійшли до Сухумі. Прибуття новоствореної національної гвардії незалежної Грузії дало початок війні, що тривала тринадцять місяців. У жовтні 1992 р. влада Абхазії створила Міністерство оборони, а функції місцевої поліції та цивільних судів майже повністю перебравли на себе збройні сили та військові трибунали. Як показують події збройного конфлікту 1992 р., Тбілісі був менш спроможним у реалізації централізованого контролю над власними збройними силами, ніж досить організовані сили Абхазії, які були реальною загрозою для Грузії¹⁴¹. Неконсолідоване суспільство, відсутність політичної стабільності, а також брак законодавчого контролю над виконавчою владою не були сприятливими для воєнної переваги Грузії, і хоч на початку бойових дій переважний контроль над конфліктною територією належав Тбілісі, абхазька сторона досить швидко змінила ситуацію на свою користь – у жовтні 1992 р. контрнаступ дозволив їм увійти до Гагри, а до грудня отримати контроль над майже усією північною Абхазією. У цей же час спостерігалася значна присутність російських військових у регіоні на стороні сепаратистів (близько 2,5 тис. солдатів)¹⁴².

Крім того, Росія також стала чи не найбільш вагомим джерелом ресурсів для абхазьких збройних формувань – окрім фінансового забезпечення, незалежні спостерігачі повідомляли про передачу сепаратистам такого важкого озброєння, як танки Т-72, понад 100 тис. мін та навіть реактивних систем залпового вогню «Град». Прямим втручанням Росії у грузино-абхазький конфлікт стали авіаудари по Сухумі у першій половині 1993 р., що на той момент перебувала під контролем Тбілісі¹⁴³. На

¹⁴¹ Macfarlane, S., Minear, L., & Shenfield, S. (1996). *Armed conflict in Georgia: A case study in humanitarian action and peacekeeping* (p. 89). Institute for International Studies. https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/wibu/0015218/f_0015218_12848.pdf

¹⁴² Baranovsky, V. (1995). Russia and Its Neighbourhood: Conflict Developments and Settlement Efforts. In *SIPRI Yearbook* (p. 252). SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm International Peace Research Institute. <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI%20Yearbook%201995.pdf>

¹⁴³ Lott, A. (2020). The Abkhazian Conflict: A Study on Self-determination and International Intervention. *Juridica International*, 29, 133–141. <https://doi.org/10.12697/ji.2020.29.12>

момент укладання липневої угоди 1993 р., дві третини Абхазії було під контролем сепаратистів, і вже наприкінці вересня грузинські сили вийшли із території регіону¹⁴⁴.

Росія стала активним актором переговорів з питання припинення вогню, а 27 липня 1993 була підписана так звана Сочинська угода, внаслідок якої була створена спеціальна комісія для врегулювання абхазького конфлікту, до якої входили представники ОБСЄ та ООН¹⁴⁵. Тим не менш, відсутність положень щодо визначення правового статусу Абхазії спонукали сепаратистів до порушення угоди та відновлення воєнної агресії проти сил Тбілісі, які зазнали остаточної поразки на полі бойових дій у вересні 1993 р.¹⁴⁶. Під час цієї війни загинуло 5% етнічних абхазів, регіон зазнав значних руйнувань а етнічні грузини, яких було в Абхазії понад 240 000, були вимушені покинути територію¹⁴⁷.

14 травня 1994 р. у Москві була підписана Угода про припинення вогню і поділ сил між Абхазією та Грузією, а посередниками виступила Росія та ООН. Документ передбачав визначення лінії припинення вогню, а з червня 1994 р. до Кодорської ущелини прибули представники Спостережної місії ООН у Грузії та Колективні сили з підтримання миру СНД. 26 листопада того ж року Абхазія прийняла конституцією, якою визначалася її незалежність від Грузії¹⁴⁸. «Замороження» збройного конфлікту 1994 р. не означало відсутності його динаміки, адже, як згадувалося раніше в дослідженні, одним з характерних ознак цього концептуального поняття є закінчення бойових дій без фактичного розв'язання конфлікту.

¹⁴⁴ Francis, C. (2011). *Conflict Resolution and Status: the Case of Abkhazia and Georgia*. (p. 85) VUB University Press. https://www.researchgate.net/publication/375952236_Conflict_Resolution_and_Status_the_Case_of_Abkhazia_and_Georgia

¹⁴⁵ Frozen Conflicts, Security Challenges and Geopolitical Tension In The Black Sea Region. (2022). *University Annals from Targu Jiu, Letters and Social Sciences Series*, 37–44 (p. 41). issn-p: 1844-6051

¹⁴⁶ Markedonov, S. (2015). The Conflict in and over Abkhazia. In *“Frozen conflicts” in Europe. 1st ed.*, (p. 86). Verlag Barbara Budrich <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

¹⁴⁷ De Waal, T. (2020). South Ossetia Today . In *Beyond Frozen Conflict. Scenarios for the Separatist Disputes of Eastern Europe* (pp. 187–201). Rowman & Littlefield International. <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/Frozen-Conflicts-final.pdf>

¹⁴⁸ Поліщук, К. (2018). Генеза конфліктів у Південнокавказькому регіоні: передумови, еволюційні моделі, проблеми врегулювання. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*, 45, 93–106 (с. 98). http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2018_45_10

Підписання угоди про припинення вогню передбачало встановлення на проміжках по 12 кілометрів від кордону Абхазії до територій, підконтрольних Грузії, зони безпеки, на яких було заборонено вводити збройні сили сторін¹⁴⁹, а Резолюцією Ради Безпеки ООН №937 від 21.06.1994 мандат місії ООН (UNOMIG) був розширений до перевірки виконання угоди сторонами конфлікту та співпраці із миротворчими силами СНД¹⁵⁰.

У липні 1997 р. до процесу мирного врегулювання конфлікту долучилася «Група друзів Грузії», створена у 1993 року із представників США, Великої Британії, Німеччини, Росії та Франції¹⁵¹, а з серпня того ж року розпочався діалог в рамках Двосторонньої грузино-абхазької координаційної комісії з практичних питань¹⁵².

1998 рік став переломним у векторі політики Росії, яка до того у 1996 р. навіть відіграла ключову роль в ухваленні резолюції Ради глав держав СНД щодо припинення політико-економічних відносин з Абхазією¹⁵³. Такій зміні передувала збройна сутичка між грузинами та абхазами у Гальському районі в 1998 р. за кілька місяців після того, як абхазький політичний діяч Владислав Ардзінба звинуватив уряд Тбілісі у плануванні терористичних атак¹⁵⁴, а також політика лідерів Грузії щодо відкриття представництва Ічкерії в Тбілісі після поразки Росії у Першій російсько-чеченській війні 1996 р¹⁵⁵. Після проведення референдуму 1999 р. та остаточної відмови Абхазії від обговорення об'єднання із Грузією на федеральній основі, Росія,

¹⁴⁹ *Agreement on a Cease-Fire and Separation of Forces*. (1994). U.N.Doc. S/1994/583. <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/ge940514agreementceasefireseparationofforces.pdf>

¹⁵⁰ *Resolution 937 (1994) /: adopted by the Security Council at its 3407th meeting, on 21 July 1994*. (1994, July 21). United Nations Digital Library System. <https://digitallibrary.un.org/record/190853?v=pdf>

¹⁵¹ Vladimir Socor, *New Group of Georgia's Friends Founded*, JAMESTOWN FOUND. 2005, <https://jamestown.org/program/new-group-of-georgias-friends-founded/>

¹⁵² Grant, T. D. (2018). *Frozen Conflicts and International Law*. *Cornell International Law Journal*, 50(3), (p. 389). https://www.researchgate.net/publication/326135105_Frozen_Conflicts_and_International_Law

¹⁵³ Chkheidze, P. (1996). *Letter dated 3 April 1996 from the Permanent Representative of Georgia to the United Nations addressed to the President of the Security Council*. United Nations Digital Library System. <https://digitallibrary.un.org/record/209520?v=pdf>

¹⁵⁴ *Freedom in the World 1998 - Abkhazia*. (1998). Refworld; UNHCR, the UN Refugee Agency. <https://www.refworld.org/reference/annualreport/freehou/1998/en/16797>

¹⁵⁵ Markedonov, S. (2015). *The Conflict in and over Abkhazia*. In *"Frozen conflicts" in Europe. 1st ed., (p. 91)*. Verlag Barbara Budrich <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

яка фактично контролювала територію регіону через патримоніальні відносини із місцевими лідерами, дала можливість абхазам отримувати російське громадянство, що в перспективі мало б легітимізувати «захист» громадян у разі ескалації збройного конфлікту із Грузією¹⁵⁶.

Друга і остання перед Абхазькою війною 2008 р. збройна сутичка відбулася у вересні 2001 р. у районі Кодорської ущелини, де на стороні грузинів також виступили формування чеченських бойовиків, які сподівалися повернутися через Абхазію до Чечні¹⁵⁷.

Певний час до Революції троянд та відставки Е. Шеварднадзе періодичні збройні сутички дещо призупинилися, що протривало до приходу до влади М. Саакашвілі, який у своїй риториці неодноразово наголошував на поверненні Абхазії разом із Південною Осетією та Аджарією, як однієї з ключових цілей вектору своєї політики¹⁵⁸, а також розпочав процес модернізації грузинської армії, витрати на яку зросли більш ніж в 10 разів (876млн доларів США у 2008, що дорівнювало 8% ВВП на той час, порівняно із 74 млн у 2003)¹⁵⁹. До 2006 р. хоч і не регулярно, але все ж відбувалися спроби перемовин між Сухумі та Тбілісі, які перекреслилися збройним інцидентом у Кодорській ущелині— демілітаризованій за попередніми угодами зоні, та проголошення її резиденцією Абхазького «уряду в екзилі», що був вимушений покинути регіон після війни 1992-1993 рр.¹⁶⁰ Внаслідок цього інциденту, який отримав назву «поліцейська операція», підрозділи грузинської армії відновили контроль над північню Кодорської ущелини, а 26 вересня Президент Грузії змінив її назву на

¹⁵⁶ Coppieters, B. (2004). *The Georgian-Abkhaz Conflict*. Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe 5(1), (p. 4) https://www.researchgate.net/publication/26488962_The_Georgian-Abkhaz_Conflict_Chapter_5_of_Europeanization_and_Conflict_Resolution_Case_Studies_from_the_European_Periphery

¹⁵⁷ *Freedom in the World 2002 - Abkhazia [Georgia]*. (2001). Refworld; UNHCR, the UN Refugee Agency. <https://www.refworld.org/reference/annualreport/freehou/2001/en/51017>

¹⁵⁸ *Saakashvili Focuses on IDP Return to Abkhazia in Campaign*. (2007). Civil Georgia, Supported by NED. <https://civil.ge/archives/113681>

¹⁵⁹ Габро, І., & Куріленко, А. (2021). Історичні передумови та причини російсько-грузинської війни 2008 року. *Старожитності Лукомор'я*, 3, 128–134 (р. 4). <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.3.83>

¹⁶⁰ *Report of the Secretary-General on the Situation in Abkhazia, Georgia*. (2006). Refworld; UNHCR, the UN Refugee Agency. <https://www.refworld.org/reference/countryrep/unsc/2006/en/40495?prevPage=/node/40495>

Верхню Абхазію, що було підтримано рішенням Ради Безпеки ООН¹⁶¹. Це стало каталізатором максимізації напруги між сторонами конфлікту, який, тим не менш, до 2008 р. все ще був «замороженим».

До серпня 2008 року конфлікт залишався замороженим, а ситуація навколо нього поступово почала напружуватися. Внутрішній етнічно-політичний конфлікт між абхазами та грузинами, між якими і так вже не залишалося довіри, посилювався втручанням Росії, яка вже на той момент активно інтегрувала Абхазію та Південну Осетію до свого політико-економічного поля впливу. І хоч напередодні війни 2008 р., М. Саакашвілі пропонував Абхазії перспективні умови зворотної інтеграції, такі як створення особливих умов для пріоритетного регіонального розвитку, чи, наприклад, вето для представників меншини в парламенті на ухвалення певного переліку законів¹⁶², це вже не могло змінити ситуації.

Росія не могла і не бажала приймати орієнтацію Грузії на Захід та спроби інтегруватися у північноатлантичну систему безпеки. США стали найбільшим «лобістом» грузинської інтеграції до НАТО, щодо якої в Бухаресті у квітні 2008 р. була підписана Декларація на підтримку прагнень Тбілісі до членства в Північноатлантичному Альянсі¹⁶³. Одним із каталізаторів агресії також стало визнання Сполученими Штатами Америки та іншими західними державами Косово у лютому 2008¹⁶⁴. В очах російських імперіалістів такі кроки стали символом західної експансії на регіон її впливу.

У травні 2008 року Росія направила свої війська до залізничних сполучень із анклавом під приводом необхідності їх ремонту, що стало доказом підготовки держави

¹⁶¹ Отрош, М. (2024). Історія виникнення і сучасний стан Грузино-Південноосетинського конфлікту. *Проблеми всесвітньої історії*, 2(26), 77–94 (с. 87) <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2024-26-5>

¹⁶² Киридон, А. (п.д.). *Причини російсько-грузинського конфлікту: регіональний вимір*. (с. 5) Київський міжнародний університет. <https://vmv.kyvu.edu.ua/series/vmv/vipusk8/5.pdf>

¹⁶³ Markedonov, S. (2015). The Conflict in and over Abkhazia. In *“Frozen conflicts” in Europe. 1st ed., (p. 95). Verlag Barbara Budrich* <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>

¹⁶⁴ Kofman, M. (2018). *The August War, Ten Years On: A Retrospective on the Russo-Georgian War - War on the Rocks*. War on the Rocks. <https://warontherocks.com/2018/08/the-august-war-ten-years-on-a-retrospective-on-the-russo-georgian-war/>

воєнного конфлікту із Тбілісі та необхідності швидко переміщувати свої збройні формування¹⁶⁵. Влітку Москва почала активно нарощувати свої воєнні формування, відправивши до кордонів із Грузією Північно-Кавказький військовий округ та інші угруповання 58-ї армії. Із них, за російською версією, до Грузії було направлено 23 тис. особового складу (без урахувань збройних формувань Південної Осетії та Абхазії), хоча, ГУР України повідомляла, що в окупації брало участь понад 30 тис. військовий РФ¹⁶⁶.

У липні 2008 р. російські війська розгорнули армійські навчання поблизу кордонів Грузії із особовим складом близько 8 тис., у той же час ЗМІ Кремля активно поширювали інформацію про наміри Тбілісі стосовно нападу на Абхазію та Південну Осетію¹⁶⁷. Наприкінці липня почалося загострення конфлікту, що супроводжувалося повторюваними військовими провокаційними епізодами, як, наприклад, терористичний акт 1 серпня із підривом машини ракетними мінами поблизу м. Цхінвалі, де перебували грузинські поліцейські. 6 числа того ж місяця почалися артилерійські обстріли із боку Південної Осетії у напрямку сіл на території, підконтрольні Тбілісі, однак спочатку грузинська влада намагалася не відповідати на обстріли та закликала Цхінвалі зупинитися, а наступного дня М. Саакашвілі оголосив про можливість амністії для сепаратистів у разі припинення атак та приєднання до Грузії на підставі автономного статусу. Коли сепаратисти, на підконтрольній території яких уже накопилися російські військові, продовжили ескалувати агресію та обстрілювати території Грузії, її влада вирішила дати відповідь¹⁶⁸.

Після зростаючої кількості інцидентів та тривалого політичного напруження, у ніч на 8 серпня 2008 р., Цхінвалі, столиця самопроголошеного утворення в Південній

¹⁶⁵ Габро, І., & Куріленко, А. (2021). Історичні передумови та причини російсько-грузинської війни 2008 року. *Старожитності Лукомор'я*, 3, 128–134 (р. 4). <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.3.83>

¹⁶⁶ Бондаренко, А. (2019). Військова агресія РФ: війна в Грузії 2008 р., анексія Криму та бойові дії на Донбасі 2014 р., “Сувалкський коридор”. *Українознавство*, 4(73), 224–240 (с. 228). http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2019_4_18

¹⁶⁷ Гмиря А. (2024, August 8). *Як Росія вторглася в Грузію у 2008 році: уроки та наслідки* | *The Page*. <https://thepage.ua/ua/politics/yak-rosiya-vtorglasya-v-gruziyu-v-2008-roci-uroki-ta-naslidki>

¹⁶⁸ Skrupnyk, O. (2019). The Position of the European Union in Georgian War. *European Historical Studies*, 12, 77–91 (р. 80). <https://doi.org/10.17721/2524-048x.2019.12.77-91>

Осетії, було атаковане грузинською артилерією та військово-повітряними силами із допомогою чорноморського флоту, а вдень тієї ж дати сухопутні війська РФ увійшли до Грузії через осетинські та абхазькі території і далі безпосередньо до зон, контрольованих Тбілісі. 20 серпня Тбілісі мусило вивести збройні угруповання із району Цхінвалі та Горі, а військові РФ спромоглася поступово просунутися та окупувати території усієї Абхазії включно навіть із Кодорською долиною, що до серпневих подій контролювалася владою Грузії, Південної Осетії із Ахалгорським районом, що так само контролювався Тбілісі, села Переві, а також, після виходу із Горі 11 серпня зайняли «буферні зони» - території під контролем Грузії, що межують із невизнаними утвореннями. Бойові дії закінчилися підписанням угоди про припинення вогню 12 серпня, а 26 серпня Д. Медведєв підписав указ про визнання Абхазії та Південної Осетії незалежними республіками, за що одногосно проголосував російський парламент¹⁶⁹.

У результаті бойових дій Грузія понесла великі втрати, точна цифра яких невідома і досі, але офіційні дані країни зазначили про загибель та зникнення безвісти 179 військового особового складу, поранення 1964 правоохоронців та військовослужбовців, а також вбивство 228 грузинських громадян. Зі свого боку, заступник міністра оборони РФ М. Панков повідомив про загибель 64 російських військових та 283 поранених¹⁷⁰, а звіт ЄС повідомляв про вбивство ще 385 осетинів та понад 100 тис. переміщених осіб¹⁷¹, із яких близько 30 тис. – етнічні грузини¹⁷². За інформацією «Human Rights Watch», російські війська та підконтрольні їм сепаратистські угруповання неодноразово порушували принципи гуманітарного права:

¹⁶⁹ *Georgia VS Russia.* (2023). The European Court of Human Rights (Second Section). <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:%5B%22001-224473%22%7D>

¹⁷⁰ *П'ять днів у серпні 2008 року: хроніка російсько-грузинської війни а.* (2018). BBC News Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45102927>

¹⁷¹ *August 2008 Russian-Georgian War: Timeline.* (2013). Institute for War and Peace Reporting. <https://iwpr.net/global-voices/august-2008-russian-georgian-war-timeline>

¹⁷² *Amnesty International finds no confirmation either of Georgian "atrocities" or of Ukrainians taking part in conflict.* (2008). Human Rights in Ukraine. The Information Portal of the Kharkiv Human Rights Protection Group. <https://khpg.org/en/1227210971>

вони здійснювали масштабне мародерство та грабування, підпали будинків, гвалтували та катували цивільне населення, навмисно знищували поселення, де проживали здебільшого етнічні грузини, незаконно їх затримували та вбивали через їх етнічну та політичну приналежність, що можна віднести до проведення етнічних чисток¹⁷³.

Внаслідок війни 2008 р. Росія окупувала близько 20% території Грузії¹⁷⁴, і суттєво відмінним аспектом тут на противагу ситуації після Придністровської війни є те, що наслідки для територіальної цілісності держави не є сталими, адже за рахунок близькості кордонів, РФ активно займається бордеризацією, встановлюючи пропускні обмеження все далі вглиб населених пунктів, контрольованих Тбілісі (лише за перші десять років після закінчення бойових дій Росія розділила таким чином 34 селеша)¹⁷⁵.

Отже, збройна фаза конфлікту тривала у ПМР близько п'яти місяців та стала одною з найбільш кривавих сторінок сучасної історії Молдови. У Грузії ескалація конфлікту відбувалася двічі – у першій половині 1990-х років та із вторгненням Росії у 2008 році. Наслідки Придністровської та Російсько-Грузинської воєн стали катастрофічними для держав та призвели до серйозної гуманітарної кризи в обох регіонах. РФ, як держава-патрон сепаратистських утворень в Придністров'ї, Абхазії та Південної Осетії, не лише фінансувала й забезпечувала місцеві збройні формування із власного арсеналу, але і відправляла в Молдову та Грузію свої армійські підрозділи безпосередньо брала участь у війнах

2.3. Спроби врегулювання Придністровського, Абхазького та Південно-Осетинського конфліктів: критичний компаративний аналіз

¹⁷³ *Up In Flames | Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia*. (2015). Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/report/2009/01/23/flames/humanitarian-law-violations-and-civilian-victims-conflict-over-south>

¹⁷⁴ *Marking 16 Years Since Russia's Invasion of Georgia*. (2024, August 8). U.S. Embassy in Georgia. <https://ge.usembassy.gov/sixteen-years-georgia-russia-invasion/>

¹⁷⁵ Bachelet, A. (2022). Borderisation of South Ossetia. The Perspective of the Border Population. In *Post-Soviet Borders. A Kaleidoscope of Shifting Lives and Lands* (pp. 136–153 (p. 142)). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003169376>

Для заморожених конфліктів підписання угоди не вирішує проблемне питання, а скоріше переносить його зі збройної фази до політичної площини. Такі рішення стабілізують ситуацію в регіоні, дозволяючи уникнути продовження воєнної агресії та масових жертв серед населення, але не є достатніми для безпосереднього розв'язання конфлікту.

Переговорний процес в межах конфлікту в сепаратистському регіоні Молдови почався ще у березні 1992 р. до найбільш кривавих боїв Придністровської війни у м. Дубоссари, коли міністри закордонних справ Молдови, Румунії, Російської Федерації та України у Гельсінкі домовилися про створення механізмів консультацій для координації дій та затвердили низку принципів мирного врегулювання конфлікту, 20 березня було підписано «Договір про групи військових спостерігачів і колективних миротворчих сил у СНД», а на наступних зустрічах політичні актори домовилися про створення першої групи військових спостерігачів із 5 осіб від кожної країни¹⁷⁶. Однак цих зусиль було недостатньо, що показала воєнна ескалація улітку того ж року.

Новим кроком у спробі врегулювання конфлікту збройної фази конфлікту стало підписання договору «Про принципи мирного врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдова» від 21 липня 1992 р. президентом Молдови М. Снегуром та російським президентом Б. Єльциним, яка фактично стала угодою про припинення вогню та визначила демілітаризовану зону розміром у 10 км праворуч та ліворуч від річки Дністер¹⁷⁷. Згідно з Угодою, передбачалося створення тристоронньої миротворчої сили, з підпорядкуванням Тристороннього об'єднаного військового командування. Миротворчі сили склалися із 10 батальйонів: 2 придністровських, 3 молдовських та 5 російських¹⁷⁸.

¹⁷⁶ *Transnistrian Conflict. Origins and Main Issues* (p. 2). (1994). CSCE Conflict Prevention Centre . <https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/42308.pdf>

¹⁷⁷ *Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова.* (1992). Министерство Иностранных Дел Приднестровской Молдавской Республики. <https://mid.gospmr.org/ru/sGv>

¹⁷⁸ *Transnistrian Conflict. Origins and Main Issues* (p. 2). (1994). CSCE Conflict Prevention Centre . <https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/42308.pdf>

Задля реалізації порядку припинення вогню статтею 2 угоди «Про принципи мирного врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдова» було створено Спільну контрольну комісію (СКК), якій мало підпорядковуватися вже згадане Трестороннє об'єднане військово командування. До складу делегації СКК увійшли представники Росії, Молдови та Придністровської Молдавської Республіки із додатковим складом військових спостерігачів – по 10 військових із кожної сторони¹⁷⁹. Цей договір хоч і не визнавав ПМР офіційно, тим не менш, фактично зафіксував його автономію та визначив Росію як гаранта у переговорному процесі та посередника, хоча підписання Угоди президентом РФ фактично доводило участь Росії як сторони конфлікту. Перевага московської військової компоненти у миротворчих силах також сприяло кристалізації Росії як держави-патрона сепаратистів та дозволили їй відігравати ключову роль у спробах врегулювання замороженого конфлікту, які так і не завершилися успіхом.

Щодо формату регуляторного процесу навколо Придністровського конфлікту, тут можна виокремити «Меморандум Козака» та формат «5+2», який став основним, визнаним світовою спільнотою, інституційним механізмом врегулювання конфлікту. Щодо першого формату, у листопаді 2003 р. Росія представила «Меморандум про основні принципи державного устрою об'єднаної держави», так званого «Меморандуму Козака», названого на честь російського політика Дмитра Козака, що працював над його створенням. Московська ініціатива пропонувала встановлення федеративної структури Республіки Молдови, де б сепаратистська влада Придністров'я наділялася певним ступенем автономії із гарантованим представництвом у новому законодавчому органі такої федерації. Положення документу фактично передбачало надання ПМР право вето на федеративні закони через необхідність їх затвердження $\frac{3}{4}$ від членів запропонованої меморандумом другої палати законодавчого органу, що мала б складатися із 9 представників Придністров'я,

¹⁷⁹ Ibid.

4 – з Гагаузії, та 13 із представників першої палати¹⁸⁰. Чинний на той момент Президент Молдови В. Воронін відмовився підписувати меморандум із характерними положеннями, що сприяють асиметрії влади в сторону переваги сепаратистів. Згідно ж із Міністерством зовнішніх справ Російської Федерації, підписання документу було зірвано в результаті політичного тиску Брюсселя та Вашингтону на Кишинів¹⁸¹.

Другим і основним у питанні врегулювання Придністровського конфлікту форматом є «5+2» - ініціатива започаткована 2005 року де «5» символізує Україну та Росію як країни-гаранти, ЄС та США як спостерігачів, а ОБСЄ як посередника. При чому такий формат був досить нестабільним із самого початку, коли перемовини в його рамках були призупинені у 2006 р. Росією та Придністров'ям, відновлені після того у 2012, і знову зупинені із початком повномасштабного вторгнення РФ до України 2022 року. У 2010 р. Тирасполь погодився на поновлення неофіційних переговорів формату «5+2», які відбулися у 2011 р. у Відні, а офіційні переговори відновилися знову у липні 2012 р¹⁸². При чому ні поновлення переговорного процесу, ні досягнення пакету домовленостей у 2016 році, відомих як «Берлінський Протокол», спрямовані на зміцнення довіри між сторонами не дало очікуваних результатів і конфлікт так і залишився замороженим.

У 2022 р. із початком війни Росії проти України формат «5+2» фактично перестав функціонувати через неможливість реалізації дипломатичних контактів Москви та Києва, при чому голова Організації Безпеки і Співробітництва ЄС Ян Борг у 2024 році заявив, що ОБСЄ шукає новий формат для реалізації процесу розв'язання Придністровського конфлікту¹⁸³.

¹⁸⁰ *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* (Applications nos. 43370/04, 8252/05 and 18454/06, p. 8). (2012). European Court of Human Rights.

¹⁸¹ *Придністровське Урегулювання*. (2016). Министерство иностранных дел Российской Федерации . https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/conflicts/1524976

¹⁸² Popescu, L. (2013). The Futility of the Negotiations on Transnistria. *European Journal of Science and Theology*, 9(2), 115–126. SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2291575

¹⁸³ Tanas, A. (2024). OSCE head in Moldova to boost talks on settling separatist dispute. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/osce-head-moldova-boost-talks-settling-separatist-dispute-2024-04-12/>

Після військових дій в Абхазії та Південній Осетії в 1990-х рр., перемир'я тривало 15 років і, як це притаманно замороженим конфліктам, на невизначених територіях знову відбулася ескалація вже у 2008 р. про що детальніше було зазначено у попередньому підрозділі. Припиненням вогню у Грузино-Осетинській війні 1991-1992 рр. вважається підписання Б. Єльциним та Е. Шеварднадзе Сочинської Угоди від 24 червня 1992 р., яка передбачала окрім виведення військових, створення Змішаної Контрольної Комісії (ЗКК) із повноваженнями контролю за виконанням процесу припинення вогню. У підпорядкування ЗКК Сочинською Угодою визначалися групи військових спостерігачів та Змішані сили із підтримки миру¹⁸⁴.

Що ж до Абхазії, перший етап ескалації закінчився підписанням «Угоди про припинення вогню та роз'єднання сил» 14 травня 1994 р. в Москві, а 12-ти кілометрова зона безпеки з обох боків річки Інгури, визначена Угодою, почала контролюватися Колективними миротворчими силами з підтримки миру СНД, які, тим не менш, склалися винятково із російських військових¹⁸⁵. Крім того, сторони також погодилися, що разом із російськими миротворцями, на території будуть присутні спостерігачі¹⁸⁶. За словами чинного на той момент Генерального секретаря ООН, про таку домовленість керівництву Організації Об'єднаних Націй стало відомо лише постфактум після підписання Угоди, що свідчить про її фактичне виключення із переговорного процесу, однак згодом Рада Безпеки ООН одноголосно схвалила присутність російських миротворців та розширила чисельність Місії спостерігачів Організації Об'єднаних Націй у Грузії, створеної ще під час другого туру переговорів у 1993 році, до 136 військових¹⁸⁷. Тим не менш, підписання зазначених договорів стало лише тимчасовим механізмом припинення вогню та не дало результатів в питанні

¹⁸⁴ *Грузино-Осетинское Урегулирование* (2005). Министерство иностранных дел Российской Федерации https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/conflicts/1686994/

¹⁸⁵ *Заявление о мерах по политическому урегулированию Грузино-Абхазского конфликта Текст документа сверен по: "Дипломатический вестник", N 9-10, 1994 (n.d.).* <https://web.archive.org/web/20150528141259/http://docs.cntd.ru/document/901778484>

¹⁸⁶ *Соглашение о прекращении огня и разведении сил.* (1994). Office of the State Minister of Georgia for Reconciliation and Civic Equality. <https://smr.gov.ge/uploads/prev/b2aad4ec.pdf>

¹⁸⁷ Francis, C. (2011). *Conflict Resolution and Status: the Case of Abkhazia and Georgia.* (p. 133) VUB University Press. https://www.researchgate.net/publication/375952236_Conflict_Resolution_and_Status_the_Case_of_Abkhazia_and_Georgia

врегулювання конфлікту. Присутність російських військових як миротворців та фактичний контроль держави-патрона над маріонетковими утвореннями сприяв зростанню політичної напруги та подальшої ескалації.

Каталізатором другого етапу спроб врегулювання конфліктного питання в регіоні стала російська агресія, відома як Російсько-грузинська війна 2008 р. 12 серпня на зустрічі Д. Медведєва та Н. Саркозі у Москві був прийнятий План Медведєва-Саркозі, якій став основним документом в питанні врегулювання конфлікту¹⁸⁸. 14 серпня його підписали також президент Абхазії та президент Південної Осетії, наступного дня – Президент Грузії М. Саакашвілі, ще через день план був підписаний Д. Медведєвим¹⁸⁹. Угода визначила 6 принципів врегулювання конфлікту, до яких входило остаточне припинення вогню, відмова від застосування сили, сторони зобов'язувалися забезпечити вільний доступ до гуманітарної допомоги, виведення російських сил до місця, де вони перебували до війни, та повернення до місця постійної дислокації грузинських військ, а також початок пошуку вирішення статусу територій Абхазії та Південної Осетії¹⁹⁰.

Порівнюючи способи врегулювання конфліктів, в першу чергу варто зазначити, що угоди хоч і закріпили припинення бойових дій, однак, фактично, «заморозили» конфлікт, а не вирішили його. Усі три домовленості досягли результату на полі бою: був затверджений режим припинення вогню та встановлені лінії розмежування. Однак до сих пір жоден із механізмів врегулювання конфліктів не досягнув очікуваних успіхів.

Важливо, що підписантами усіх договорів окрім держави, на території якої відбувалися конфлікти, була також Росія – держава-патрон сепаратистських урядів

¹⁸⁸ Заявления для прессы и ответы на вопросы журналистов по итогам переговоров с Президентом Франции Николя Саркози 12 августа 2008 года Москва, Кремль. (2008). Президент России. https://web.archive.org/web/2008090210925/http://www.kremlin.ru/appears/2008/08/12/2004_type63374type63377type63380_type82634_205199.shtml

¹⁸⁹ Медведев подписал перемирие с Грузией Rambler Media Group 2008 <https://web.archive.org/web/20080905095720/http://lenta.ru/news/2008/08/16/sign/>

¹⁹⁰ Комментарий МИД России относительно выполнения плана “Д.А.Медведева–Н.Саркози.” (2008). Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1601704/

невизнаних утворень, що робить її безпосереднім учасником конфлікту. Росія позиціонувала себе як гарант та посередник конфліктів, однак її участь у створенні та підписанні вищезгаданих угод, а також її пряма військова залученість до воєнних дій як на території Грузії, так і в Молдові, є доказом її безпосередньої участі як сторони конфліктів.

У контексті згаданих конфліктів, важливими міжнародними посередниками стали ООН, ОБСЄ, та дещо в меншій мірі ЄС, пріоритетними цілями яких стало припинення бойових дій, досягнення сталого миру та подолання гуманітарних наслідків бойових дій¹⁹¹. Їх залученість в певній мірі сприяла закінченню воєнної фази конфліктів, однак рішення щодо його остаточного розв'язання так і не було знайдено. Не можна стверджувати про те, що зусилля цих акторів були марними, адже вони так або інакше сприяли припинення бойових дій, покращенню соціального становища конфліктних територій, доступу до гуманітарної допомоги та послуг в Придністров'ї, та меншою мірою після до 2008 р. в Південній Осетії та Абхазії, що стало позитивним сайд-ефектом як для невизначених утворень, так і для держав, на території яких ці конфлікти відбувалися.

Прикладом таких бенефітів може стати прийнятий у 2016 р. в Берліні «Пакет Берлін Плюс» для Придністров'я зі сприяння співпраці у 8 пріоритетних питаннях: відкриття мосту Бікулай-Бичок, участь транспортних засобів ПМР у міжнародному русі, екологічні та телекомунікаційні питання, свобода пересування людей, товарів та послуг між сторонами конфлікту, доступ молдавських фермерів до їх ділянок на території, підконтрольній уряду ПМР, апостилізація дипломів місцевих університетів, а також відкриття у Придністров'ї шкіл із латинським алфавітом у підпорядкуванні владі Молдови¹⁹². До 2019 р. переговори у рамках Пакету були більш успішними, досягнувши визнання придністровських нейтральних номерних знаків, що давало місцевим громадянам можливість виїзду за кордон, та відкриття ключового для шляху

¹⁹¹ Там само.

¹⁹² *Organization for Security and Co-operation in Europe Mission to Moldova*. (2019). OSCE Mission to Moldova (p. 3). https://www.osce.org/files/f/documents/0/a/425141_2.pdf

Тирасполь-Кишинів, що був закритий понад 20 років з 1992 р. мосту Бікулай-Бичок. Тим не менш, за період головування в ОБСЄ Словаччини, Албанії та Швеції переговорний процес почав сповільнюватися та фактично зупинився. Подібні успіхи поза питанням безпосереднього розв'язання конфлікту можуть пояснюватися відсутністю альтернативи для Тирасполя, адже без спільного кордону з РФ, життєздатність Придністров'я фактично залишається залежним від домовленостей із Молдовою та Україною.¹⁹³

До російсько-грузинської війни 2008 р., зусилля міжнародних акторів, особливо Європейського Союзу, у питанні вирішення конфлікту та налагодження зав'язків між Тбілісі та сепаратистськими регіонами здавалися перспективними та породжували сподівання на успіх, про що свідчить висновок засідання Європейської Ради в Кельні 1999 р., із оптимістичною заявою про «пошук тривалих рішень для затяжних конфліктів»¹⁹⁴. ЄС довгий час був чи не найбільшим іноземним донором для Південної Осетії та Абхазії, виділивши 28 млн євро у період із 1997 по 2006 рр. на проекти відновлення та інфраструктурного розвитку, і в той же період була надана гуманітарна допомога сумою понад 100 млн євро через Генеральний Директорат Європейської Комісії з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги (ЕЧНО)¹⁹⁵. У межах Плану дій Європейської Політики Сусідства, який у 2006 р. затвердила Рада співпраці ЄС-Грузія, «сприяння мирному вирішенню внутрішніх конфліктів»¹⁹⁶ визначалося пріоритетом, заснованим на повазі до суверенітету та територіальної цілісності Грузії. Крім того, Європейська Комісія також неодноразово зазначала про необхідність

¹⁹³ Wolff, S. (2021). *Conflict-Solving Mechanisms and Negotiation Formats for Post-Soviet Protracted Conflicts: A Comparative Perspective*. (p. 8), SCEEUS reports on human rights and security in Eastern Europe. <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/sceeus/conflict-solving-mechanisms-and-negotiation-formats-for-post-soviet-protracted-conflicts-a-comparative-perspective.pdf>

¹⁹⁴ *Presidency Conclusions, European Council Meeting in Cologne*. (1999). SN 300/1/101 REV 1.(p. 93). European Council .

¹⁹⁵ *Georgia. Country Strategy Paper 2007-2013. European Neighborhood and Partnership Instrument* (p. 20). (n.d.). European Commission . https://www.esiweb.org/pdf/georgia_EC-ENPI-Georgia-2007-2013.pdf

¹⁹⁶ *EU/Georgia Action Plan* (2006). European Commission. (p. 10). https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/georgia_enp_ap_final_en_0.pdf

підвищення ефективності механізмів переговорів у межах Південно-Осетинського та Абхазького конфліктів та активного включення до них представників ОБСЄ та ЄС¹⁹⁷.

Так само, політична вага Європейського Союзу дещо зростає від ролі спостерігача у перемовинах 2008р. та подальших Женевських переговорних процесах, у яких він, як інституційний актор, співголозував із ОБСЄ та ООН, і навіть до моменту серпневої угоди на позачерговому засіданні 1 вересня у Брюсселі, Європейська Рада підтримала план припинення вогню та висловила готовність докладати зусилля на шляху до врегулювання конфлікту¹⁹⁸. Тим не менш, відчутного прогресу у переговорах так і не сталося.

Припинення вогню у всіх трьох випадках супроводжувалося міжнародним наглядом, який, однак, був значно обмеженим через російських миротворців та московський політико-економічний вплив на невизначених територіях. Російський тиск та неспроможність міжнародних інституцій йому протидіяти проявився у всіх переговорних процесах. У випадку з Придністров'ям, спочатку формат «3+2», закріплений Меморандумом про принципи нормалізації відносин між Республікою Молдова й Придністров'ям» у 1997 р., а потім і його трансформована версія «5+2», регулярно блокувалися за примхою Тирасполя та Москви. Наприклад, у 2006 р. Придністров'я та Москва заблокували переговорні процеси у рамках цього формату посиляючись на «економічну блокаду», якою була спроба обмежити масову контрабанду з Придністров'я до України шляхом запрошення останньою Місії прикордонної допомоги ЄС (EUBAM),¹⁹⁹ та заборона на експорт до України товарів без відповідного оформлення на території Республіки Молдова²⁰⁰. При чому Росія постійно намагалася витіснити треті міжнародні сторони для пріоритезації власного

¹⁹⁷ Whitman, R., & Wolff, S. (2012). *The European Union as a Global Conflict Manager* (p. 172). Routledge. ISBN-9781136293610.

¹⁹⁸ Там само.

¹⁹⁹ *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia*. (2012), Applications nos. 43370/04, 8252/05 and 18454/06, (p. 8). European Court of Human Rights.

²⁰⁰ Ярошенко Я. (2022). Технології врегулювання сучасних міжнародних конфліктів на пострадянському просторі: Молдовський досвід для України. *Міжнародні відносини суспільні комунікації та регіональні студії*, 2 (13), 115–131. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-02-115-131>

звуженого формату «2+1»²⁰¹ із тристоронніми зустрічами Москви, Кишинева та сепаратистів.

У випадку з Грузією, Росія також неодноразова докладала зусиль для підриву механізмів багатосторонньої дипломатії та зловживала своїм правом вето у міжнародних організаціях задля саботажу роботи міжнародних місій. Так, у грудні 2008 р. вона заблокувала питання пролонгації мандату Місії ОБСЄ в Грузії, коли після окупації вперше піднялося питання щодо її поновлення, а в червні 2009 р. було заблоковане продовження Місії спостерігачів ООН, і єдиною діючою місією залишилася Спостережна місія ЄС у Грузії, чий мандат поширюється на усю територію держави, але яка, фактично, не має доступу до Південної Осетії та Абхазії через блокаду урядів псевдо-республік²⁰². Постійний тиск з боку Москви та зловживання її можливостями як сильного гравця політичної арени стало одним із важливих чинників унеможливлення ефективної участі міжнародних акторів у процесі регулювання конфлікту, що фактично дозволило Росії монополізувати свій вплив на ізольовані де-факто утворення.

Хоча міжнародні організації регулярно згадують ці конфлікти пост-радянських республік, а Рада Безпеки ООН, прийняла вже 40 резолюцій, що стосуються Абхазії, наразі не існує жодного дієвого механізму міжнародної багатосторонньої дипломатії, який зміг би поставити крапку у врегулюванні сучасних заморожених конфліктів пост-радянського простору.

Тут також доцільно згадати, що із самого початку переговорних процесів участь Росії, яка мала очевидні інтереси щодо конфліктних територій, як очільника миротворчих сил в Грузії була свідомо толерована міжнародними акторами. Резолюція № 937 Ради Безпеки ООН від 21 липня 1994 р. фактично легітимізувало нову роль РФ

²⁰¹ Садовнік, О. (2020). *Придністровський конфлікт в період 1988 - 2014 рр.* (с. 130) Державна установа “Інститут всевітньої історії НАН України.” https://shron1.chtyvo.org.ua/Sadovnik_Oleksandr/Prydnistrovskiy_konflikt_v_period_1988_2014_rr.pdf

²⁰² *IN BRIEF The Russian Occupation of South Ossetia and Abkhazia A Decade of De Facto Annexation in Georgia.* (2018). (p. 3), Helsinki Commission Report. <https://www.csce.gov/wp-content/uploads/2018/07/Occupation-of-Georgia-Designed-FINAL.pdf>

на «ближньому зарубіжжі» - територіях пострадянських республік, які Росія традиційно вважає об'єктом свого контролю. Цією резолюцією Рада Безпеки ООН визнала мандат Співдружності Незалежних Держав як миротворчих сил, розгорнутих на території Грузії та запевнила у готовності Російської Федерації інформувати членів Ради Безпеки ООН про їх діяльність. Окрім того, цією ж резолюцією європейська спільнота високо оцінила «зусилля членів СНД, направлених на підтримку зупинення вогню в Абхазії, Республіці Грузія, і сприяння повернення біженців та переміщених осіб в свої будинки...[та] зроблений Російською Федерацією вклад... в миротворчі сили у відповідь на прохання сторін...»²⁰³.

І хоч такі впливові держави, як наприклад, Франція вбачали новаторство у поєднанні мандату ООН із регіональними миротворчими силами, непостійні на той момент члени Ради Безпеки ООН Пакистан та Нова Зеландія висловлювали своє занепокоєння щодо домінуючої участі в миротворчих місії держави із очевидними експансивними інтересами у регіоні, наголошуючи на тенденції надавати країнам, що знаходяться найближче до зони конфлікту, роль миротворців у той час, як вони мають там прямі інтереси, та тому, що наявне на той момент «де-факто припинення вогню не було надійною основою для миротворчої операції такого типу»²⁰⁴.

Співдружність Незалежних Держав, скоріше, був інструментом зовнішньої експансивної політики Російської Федерації, тому його статус нейтральної регіональної сили у контексті миротворчих місії в Грузії стало досить суперечливою практикою. Декілька членів «групи друзів Грузії», (групи держав, вперше об'єдналися для підтримки мирного процесу у 1993 р. і складалася із Франції, США, Великої Британії, Німеччини та Росії, однак часто критикувалася за участь останньої, оновлений склад групи діяв з 2005 до 2008, коли він розпався через війну 2008 р. Нова

²⁰³ Resolution 937 (1994) /: adopted by the Security Council at its 3407th meeting, on 21 July 1994. (1994, July 21). United Nations Digital Library System. <https://digitallibrary.un.org/record/190853?v=pdf>

²⁰⁴ Item 8: The Situation In Georgia. (1993). Decision of 29 January 1993 (3169th meeting): statement by the President . https://www.un.org/french/docs/cs/repertoire/93-95/CHAPTER%208/EUROPE/item_8_Georgia.pdf

група друзів Грузії в рамках ОБСЄ була створена у 2014 р.²⁰⁵), які взяли участь у процесі написання Резолюції, після дискусій на її обговоренні не висловили жодних заперечень, що постійний представник США в ООН з 1993 по 1997 рр. М. Олбрайт назвала «невеликою дипломатичної кочергою»²⁰⁶, що буквально розчистило експансивний шлях Росії до Грузії, який був влучно обмінаний на свободу дій Сполучених Штатів на Гаїті. Як зазначила посол, ООН у своїй грі в поліцейського, фактично, взяла собі за звичку «ліцензувати сфери впливу великих держав»²⁰⁷.

Справа тут йдеться про «quid pro quo», такий собі обмін політичними послугами, коли у тому ж 1994 р. була ухвалена ще одна Резолюція № 940 Ради Безпеки ООН щодо Гаїті, яка вповноважила «держав-членів сформувати багатонаціональні сили під об'єднаним командуванням та контролем та використовувати на цій основі усі необхідні засоби для того, щоб сприяти відбуттю із Гаїті воєнного керівництва згідно із положенням Угоди Гавернос Айленд»²⁰⁸. Тобто, втручання ООН того разу фактично санкціонувало усунення режиму Р. Седра та повернення Арістіда шляхом використання усіх доступних засобів, тобто шляхом сили. Це один із прецедентів, коли Раду Безпеки критикували за нехтування своїх же принципів, адже воєнна інтервенція з їх боку можлива лише за умови самооборони чи як реакція на міжнародну агресію, однак у цьому разі вона була не просто аргументована підтримкою демократії, а, за словами, М. Олбрайт, фактично обмінана на мандат миротворця для СНД під контролем Росії²⁰⁹, коли міжнародна спільнота уже розуміла, що саме Москва була безпосередньо залучена до конфлікту та мала чіткі зовнішньополітичні інтереси.

²⁰⁵ *Groups of Friends of Georgia*. (2024). International Center of Conflict and Negotiations. https://iccn.ge/index.php?article_id=551&clang=1

²⁰⁶ Whitfield, T. (2007). *Friends Indeed? The United Nations, Group of Friends and the Resolution of Conflict*. Internet Archive; (p. 145). United States Institute of Peace Press, Washington D.C. <https://archive.org/details/friendsindeeduni00whit/page/340/mode/2up>

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ *Resolution 940 (1994) /: adopted by the Security Council at its 3413th meeting, on 31 July 1994*. (1994, July 31). United Nations Digital Library System; UN. Security Council. <https://digitallibrary.un.org/record/191651?ln=ru&v=pdf>

²⁰⁹ Whitfield, T. (2007). *Friends Indeed? The United Nations, Group of Friends and the Resolution of Conflict*. Internet Archive; (p. 145). United States Institute of Peace Press, Washington D.C. <https://archive.org/details/friendsindeeduni00whit/page/340/mode/2up>

Основною характеристикою заморожених конфліктів, як зазначалося у минулому розділі, є те, що попри досягнення припинення вогню та режиму тиші, конфліктне питання так і залишається нерозв'язаним. Однак, «замороженість» конфлікту не означає відсутність динаміки – сторони та треті актори можуть роками продовжувати мирні спроби регулювання, періодично сповільнюючи та знову відновлюючи переговорні процеси. Саме така циклічна модель активізації та сповільнення мирних переговорів із залученням третіх міжнародних акторів є притаманною для проаналізованих у цьому дослідженні заморожених конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії.

РОЗДІЛ 3. ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ ЗАМОРОЖЕНИХ КОНФЛІКТІВ ДЛЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Дилема обмеженого суверенітету у міжнародно-правовому регулюванні заморожених конфліктів

Питання обмеженого державного суверенітету в міжнародно-правовому регулюванні конфлікту є важливим аспектом нашого дослідження, адже дозволяє зрозуміти, яким чином процес медіації конфлікту і, як наслідок, інституційні механізми, застосовані для спроб його вирішення, сприяють втраті національним урядом його суверенного права на захист територіальної цілісності та закріплюють зони обмеженої державності, сприятливі для появи гібридних загроз.

Суверенітет – це принцип верховенства та беззаперечності державної влади, наділення її виключною юрисдикцією над своєю територією поза межами втручання зовнішнього актора²¹⁰. Суверенітет передбачає «формальну організацію політичної влади та здатність її органів контролювати територію в межах власного політичного утворення»²¹¹. Таке поняття тісно пов'язане із двома важливими аспектами: владою («authority») та ефективним контролем («effective control»), при чому перше може існувати окремо від другого у випадку, коли вона ґрунтується на добровільній згоді тих, ким управляє, а поєднання цих двох аспектів, у свою чергу, характеризується явищем, що в політології має назву «державотворення (statehood)»²¹².

Стаття 2(4) Першого розділу Статуту ООН закликає усіх членів Організації Об'єднаних Націй «поважати суверенітет, територіальну цілісність та політичну

²¹⁰ *Sovereignty*. (2019). Legal Information Institute; Cornell Law School. <https://www.law.cornell.edu/wex/sovereignty>

²¹¹ Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. In *JSTOR* (p. 4). Princeton University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt7s9d5>

²¹² Risse, T. (2010). *Governance Under Limited Sovereignty*. Ssrn.com; (p. 4) Annual Convention of the American Political Science Association. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1642081

незалежність інших держав»²¹³, що підкріплюється також статтею 2(7) Статуту про невтручання організації до справ сфери внутрішньої компетенції держави²¹⁴.

Однак у міжнародних відносинах можуть виникати такі умови, коли внутрішній суверенітет суттєво обмежується, і держава стає нездатною забезпечувати виконання своїх політичних рішень через відсутність можливості застосування сили з тих чи інших причин у межах так званих зон обмеженої державності (areas of limited statehood)²¹⁵, які дослідники класифікують за чотирма вимірами – секторальний (обмеження відбувається у окремих політичних сферах), соціальний (відносно певних соціальних груп), часовий (обмеження має тимчасовий характер) та територіальний (стосується певної території)²¹⁶.

Таким чином, для аналізу міжнародно-правового регулювання у цій роботі ми будемо оперувати поняттям «обмеженого суверенітету», яке у роботі розглядається як ситуація, у якій влада суверенної держави не здатна у повній мірі забезпечувати реалізацію політичних рішень та застосування примусу у певних зонах обмеженої державності.

У випадку із питанням врегулювання замороженого конфлікту у Придністров'ї, територіальною зоною обмеженої державності є власне ПМР, на яку не поширюється ефективний контроль Республіки Молдови. Як зазначалося у попередньому розділі роботи, договором, яким було встановлено припинення вогню та створено Спільну контрольну комісію, є угода «Про принципи мирного врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдови»²¹⁷, підписана 21 липня 1992 р. між президентом Молдови М. Снегуром з одного боку, та президентом РФ Б.

²¹³ United Nations. (n.d.). *Purposes and Principles of the UN (Chapter I of UN Charter)* | Security Council. United Nations; Security Council. <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/purposes-and-principles-un-chapter-i-un-charter>

²¹⁴ United Nations. (n.d.). *United Nations Charter (full text)*. United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

²¹⁵ Risse, T. (2010). *Governance Under Limited Sovereignty*. Ssrn.com, (p. 5) Annual Convention of the American Political Science Association. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1642081

²¹⁶ Polese, A., & Hanau Santini, R. (2018). Limited Statehood and its Security Implications on the Fragmentation Political Order in the Middle East and North Africa. *Small Wars & Insurgencies*, 29(3), 379–390 (p. 379). <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09592318.2018.1456815>

²¹⁷ *Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова*. (1992). Министерство Иностранных Дел Приднестровской Молдавской Республики. <https://mid.gospmr.org/ru/sGv>

Єльциним з іншого. Важливою її особливістю є фактична невизначеність статусу ПМР, адже не дивлячись на те, що Придністровська війна була протистоянням між сепаратистами та національним урядом Молдови за ефективний контроль над відповідними територіями, другою стороною-підписантом Угоди на противагу Кишинєва стала держава-патрон сепаратистів – Росія, що власне перетворило її на реального учасника конфлікту.

Російська присутність на території ПМР обґрунтовувалася Москвою положеннями згаданого договору, хоча невизначеність та амбівалентність його формулювань, за словами міністра закордонних справ та європейської інтеграції Молдови Т. Уляновського, по суті спотворює зміст угоди, дозволяючи Російській Федерації «легітимізувати» цими положеннями присутність збройних сил на території республіки²¹⁸. В документі викладені умови, які мають виконувати «конфліктуючі сторони», однак жодна зі статей не має чіткого визначення, яке б пояснювало ким саме є ці сторони, що відкриває можливості для альтернативних інтерпретацій, і, як наслідок, сприяє інституційним маніпуляціям та аргументації Кремлем своєї зовнішньої експансії, в тому числі через продукування гібридних загроз.

Згідно із повідомленням Міністерства закордонних справ Російської Федерації, Москва позиціонує себе у Придністровському конфлікті посередником, який зайняв «активну позицію з пошуку шляхів його врегулювання»²¹⁹. Європейському суду з прав людини у справі «Ілашку та інші проти Молдови та Росії» була подана копія Угоди 1992 р., де під підписом М. Снегура стояв також підпис І. Смірнова, що був президентом самопроголошеної республіки із 1991 по 2011 рр.. Тим не менш, копія подана Кишенєвом не мала підпису останнього, а М. Снегур підтвердив, що на офіційних документах у двох примірників було лише 2 підписи – його та президента РФ. Однак навіть не зважаючи на це, Росія продовжувала наголошувати на тому, що

²¹⁸ *General Assembly Adopts Texts Urging Troop Withdraw from Republic of Moldova, Strengthening Cooperation in Central Asia.* (2018). UN Press. Seventy-second Session, 98th Meeting. <https://press.un.org/en/2018/ga12030.doc.htm>

²¹⁹ *Приднестровское Урегулирование.* (2016). Министерство иностранных дел Российской Федерации . https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/conflicts/1524976

вона була підписантом угоди лише у статусі «мирного посередника», зазначаючи, що виводити війська мають саме «сторони конфлікту», маючи на увазі Молдову та ПМР²²⁰.

Що стосується європейської спільноти, міжнародні актори, які брали участь у процесі медіації з питання регулюванні конфлікту, офіційно не визнали Російську Федерацію його стороною, хоча деякі документи та повідомлення офіційних представників таки дозволяють зробити висновок, що навіть розуміючи роль участі Москви у Придністровській війні та подальшій динаміці замороженого конфлікту, міжнародні актори зробили вибір на користь обережного маневрування між протидією порушенню міжнародного права та стабільності в регіоні, навіть якщо це означало поступки такому регіональному гравцю, як Росія.

Аргументуючи це припущення, можна також згадати, що на сімдесят другій сесії Генеральної Асамблеї ООН, де присутність російських військ було названо проблемою, яку потрібно вирішити мирним шляхом²²¹, була прийнята Резолюція A/72/L.58, за якою інституційний орган виразив «глибоке занепокоєння» розміщенням оперативного угруповання, яке не було частиною військової компоненти миротворців СКК, та «наполегливо закликав» РФ закінчити їх виведення²²². А у висновках Ради ЄС 10189/04 від 14 червня 2004 року, було чітко зазначено, що Європейський Союз закликає «обидві сторони, зокрема керівництво Придністров'я, діяти конструктивно та добросовісно для досягнення врегулювання та рекомендує посередникам подвоїти свої зусилля для сприяння цьому процесу»²²³. У такому разі, можна стверджувати, що, хоч Угода 1992 р. була підписана представниками Кишинєва та Москвою, чії військові формування брали безпосередню участь у Придністровській війні, а члени ОБСЄ

²²⁰ *Case of Ilascu and others v. Moldova and Russia*. (2004). Judgment Strasbourg (Application no. 48787/99), The European Court of Human Rights. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61886%22%5D%7D>

²²¹ *General Assembly Adopts Texts Urging Troop Withdraw from Republic of Moldova, Strengthening Cooperation in Central Asia*. (2018). Seventy-second Session, 98th Meeting. GA/12030 . <https://press.un.org/en/2018/ga12030.doc.htm>

²²² Затянувшися конфлікты на пространстве ГУАМ и их последствия для международного мира, безопасности и развития Грузии, Канада, Латвия, Литва, Республика Молдова, Румыния, Украина и Эстония: проект резолюции. (2019) *Семьдесят вторая сессия. Пункт 35 повестки дня. A/72/L.58*. (с. 2-3). Генеральная Ассамблея.

²²³ *General Affairs and External Relations. Press Release*. (2004). Council of The European Union, 2590th Council Meeting, Luxembourg. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10189-2004-INIT/en/pdf>

визнали, що саме Росія є «єдиною нацією, яка підриває суверенітет Молдови»²²⁴, світова спільнота в певній мірі підіграла державі-патрону сепаратистського утворення, фактично прирівнявши суверенну державу Молдову із самопроголошеним ПМР, яке легітимізується міжнародними акторами як повноцінний суб'єкт конфлікту.

Також важливо згадати, що задля забезпечення реалізації положень угоди «Про принципи мирного врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдови» щодо припинення бойових дій та дотримання меж демілітаризованої зони, статтею другою²²⁵ було передбачено створення Спільної контрольної комісії із представників Росії, Молдови та Придністров'я, яким, про що більш детально було зазначено у другому розділі цієї роботи, підпорядковувалися миротворчі батальйони. Наділення СКК повноваженнями контролю над миротворчими силами, які в свою чергу відповідають за дотриманням процесу реалізації сторонами конфлікту положень договору про припинення вогню є, по суті, обмеженням суверенітету Молдови та її монополії на застосування примусу в межах її суверенної території.

Російська Федерація спиралася у своїх аргументах на рішення Стамбульського саміту ОБСЄ 1999р. щодо визнання правомірності миротворчих сил, які вона називає «ефективною операцією з підтримки миру та стабільності в зоні безпеки»²²⁶, звісно, залишаючи поза увагою те, що воно стосувалося винятково батальйонів, підпорядкованих СКК. Але навіть сам мандат Комісії та її повноваження контролю над Придністровським регіоном фактично створюють конфлікт між міжнародними зобов'язаннями Молдови та принципами її Конституції, прийнятої вже пізніше, 29 липня 1994 року, де статтею 11 визначається постійний нейтралітет Республіки Молдови, і не допускається «розміщення на своїй території військових сил інших

²²⁴ *Right of Reply to the Russian Federation on Transnistria/Moldova. As delivery by Chargé d'Affaires Katherine Brucker to the Permanent Council, Vienna.* (2024). United States Mission to the OSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/567565.pdf>

²²⁵ *Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова.* (1992). Министерство Иностранных Дел Приднестровской Молдавской Республики. <https://mid.gospmr.org/ru/sGv>

²²⁶ *Приднестровское Урегулирование.* (2016). Министерство иностранных дел Российской Федерации . https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/conflicts/1524976

держав»²²⁷. Насправді, це положення Конституції фактично перекреслює будь-які намагання Росії та Придністров'я аргументувати контроль над територією та військову присутність, апелюючи до Угоди 1992 року.

Територія ПМР і досі офіційно є суверенною територією Республіки Молдова, а згідно із пунктом 2 статті 110 «Адміністративно-територіальний устрій» Конституції держави, «населеним пунктам лівобережжя Дністра можуть бути представлені особливі форми та умови автономії»²²⁸, що лише відкриває лазівку для подальшого врегулювання конфлікту шляхом зміни статусу регіону на автономний, однак ніяк не прирівнює повноваження національного уряду із органами влади Придністров'я, я тим більше не визнає їх контроль над регіоном.

Таким чином варто говорити про наявність певної правової колізії, адже з одного боку, Угода 1992 р. та подальші нормативно-правові акти щодо регулювання діяльності миротворчого військового компоненту не були анульовані та не втратили своєї чинності, а з іншого, Конституція не робить винятків та чітко забороняє розміщення на суверенній території військових сил інших держав, що підкріплює і рішення Конституційного Суду Молдови від 2 травня 2017 року, в якому наявність на території країни військових баз та формувань «іноземних держав є неконституційним»²²⁹. Це свідчить про те, що механізми регулювання конфлікту в Придністров'ї, навіть якщо вони схвалені міжнародною спільнотою та визнані сторонами конфлікту, суперечать конституції та призводять до обмеженого суверенітету держави, створюючи так звані зони обмеженої державності, у яких Молдова не в змозі забезпечити ефективний контроль.

Важливим аспектом, який також варто вказати, є те, що принцип нейтралітету Молдови, визначений Основним Законом, трактується її Конституційним Судом як такий, що не заперечує вживання усіх необхідних заходів, у тому числі і воєнних дій,

²²⁷ *Constitution of the Republic of Moldova*. (2022). Presidency of the Republic of Moldova. <https://presedinte.md/eng/constitutia-republicii-moldova>

²²⁸ Ibid.

²²⁹ *Постановление о толковании Статти 11 (постоянный нейтралитет), Обращение №37b/2014*. (2017). Республика Молдова. Конституционный Суд. (р. 37). https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_14_37b_2017_rus.pdf

«у разі виникнення загрози на адресу основних конституційних цінностей – національної незалежності, територіальної цілісності та безпеки держави»²³⁰, аргументуючи це тим, що Конституція не може бути «самогубним пактом»²³¹, тому за Молдовою у повній мірі зберігається право застосування сили у випадку загрози національній безпеці.

Що ж до замороженого конфлікту у Грузії, тут мала місце повторна ескалація агресії із безпосередньою участю військової сили Російської Федерації, яку вже не можна було замаскувати та сховати за мандатом «миротворця», а ефективний контроль РФ над Абхазією та Південною Осетією був офіційно визнаним рішенням Європейського суду з прав людини²³².

Збройна фаза конфлікту у 90-х рр. ХХ ст. закінчилася підписанням двох договорів, більш детально описаними у підрозділі 2.3, а саме «Сочинської Угоди» від 24 червня 1992 р. та угоди «Про припинення вогню і поділ сил між Абхазією та Грузією» від 14 травня 1994 р. Обидві не поставили крапку в конфлікті, а лише продовжили перемир'я трохи більше ніж на десятиліття до повторної ескалації у 2008 році.

Міжнародна спільнота неодноразово засуджувала воєнну агресію Росії стосовно Тбілісі, визнавши її стороною конфлікту, на противагу випадку із Молдовою та ПМР. Спільною заявою «Групи друзів Грузії», військове вторгнення РФ у 2008 році було визначено порушенням міжнародного права, яке перетворило державу на мішень гібридних тактик Москви²³³, а в квітні 2025 року Європейський Союз вкотре закликав агресора до виведення військ із території Грузії та схвалив «фундаментальну мету

²³⁰ *Постановление о толковании Статьи 11 (постоянный нейтралитет), Обращение №37b/2014.* (2017). Республика Молдова. Конституционный Суд. (р. 37). https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_14_37b_2017_rus.pdf

²³¹ Там само (с. 33)

²³² *Грузія проти Росії* (. (2021). Інформаційний бюлетень практики Суду 247, Європейський Суд з прав людини. <https://rm.coe.int/georgia-v-russia-ii-gc-ukr/1680a58450>

²³³ *Joint Statement of the Group of Friends of Georgia at the 30th OSCE Ministerial Council Meeting.* (2023). *Skopje MC.DEL/19/23.* <https://www.government.is/library/09-Embassies/Vienna/Joint%20Statement%20on%20of%20the%20Group%20of%20Friends%20of%20Georgia,%201%20Decemb er%202023.pdf>

Ради Європи – підтримувати територіальну цілісність Грузії в межах її визнаних кордонів»²³⁴.

Аналізуючи міжнародно-правове регулювання замороженого конфлікту, варто зазначити, що основним документом, на який посилається Росія в аргументації своєї присутності в регіоні, а Грузія у питаннях виведення російських військ із окупованих територій, став «План Медведєва-Саркозі». Шість пунктів, запропонованих Планом, полягали у зобов'язанні сторін «1) не застосовувати силу; 2) остаточно припинити бойові дії; 3) забезпечити вільний доступ до гуманітарної допомоги; 4) грузинські збройні сили будуть змушені відступити до своїх звичних місць дислокації; 5) російські війська будуть змушені відступити на лінії, встановлені до початку бойових дій. До запровадження міжнародного механізму російські миротворчі сили запровадять додаткові заходи безпеки; 6) початок міжнародних домовленостей щодо безпеки та стабільності в Абхазії та Південній Осетії»²³⁵.

Тим не менш, хоч підписання Плану і вважається моментом закінчення Російсько-Грузинської війни, цей документ так і не пройшов ратифікації вищим законодавчим органом влади, а отже так і не набрав сили міжнародного договору. Це критично важливий момент, адже без відповідної ратифікації він не має обов'язкової юридичної сили і залишається лише політичним рішенням. Таким чином, фактично, воєнні дії закінчилися, однак юридично війна так і не була припинена, залишившись замороженим конфліктом.

Європейська спільнота підтримала зусилля сторін до примирення та зокрема виконання «Плану Медведєва-Саркозі», однак відповідний проєкт резолюції Ради Безпеки ООН, яку підготували представники Франції на засіданні №5961, не був ухвалений через нібито її невідповідність пунктам самого плану та його

²³⁴ 1527th Meeting of the Committee of Ministers (30 April 2025) EU statement on the Secretary General's thirty-first consolidated report on the conflict in Georgia. (2025). EEAS; Press and information team of the Delegation to the COUNCIL OF EUROPE in Strasbourg. https://www.eeas.europa.eu/delegations/council-europe/1527th-meeting-committee-ministers-30-april-2025-eu-statement-secretary-general%E2%80%99s-thirty-first_en

²³⁵ Six Point Peace Plan. (2008), Documented by the Government of Georgia. <https://smr.gov.ge/uploads/prev/9bbbc7.pdf>

переосмислення у «пропагандистських цілях»²³⁶, хоча, фактично, влада Кремля не могла підтримати резолюцію, яка визнавала суверенітет Грузії, адже це було б актом прийняття територіальної цілісності держави, що прямо суперечило б визнанню незалежності Абхазії та Південної Осетії²³⁷, захист населення яких став основним приводом для російської агресії.

Окрім того, важливим аспектом у спробі легітимації Кремлем своєї експансивної політики є апеляція до 6 пункту «Плану Медведева-Саркозі», який у російськомовному варіанті відрізняється всього одним прислівником від його французькомовної та англomовної версій. Міністр закордонних справ Франції Бернар Кушнер повідомив, що в перекладеній версії Москви йшлося про безпеку «для» Південної Осетії та Абхазії, у той час, як в інших примірниках використовувалося формулювання про безпеку «в (фр. en; англ.; in)» цих регіонах²³⁸. Як наслідок, це призвело до невизначеності інтерпретації положення та статусу самих територіальних одиниць, адже у випадку із російською версією, це створює лазівку до інтервенції під виглядом безпекових гарантій для Абхазії та Південної Осетії, як інших, рівних Грузії міжнародних акторів, які схвалюють інтервенцію як заходи безпеки.

Це, а також визнання незалежності самопроголошених республік Москвою, є інструментом виправдання російської інтервенції, яка власне забезпечила ефективний контроль над Цхінвалі та Сухумі. Напередодні вторгнення РФ, влада самопроголошених республік неодноразово просила у держави-патрона допомоги та захисту. Наприклад, у липні 2008 р. спікер парламенту Абхазії Л. Ашуба закликав Москву захистити її морські кордони від агресивного відношення з боку Грузії у

²³⁶ *Security Council steps back from French-led draft resolution, as Russian delegate says it re-interpreted "Moscow peace plan" for propaganda purposes.* (2008). UN Meetings Coverage and Press Releases, Security Council. <https://press.un.org/en/2008/sc9429.doc.htm>

²³⁷ Janse, D. (2021). *Georgia and the Russian Aggression* (p. 8). SCEEUS Reports on Human Rights and Security in Eastern Europe No.7. Stockholm Centre for Eastern European Studies. <https://www.ui.se/globalassets/evenemang/bilder-till-programmen/sceeu/2021/georgia-and-the-russian-aggression.pdf>

²³⁸ The. (2008). *Cease-fire has "translation problem."* The Washington Times. <https://www.washingtontimes.com/news/2008/sep/07/cease-fire-has-translation-problem/>

зв'язку із її посиленою мілітаризацією на шляху до північноатлантичної інтеграції²³⁹, а парламент Південної Осетії звернувся із проханням захисту до Російської Федерації щоб «не допустити геноциду осетинського народу»²⁴⁰. Власне саме це дало Кремлю аргументацію вторгнення як дій, «вжитих для захисту громадян»²⁴¹, підкріплених російською паспортизацією населення невизнаних регіонів, однак така спроба легітимації воєнної інтервенції є неправомірною, адже Абхазія та Південна Осетія визнається суверенною територією Грузії.

Не дивлячись на те, що міжнародні інституції засудили російську агресію, їх обережна позиція арбітра, активна підтримка невігідного Тбілісі «Плану Медведєва-Саркозі» та безпосередня участь у його написанні французького президента, а за сумісництвом і Голови Європейської Ради станом на липень-грудень 2008 р., стало лицемірним підігруванням експансивним інтересам Москви. Таким чином, Європейська позиція та заклики щодо поваги суверенітету Грузії утворює логічний конфлікт із її реальними зусиллями щодо врегулювання конфлікту.

Тбілісі був змушений підписати невігідний їй документ щодо зупинки бойових дій ціною поступок із довготривалою шкодою для держави²⁴². Сам М. Саакашвілі в інтерв'ю для «Institute for War and Peace Reporting» зазначив, що попереджав західних акторів у тому, що «усе піде не так»²⁴³, та назвав «План Медведєва-Саркозі» катастрофою, яка фактично допомогла Росії закріпити свій ефективний контроль²⁴⁴. ЄС обрав стратегію тиску, фактично надавши Грузії вибір без вибору, який відповідав інтересам Кремля²⁴⁵, що в результаті призвело до обмеження суверенітету Грузії у

²³⁹ Абхазія попросила Росію захити її морські границі. Спикер абхазського парламенту Нугзар Ашуба об'яснив это агресивностью Грузии. (2008). Лента.ру. <https://lenta.ru/news/2008/06/24/defend/>

²⁴⁰ Южная Осетия попросила помощи у России. (2008). Коммерсантъ. <https://www.kommersant.ru/doc/107825>

²⁴¹ События августа 2008 года были важны для жителей Южной Осетии и Абхазии, заявил Дмитрий Медведев в интервью нашему агентству. (2024). Официальный канал агентства ТАСС. https://t.me/tass_agency/206864

²⁴² Socor V. (2008, August 14). *Analysis: Sarkozy-Medvedev plan flawed in substance and process* - Moldova.org. Eurasia Daily Monitor. <https://www.moldova.org/en/analysis-sarkozy-medvedev-plan-flawed-in-substance-and-process-142313-eng/>

²⁴³ “I Should Have Screamed More” - Saakashvili on 2008 War. Former President of Georgia Mikheil Saakashvili opens up over the disappointments, betrayals and deals made in the run-up to the 2008 war. (2019). Iwpr.net; Institute for War & Peace Reporting. <https://iwpr.net/global-voices/i-should-have-screamed-more-saakashvili-2008-war>

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Dickinson, P. (2021). *The 2008 Russo-Georgian War: Putin's green light*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/>

сірих зонах із правовим вакуумом, де, з одного боку, Абхазія та Південна Осетія визнається невід’ємною частиною Грузії Європейським судом з прав людини та Радою Європи, які офіційно підтримують її територіальну цілісність згідно із нормами міжнародного права, а з іншого – знаходяться «поза межами де-факто контролю уряду Грузії»²⁴⁶.

Отже, міжнародно-правове регулювання конфліктів у Молдові та Грузії можна назвати чинником обмеження суверенітету держав. Угода «Про принципи мирного врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдови» не лише заморожувала конфлікт на не вигідних для національного уряду умовах, але і прямо суперечить державній Конституції, а отже мала бути анульована відповідним рішенням та замінена на новий договір, якого так і не сталося. «План Медведєва-Саркозі», на який сторони конфлікту і досі посилаються для аргументації своїх позицій, взагалі не був ратифікований, а отже не є міжнародним договором та не має юридичних зобов’язань, а передбачає лише політичні наміри його підписантів.

Крім того, проголошені позиції європейської спільноти щодо поваги територіальної цілісності Молдови та Грузії по суті не відповідають реальній реакції міжнародних інституцій, які своєю пасивністю підігрували інтересам Росії, фактично ставлячи Кишинів та Тбілісі перед вибором без вибору.

Світові актори надавали перевагу якнайшвидшому припиненню збройної фази конфлікту ціною не вигідних для жертв агресії умов, та намагалися обережно маневрувати між формальною згодою із принципами міжнародного права та реальними поступками на перевагу Росії, з якою намагалися уникати серйозної конфронтації навіть на політичному рівні. Як наслідок, процес медіації конфліктів та інституційні механізми їх врегулювання насправді стали чинниками їх замороження та сприяли обмеженню суверенітету Грузії та Молдови, перетворивши невизнані

²⁴⁶ *Case of Georgia v. Russia. Application no. 39611/18.* (2024). The European Court of Human Rights. Strasbourg. https://www.refworld.org/sites/default/files/2024-04/case_of_georgia_v_russia_iv.pdf

республіки на зони обмеженої державності – сприятливі середовища для появи гібридних загроз, які можуть дестабілізувати регіон.

3.2. Економічна інструменталізація гібридних загроз у невизначених територіях

Економіка є невід’ємним атрибутом держави і відіграє ключову роль у забезпеченні її життєдіяльності. Для сучасного глобалізованого світу, економічні відносини можуть бути вкрай вразливими для гібридних загроз, які потенційно є факторами ослаблення держави, її суспільства, економіки, безпекової системи, а також підриву легітимності національних урядів та демократичних інституцій²⁴⁷. Внаслідок замороження конфліктів, зони обмеженої державності стають сприятливим середовищем для реалізації гібридних економічних загроз, які становлять небезпеку не лише для національних урядів, але і можуть виходити далеко за їх межі внаслідок неспинного розвитку транснаціональних відносин у сучасному світі.

Для злочинної діяльності XXI ст., яка є важливим фактором ослаблення економіки та міжнародної безпеки, характерними є гнучкий транснаціональний взаємозв’язок її видів, взаємозалежних через використання прибутку, отриманого із одних злочинних операцій, для організації інших, що призводить до наявності циклічного використання незаконних активів²⁴⁸. За даними Європолу, середній річний прибуток організованих злочинних груп, активних у Європейському Союзі, оцінюється в понад 110 млрд євро²⁴⁹, що є вагомим аргументом для розгляду нелегальних економічних процесів як значущої загрози стабільності держав та їх безпеці.

²⁴⁷ Giannopoulos, G. (2020). The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version. In *European Union and Hybrid CoE*. (p. 33) European Commission. <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf>

²⁴⁸ *Europol Organised Crime Threat Assessment 2011 | Europol*. (2025). Europol; The Hague, Netherlands. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-organised-crime-threat-assessment-2011>

²⁴⁹ *Report from the Commission to the European Parliament and the Council*. (2020). European Commission. Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0217>

За даними «Індексу організованої злочинності (Organized Crime Index)», у 2023 р. Молдова зайняла 69 місце зі 193 країн за рівнем кримінальної активності, а її оцінка злочинності (criminality score) у порівнянні із попереднім індексом зросла із 4.45 до 5.60, у той час як індекс стійкості (resilience score) Молдови, що дорівнює 3.92, поставив її на 136 місце із 193 за ознакою спроможності боротися із кримінальною діяльністю та реагувати на відповідні загрози²⁵⁰. «Глобальна ініціатива проти транснаціональної організованої злочинності (The Global Initiative Against Transnational Organized Crime)» віддає Придністров'ю чи не головну роль у формуванні одного з центральних транзитів контрабанди нелегальних та контрафактних товарів. Окрім іншого, таким транзитом до ЄС також потрапляє велика кількість підробленого алкоголю²⁵¹.

Згідно із інформацією державного митного комітету ПМР, у 2022 році зовнішньоторговельний оборот квазі-держави склав 3,22 млрд доларів США (2 482 млн імпорту та 738 млн експорту), при чому, порівняно із попередніми роками, експорт Придністров'я знизився на 200 мільйонів²⁵². Економічна ситуація де-факто держави кардинально змінилася із повномасштабним вторгненням Росії до України, до якої ПМР у цій геополітичній конфігурації не може експортувати свої товари, а Республіка Молдова, яка відкриває торговельні можливості із ЄС, стала основним пріоритетом Придністровського експорту, якого на цей напрямок припадає понад 76%²⁵³.

Українські підприємства також неодноразово потрапляли у скандали, пов'язані із торгівлею із Придністров'ям (за період із 2014 по 2017 р. понад 300 компаній торгували на суму більш ніж 100 млн доларів США із ТОВ «Шериф») ²⁵⁴, навіть попри

²⁵⁰ *Criminality in Moldova - The Organized Crime Index*. (2025). Ocindex.net. <https://ocindex.net/country/moldova>

²⁵¹ Ibid.

²⁵² *Приднестровский экспорт в 2022 году сократился на 200 миллионов долларов*. (2023). *Новости Приднестровья*. <https://novostipmr.com/ru/news/23-01-17/pridnestrovskiy-eksport-v-2022-godu-sokratilsya-na-200-millionov>

²⁵³ Ali, Z. (2023). *The Economic Prospects of the Transnistrian Peace Settlement after the Russian invasion of Ukraine*. *Georgetown Journal of International Affairs*. <https://gjia.georgetown.edu/2023/04/04/the-economic-prospects-of-the-transnistrian-peace-settlement-after-the-russian-invasion-of-ukraine/>

²⁵⁴ Кодола, М. (2021). Українські підходи врегулювання конфлікту у Придністров'ї. *Травневі студії*. Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. (с. 179) <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/10924>

те, що пряма співпраця із ПМР суперечить українському законодавству, зокрема низці двосторонніх договорів та положенням Протоколу між Державною митною службою України та Митним департаментом Республіки Молдова від 15.05.2003 про взаємне визнання товаротранспортних, комерційних та митних документів і митних забезпечень²⁵⁵.

За даними розслідування «RISE Moldova»²⁵⁶, українські підприємства торгували безпосередньо із сепаратистським регіоном в обхід контролю Молдови, здебільшого, за посередництва ТОВ «Шериф», який належить придністровському олігарху В. Гушану, та довгий час був найбільшим дистриб'ютором українських товарів до самопроголошеної республіки. «Рошен», наприклад, здійснила такий товарообіг на суму 3 млн доларів за період з 2014 по 2017 рр.. При чому у своєму інтерв'ю для «Радіо Свобода» президент «Рошен» В. Москалевський у відповідь на твердження про торгівлю із сепаратистським регіоном в обхід Кишинєва відповів: «Розумієте, ця ситуація така, що на кордоні Молдови та України в районі Придністров'я – там не стоять молдовські прикордонники. Але чому вони не стоять – це окреме питання, розумієте?»²⁵⁷. Така реакція на звинувачення фактично підтверджує наявність прямих порушень міжнародної торгівлі, а цинічність твердження і нехтування проблемою говорить про нормалізацію таких дій серед підприємницької спільноти.

Уже протягом першого десятиліття існування квазі-режиму, Придністров'я кристалізувалося як осередок злочинності та незаконних торгівельних махінацій злочинних груп, тісно переплетених із синдикатами пострадянського простору²⁵⁸.

²⁵⁵ Відповідь народному депутату України Н. Савченко . (2017, June 22). Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Вих. № 4311-01/20962-01 . <https://me.gov.ua/file/1dde7bc8-e90d-4f4c-ad24-9ace2e198267>

²⁵⁶ Украинские бизнес-партнеры Республики Шериф - Rise Moldova. (2018). Rise Moldova. <https://www.rise.md/rusa/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5-%D0%B1%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%8B-%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8/>

²⁵⁷ “Торгуємо. І не тільки ми” – президент компанії Roshen про торгівлю з Тирасполем. (2018). Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/29051233.html>

²⁵⁸ International Crime Threat Assessment . (2000). Office of Justice Programs. (p. 71) <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/international-crime-threat-assessment-december-2000>

Самопроголошений придністровський уряд із самого початку свого існування був структурно пов'язаний із організованою злочинністю регіону, та давно здобув славу контрабандистської компанії, що маскується під державу²⁵⁹. Локальних лідерів, між якими є тісні непатичні зв'язки, неодноразово засуджували у сприянні незаконної торгівельної мережі: від призначення міністром митниці сина колишнього президента квазі-держави В. Смирнова, попри звинувачення чиновника в контрабанді та відмиванні грошей²⁶⁰, і до чинного лідера ПМР В. Красносельського, чия політичну діяльність Інститут вивчення війни охарактеризував як координованими Москвою зусиллями для дестабілізації молдавського уряду²⁶¹.

Невизнана республіка, у якій проживає близько пів мільйона осіб, значною мірою характеризується нерегульованим та досить нестабільним політико-економічним середовищем, що довгий час створювало стимули для контрабандистів. Так, у 2019 р. Європоллом було ліквідовано злочинну транснаціональну групу, яка через компанію із Молдови займалася трафіком контрабанди із Південної Америки до Європейського Союзу. У них було вилучено понад 400 кг кокаїну, і конфісковано понад 1.5 млн євро²⁶².

Трафік наркотиками вважається одним із найбільших кримінальних ринків ЄС – його мінімальна роздрібна вартість щорічно складає близько 30 млрд євро²⁶³, а більш ніж третина усіх організованих злочинних груп з активною діяльністю на території Європи причетна саме до виробництва та розповсюдженні наркотиків²⁶⁴.

²⁵⁹ Galeotti, M. (2004). The Transnistrian Connection: Big Problems from a Small Pseudo-state. *Global Crime*, 6(3-4), 398–405 (p.399). <https://doi.org/10.1080/17440570500277359>

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ *Russian offensive campaign assessment* . (2024). Institute for the Study of War. <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-january-10-2024>

²⁶² *Illicit Financial Flows And Asset Recovery In The Republic of Moldova*. (2021). The United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. (p. 14). Funded by the European Union. <https://unicri.org/sites/default/files/2021-04/IIF%20M.pdf>

²⁶³ *EU Drug Markets Report* . (2019). Europa.eu; (p. 13). EMCDDA and Europol. https://www.euda.europa.eu/publications/joint-publications/eu-drug-markets-report-2019_en

²⁶⁴ *Communication from the commission of The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee of the Regions EU Agenda and Action Plan on Drugs 2021-2025* . (2020). Europa.eu; Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020DC0606>

Також, у контексті поширення нелегальної торгівлі наркотичними речовинами з території Придністров'я можна виокремити ще одну, менш очевидну, але не менш небезпечну для регіону загалом та Молдови зокрема епідеміологічну загрозу, для боротьби з якою у 2016р. був створений проєкт «GLOG32» під егідою Укравління ООН з наркотиків і злочинності, головною метою якого було сприяння профілактики ВІЛ/СНІДу та зменшення шкоди наркотичної залежності серед населення регіону. За доступними даними ООН, станом на 2016 р. третина людей, що вживали заборонені речовини на території Республіки Молдова знаходилися саме у ПМР (10 800 осіб), де також був найбільший відсоток ВІЛ-інфікованих серед ін'єкційних наркозалежних, та серед ув'язнених (у м. Рибниця цей відсоток найбільший – 43,7%). Крім того, саме у Придністров'ї рівень ув'язнення найвищий у Європі – 500 осіб на 100 000 населення (тоді як на території Молдови, підконтрольній Кишиневу, цей показник дорівнює 187 на 100 000 осіб)²⁶⁵. Це дозволяє зробити висновок, що похідною від наркотичного трафіку є також епідеміологічна загроза.

Контрабанда тютюну, стрілецької зброї та готівки, у свою чергу, є найбільш поширеними видами нелегальної торгівлі через Придністров'я, особливо це викликає занепокоєння у міжнародній спільноті через безпосередній зв'язок такого трафіку із відмиванням грошей²⁶⁶. З урахуванням того, що уряд Молдови не здатен до контролю грошових потоків і, тим більше, дотримання відповідного законодавства у сепаратистському режимі, ПМР є досить вразливим регіоном для схем відмивання коштів²⁶⁷.

Національний уряд запровадив проєкт «Посилення протидії відмиванню коштів та поверненню активів у Республіці Молдова (Enhancing the anti-money laundering and

²⁶⁵ UNODC Strategic Partnership and Programmatic Actions in Eastern Europe 2017-2020. (2017). United Nations Office on Drugs and Crime . https://www.unodc.org/documents/brussels/News/UNODC_Strategic_Partnership_and_Programmatic_Actions_in_Eastern_Europe_annexes_-_final.pdf

²⁶⁶ *Illicit Financial Flows and Asset Recovery In The Republic of Moldova*. (2021). United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. <https://unicri.org/sites/default/files/2021-04/IFF%20M.pdf>

²⁶⁷ *Criminality in Moldova - The Organized Crime Index*. (2025). Ocindex.net. <https://ocindex.net/country/moldova>

asset recovery regime in the Republic of Moldova)», реалізація якого була запланована на період із березня 2023 до лютого 2026 р. в межах спільної програми «Партнерство заради незалежного управління (Partnership for Good Governance)» Європейського Союзу та Ради Європи. Метою такого плану стало сприяння ефективності заходів з протидії фінансування тероризму, відмиванню коштів та покращення інституційних спроможностей відповідних установ задля репатріації незаконних активів²⁶⁸. У 2024 році також був створений план «Дії проти відмивання грошей та фінансування тероризму в Молдові» на строк від квітня 2024 до вересня 2026р. із бюджетом в 900 тис. доларів, який фінансується коштами Бюро Державного департаменту США з міжнародних питань у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків та правоохоронних питань. Так само як і попередній проект, він націлений на згадані ризики, а також на боротьбу із корупцією та розповсюдженням зброї масового знищення²⁶⁹.

Міжрегіональний інститут дослідження злочинності та правосуддя ООН (UNICRI) у питанні нелегального трафіку в Молдові серйозним ризиком для європейської безпеки також визначив контрабанду так званими товарами CBRN (хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних матеріалів). Консорціум ЄС з нерозповсюдження виокремив саме Молдову, як транзитну країну для трафіку ядерних компонентів, а неконтрольована ПМР - одним із ключових факторів ускладнення зусиль державного уряду у боротьбі із контрабандою CBRN.²⁷⁰

Крім того, не дивлячись на те, що Національне агентство із регулювання ядерної та радіологічної діяльності (The National Agency for Regulation of Nuclear and Radiological Activities), зазначило, що Республіка Молдова приділяє недостатнє

²⁶⁸ *Enhancing the anti-money laundering and asset recovery regime in the Republic of Moldova - Council of Europe Office in Chisinau.* (2022). Council of Europe Office in Chisinau. <https://www.coe.int/en/web/chisinau/enhancing-aml-and-asset-recovery-regimes>

²⁶⁹ *Action Against Money Laundering and Terrorism Financing in The Republic of Moldova. Project Summary. 2024-2026.* (n.d.). Council of Europe. <https://rm.coe.int/act-aml-rm-project-summary/1680b1f7aa>

²⁷⁰ *Illicit Financial Flows and Asset Recovery In The Republic of Moldova.* (2021). United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. (p. 16) <https://unicri.org/sites/default/files/2021-04/IFF%20M.pdf>

фінансування для боротьби цій сфері²⁷¹, державі разом із західними партнерами неодноразово вдавалося досягти успіхів у спецопераціях щодо боротьби із хім- та біо-трафіком. Так, наприклад, у 2015 р. влада Молдови спільно із ФБР зупинили екстремістські групи, що намагалися продати матеріали ядерного походження на кордоні з Україною²⁷², а у 2019 р. у рамках спільної операції Молдови, Австрії та Європолу був проведений арешт членів організованої злочинної групи, що займалася контрабандою СБРН²⁷³.

Південно-Східна Європа вважається однією із п'яти ключових геополітичних шляхів центрів організованої злочинності, а Молдова, з урахуванням її кордону із Європейським Союзом, Угодою про європейську інтеграцію та наявністю на території сірої зони у вигляді невизнаного Придністров'я розглядається Управлінням ООН з наркотиків і злочинності як вхідна точка контрабандистів до ЄС, що є основною транзитною державою у постачанні героїну до Європи²⁷⁴.

Довгий час одною з найбільш ризикованих гібридних загроз в контексті замороженого конфлікту у Молдові була економічна залежність Придністров'я від Москви, яка, тим не менш, наразі видається у найбільш оптимальному для національного уряду стані. За даними Європейського центру протидії гібридним загрозам, Росія з кожним роком втрачає свій економічний вплив на невизначеній території. Локальна придністровська продукція, особливо сфери важкої промисловості, залишалася конкурентоспроможною на ринку в першу чергу через модель поставок російського газу, за який влада ПМР фактично не сплачувала кошти (або віддавала символічні суми), що і було важливим фактором такого ланцюга залежності. Однак помітні зрушення почалися ще із Угоди про асоціацію Республіки

²⁷¹ Ibid.

²⁷² *Nuclear smuggling deals 'thwarted' in Moldova.* (2015). BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-34461732>

²⁷³ *Crime group suspected of smuggling nuclear materials arrested in Vienna.* (2019). Europol. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/crime-group-suspected-of-smuggling-nuclear-materials-arrested-in-vienna>

²⁷⁴ *Illicit Financial Flows and Asset Recovery In The Republic of Moldova.* (2021). United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. (p. 14 - 15) <https://unicri.org/sites/default/files/2021-04/IIF%20M.pdf>

Молдови із ЄС 2014 р., яка уможливила вихід Придністровського виробництва на ринок Європейського Союзу за умови офіційної реєстрації безпосередньо у Молдові, а економічні зв'язки між регіонами почали зміцнюватися іще більше із початком російсько-української війни та закриття українського кордону, що вплинуло на значну частину сірих бізнес-схем, які сепаратисти реалізовували через організовані кримінальні групи, в тому числі і Одеси²⁷⁵. У Придністров'я наразі немає альтернативи співпраці із Молдовою, навіть незважаючи на те, що обмеження контрабандних операцій на спроби посилення правового контролю материнської держави локальні лідери називають «комерційною блокадою»²⁷⁶.

Тим не менш, Росія, як актор гібридних загроз все ще має вагомий вплив на рівень стабільності регіону. Сепаратистський уряд Придністров'я за увесь час накопичив перед «Газпромом» борг у розмірі близько 2 мільярдів доларів США²⁷⁷. У грудні 2024 р. сталася критична для молдовського енергосектору ситуація, коли Росія припинила постачання свого газу, обґрунтовуючи це заборгованістю Республіки Молдови на суму понад 700 млн доларів (у той час, як за даними міжнародного аудиту, борг оцінювався менш ніж на 9 млн доларів), що, в свою чергу, ускладнилося ще й закінченням угоди щодо транзиту енергоресурсу РФ через українські території. Постачання російського газу до ПМР на безоплатній основі було фактично зумовлене бажанням Москви перенести відповідальність за борг із Тирасполя на Кишинів²⁷⁸.

За повідомленнями місцевої влади, уже в перші дні припинення газового забезпечення, у Придністров'ї зупинилося майже усі промислові підприємства (окрім

²⁷⁵ Kubica, L. (2024). *Moldova's struggle against Russia's hybrid threats: from countering the energy leverage to becoming more sovereign overall*. Hybrid CoE Working Paper 28 (p. 18). European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats.

²⁷⁶ Ali, Z. (2023). *The Economic Prospects of the Transnistrian Peace Settlement after the Russian invasion of Ukraine*. Georgetown Journal of International Affairs. <https://gjia.georgetown.edu/2023/04/04/the-economic-prospects-of-the-transnistrian-peace-settlement-after-the-russian-invasion-of-ukraine/>

²⁷⁷ Morar, F. (2020). *The Myth of Frozen Conflicts. Transcending Illusive Dilemmas*. George C. Marshall European Center for Security Studies. (p.18). https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-11/pC_V1N2_en_Morar.pdf

²⁷⁸ Каракуц, О. (2025). *Енергетична криза в Молдові як інструмент політичного тиску РФ*. Національний інститут стратегічних досліджень. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-01/az_energetichna-kriza-v-moldovi_10012025.pdf

харчового виробництва)²⁷⁹. Для РФ така штучна енергетична криза стала інструментом шантажу та політичного тиску на Молдову, а також на її західних партнерів та України, адже газовий транзит через неї до Тирасполя і далі приносив Москві близько 6 млрд доларів США. Така політика є частиною експансивної стратегії держави-патрона сепаратистських сил через важливість для неї спроб впливу на внутрішньополітичну стабільність Молдови перед парламентськими виборами, що мають відбутися у в липні 2025 р., а погіршення економічного становища та ріст енергетичних тарифів може вплинути на довіру суспільства до партії влади²⁸⁰.

Щодо територій Абхазії та Південної Осетії, вони, так само, як і у попередньому кейсі, є утвореннями, вразливими до економічних гібридних загроз та, як наслідок, ослаблення економічних та політичних інституцій Грузії, яка, як показують дані «Індексу організованої злочинності (Organized Crime Index)», займає 164 місце зі 193 країн у оцінці злочинності (criminality score), індекс держави дорівнює 3.60, а показник стійкості (resilience score) кримінальній активності – 5.25 (76 місце зі 193 країн)²⁸¹.

У контексті нелегальної торгівлі та контрабанди, Грузія, як і Молдова, є одною із ключових транзитних територій, але не до Європи, а між Туреччиною та країнами Азії, як, наприклад, Китай. Ситуація із Абхазією та Південною Осетією сприяє вразливості держави до незаконного переміщення та торгівлі зброєю. Окрім того, як показує «Глобальна ініціатива проти організованої транснаціональної злочинності (The Global Initiative Against Transnational Organized Crime)», актуальною є загроза збільшення підробленої фармацевтичної продукції, що є наслідком полегшення процедури їх експорту до Туреччини у разі схвалення нею відповідних медичних товарів. Нелегальний трафік тютюновою продукцією є також питанням занепокоєння і для Грузії, адже сигарети та інші підакцизні товари перевозяться контрабандистами

²⁷⁹ У Придністров'ї зупинилися майже всі промислові підприємства. (2025). Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prydnistrovja-zupynylsja-pidpryamstva/33261518.html>

²⁸⁰ Каракуц, О. (2025). Енергетична криза в Молдові як інструмент політичного тиску РФ. Національний інститут стратегічних досліджень. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-01/az_energetichna-kriza-v-moldovi_10012025.pdf

²⁸¹ *Criminality in Georgia - The Organized Crime Index*. (2025). Ocindex.net. <https://ocindex.net/country/georgia>

активно в межах сепаратистських регіонів Південної Осетії та Абхазії, і далі транзитом йдуть до Азербайджану та інших держав²⁸².

У випадку із Грузією та її конфліктними територіями, найбільшим попитом у торгівлі наркотичними речовинами тут користується транзит опіатів, що походять із «Золотого півмісяця» - одного з ключових регіонів виготовлення та розповсюдження опіуму, який територіально охоплює Афганістан, Пакистан та Іран. Через Грузію дещо меншою мірою також йде постачання синтетичних наркотиків до європейського та російського ринків. У той же час, ринок героїну та кокаїну «Глобальна ініціатива проти організованої транснаціональної злочинності» оцінює як невеликий, аргументуючи це невеликою кількістю випадків вилучення цих речовин при затриманні²⁸³.

Росія має дуже міцні зв'язки із олігархами Грузії, які продовжують утримувати суттєвий вплив на внутрішньополітичні процеси держави та зацікавлені у збереженні торгівельних відносин з Москвою. Як визначив Європейський центр протидії гібридним загрозам, заморожений конфлікт із де-факто режимами в Південній Осетії та Абхазії є вагомим та зручним для держави-патрона інструментом впливу на дестабілізації внутрішньої політики Тбілісі з метою підриву її суверенітету та послаблення ефективного контролю над власною територією²⁸⁴.

Через економічні та безпекові зміни в РФ із початком її повномасштабного вторгнення в Україну, Грузія стала пунктом призначення для багатьох російських громадян, які у довгостроковій перспективі можуть становити серйозні загрози для держави. Окрім того, значна кількість пов'язаних із Москвою підприємців різного рівня виступають у ролі посередника щодо постачання заборонених товарів, а також

²⁸² Ibid.

²⁸³ *Criminality in Georgia - The Organized Crime Index*. (2025). Ocindex.net. <https://ocindex.net/country/georgia>

²⁸⁴ Kubica, L. (2023, April 27). *Hybrid CoE Trend Report 9: Eastern Partnership countries in flux: From identity politics to militarization of foreign relations - Hybrid CoE - The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*. (p. 15). <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-trend-report-9-eastern-partnership-countries-in-flux-from-identity-politics-to-militarization-of-foreign-relations/>

товарів подвійного призначення до Росії, активно використовуючи те, що уряд Тбілісі не приєднався до санкційного режиму проти агресора²⁸⁵.

З цієї ж причини зріс попит на транзитні торгові лінії через Сухумі та Цхінвалі. У березні 2023 р. указом президента Абхазії була спрощена процедура ввезення досить довгого списку товарів із Грузії²⁸⁶, а до порту в Очамчирі від кордонів з РФ уже неодноразово були помічені рухи вантажних потягів, які, за словами абхазького чиновника А. Лабахуа, перевозили вантаж для його подальшого маршруту судном до Турції²⁸⁷. Таким чином, Москва активно використовує невизнані де-факто режими як транзитні коридори, маневруючи між санкціями та підриваючи відповідні зусилля міжнародної спільноти у стримуванні її експансивної політики.

Іншим, менш очевидним, але дієвим для підриву режиму міжнародних санкцій та світової ізоляції, є крипто-майнинг, який навіть призвів до проблем в енергетиці Абхазії – нелегальний майнинг в сукупності споживається близько 40,5 МВт/год, що зі свого боку складає понад 60% відповідного дефіциту енергоресурсів²⁸⁸, і це при тому, що невизнаний регіон залежний від постачання енергетики своїм патроном – Росією. Для де-факто держави, крипто-майнинг став джерелом певної, нехай незначної, але все ж стабілізації економіки та можливістю для протистояння ізоляції у глобальній фінансовій системі. Більше того, локальні лідери навіть обговорювали можливість створення власної криптовалюти для залучення інвестицій на пряму в обхід санкціям, що в перспективі мало б сприяти ліквідності економіки невизначеного регіону, однак такі плани поки не перетворилися на практичні дії²⁸⁹. Це також пов'язане та із енергетичною залежністю де-факто режиму від Кремля, адже криза

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Komakhia M. (2023). *Sukhumi and Tskhinvali: The prospects of the Russian transit corridor - Georgian-Abkhaz Context*. Georgian-Abkhaz Context . <https://geabconflict.net/blog/sukhumi-and-tskhinvali-the-prospects-of-the-russian-transit-corridor/>

²⁸⁷ Октай Хазиршии: “Мы в месяц выходим на цифры в полторы – две тысячи вагонов.” (2023). <https://www.ekhokavkaza.com/A/32357562.html>; Эхо Кавказа.

²⁸⁸ В Абхазии не исключили введение режима ЧС в сфере энергетики. (2024). ТАСС. <https://tass.ru/ekonomika/22571415>

²⁸⁹ Singh A. (2024). *Crypto Frontiers: How Abkhazia Leverages Bitcoin Mining to Navigate Sanctions and Global Isolation. Executive Summary*. London Politica. (p. 4). <https://londonpolitica.com/central-asia-and-caucasus-desk/how-abkhazia-leverages-bitcoin-mining-to-navigate-sanctions-and-global-isolation>

через неконтрольований майнинг криптовалюти разом зі зростаючим попитом на електроенергію відсутністю відповідної інфраструктури в регіоні дозволила Москві маніпулювати енергетичним боргом Сухумі в понад 10 млн доларів США для фінансового шантажу, який сприяє кристалізації її політичного та економічного контролю²⁹⁰.

Отже, економічний аспект гібридних загроз може бути суттєвим фактором небезпеки для держави та регіону, адже призводить до дестабілізації суспільно-політичної та економічної систем. Зони обмеженої державності, утворені внаслідок замороження конфліктів в Молдові та Грузії, стали сприятливими середовищами для продукування гібридних загроз. Провідні аналітичні центри ЄС визнали критичними для міжнародної безпеки транзитний коридор торгівлі забороненими речовинами та товарами СBRN через Тирасполь, а Абхазію та Південну Осетію визначили важливим маршрутом постачання опіатів «Золотого півмісяцю». Окрім того, Росія продовжує активно інструменталізувати залежність де-факто режимів для енергетичного тиску, обходу міжнародних санкцій та провокацій з метою дестабілізації та підриву як політико-економічної системи регіональних держав, так і їх соціальної рівноваги.

²⁹⁰ Kapanadze, S. (2025). *Abkhazia - An Overlooked European Shore*. GEOPolitica. <https://politicsgeo.com/article/131>

3.3. Контрольована дестабілізація як інструмент зовнішньої експансії держави-патрона: військовий компонент Росії в Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії

Сірі зони невизнаних республік є майданчиком, що дозволяє державі-патрону, якою у випадку із обраними в цьому дослідженні замороженими конфліктами є Російська Федерація, здійснювати свою зовнішню експансію та впливати на регіональну конфігурацію сил шляхом використання відсутності належного контролю за територіями. Одним із важливих інструментів такої експансії є наявність збройних формувань у зонах замороженого конфлікту, які підтримуються та фактично контролюються московською владою.

Як вже зазначалося у роботі раніше, для концепції гібридних загроз притаманним є постійна напруга, що призводить до перманентного відчуття небезпеки та занепокоєння населення та влади²⁹¹. У контексті Молдови, важливим аспектом, що призводить до такої постійної напруги та дестабілізації є військовий компонент Кремля у зоні її обмеженої державності – Придністров'ї. Згідно із проаналізованою у роботі раніше Угодою «Про принципи врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдова»²⁹², частина армійських батальйонів Росії мала залишатися на території де-факто республіки із дотриманням нейтралітету. При чому питання про статус 14 армії РФ та її поетапне виведення мало б бути винесено на подальше обговорення сторін. Тим не менш, ніякого виведення російської армії так і не сталося, адже до сих пір їхня присутність є джерелом занепокоєння Кишинєва.

Цей договір є не єдиним документом, який передбачає наявність російських військових сил на території Придністров'я – у квітні 1995 р. Міністерство оборони РФ

²⁹¹ Kubica, L. (2024). *Moldova's struggle against Russia's hybrid threats: from countering the energy leverage to becoming more sovereign overall. Hybrid CoE Working Paper 28* (p. 44). European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats.

²⁹² *Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова.* (1992). Министерство Иностранных Дел Приднестровской Молдавской Республики. <https://mid.gospmr.org/ru/sGv>

видало директиву №314/2/0296, якою 14-ту армію перейменували в Оперативну групу російських військ у Придністровському регіоні Республіки Молдова, посаду командувача було ліквідовано, управління розформовано, а штатна чисельність оперативної групи мала налічувати 6489 осіб²⁹³.

Не дивлячись на те, що ще у 1999 році згідно зі Стамбульським документом, Російська Федерація брала на себе обов'язок вивести із території Молдови свої військові угруповання²⁹⁴, понад тридцять років це залишається нездійсненою місією. При чому найбільша кількість російських військових на території Придністров'я була у 1993 р. – їх налічувалося 9225 осіб. З того моменту кількість почала зменшуватися до 1500 осіб станом на 2002 рік²⁹⁵, що стало наслідком розформування 8-ї гвардійської мотострілецької бригади²⁹⁶. За даними «The Military Balance», станом на 2025 р. кількість військових, дислокованих в ПМР, є відносно невеликою – 1 500 осіб, однак це викликає занепокоєння уряду Молдови, адже у самої держави постійний склад армії 5 150 осіб, що більше ніж в де-факто режиму в три з половиною рази, а її оборонно-промислові можливості досить слабкі та здатні лише на базове обслуговування техніки на передовій. Крім того, після повномасштабного вторгнення Росії, Молдова відзначала занепокоєність напруженістю ситуацією із ПМР та неодноразово повідомляла про спроби Росії дестабілізувати державу²⁹⁷.

Ще один важливий фактор загрози в Придністров'ї – радянські боєприпаси, яких, за словами міністра зовнішньої політики невизнаного ПМР В. Ігнат'єва,

²⁹³ 14 Гвардейская Общевоинская Армия. После войны (по материалам печати и из записок полковника Чернобривого В.Н.). (n.d.). Сайт 14-ой Гвардейской Общевоинской Армии (Wayback Machine Archive). <https://web.archive.org/web/20160304113431/http://www.oa-14.narod.ru/poslevoiny-13.htm>

²⁹⁴ Стамбульський документ. (1999). Osce.org; Organization for Security and Co-operation in Europe. (p. 53). <https://www.osce.org/ru/mc/39573>

²⁹⁵ Kursani, Shpend. (2020). *Contested States: The Struggle for Survival and Recognition in the Post-1945 International Order*. PhD Thesis, European University Institute. <https://defactostates.ut.ee/home-0/dataset/>

²⁹⁶ Оперативная группа российских войск в Приднестровском регионе Республики Молдова. (2007). Министерство обороны Российской Федерации (Wayback Machine Archive). <https://web.archive.org/web/20071227155705/http://www.mil.ru/848/1047/17841/index.shtml>

²⁹⁷ *The Military Balance*. (2025). Routledge for The International Institute for Strategic Studies. (179). ISBN 978-1-041-04967-8.

знаходиться десятки тисяч. На складі у с. Колбасне зберігаються записи не лише 14-ї армії РФ, дислокованої до де-факто утворення, але і боєприпаси та зброя, що була вивезена із Чехословаччини та Німецької Демократичної Республіки після виведення звідти радянських військ²⁹⁸. За різними оцінками, на складі, що був утворений ще у 1940-х рр., знаходиться близько 20 тон бойових припасів, а беручи до уваги те, що у 57% із цього арсеналу пройшов термін придатності для його транспортування чи використання, їх детонація може досягати сили детонації атомного заряду потужністю у 10 кілотонн²⁹⁹. Окрім іншого, такі запаси можуть бути нестабільними та створюють справжню загрозу навколишньому середовищу через шкідливі речовини, які можуть потрапляти до ґрунту, а далі у воду.³⁰⁰ Таким чином можна стверджувати, що склади боєприпасів є значним джерелом занепокоєння Республіки Молдови, так як вони можуть використовуватися для терористичних атак, збройних провокацій з метою дестабілізації суспільства а також нести екологічну загрозу, так як є залишками старого запасу радянської армії та може сприяти потраплянню шкідливих хімікатів у ґрунтові води.

Організовані підрозділи російської армії у Придністров'ї також неодноразово підпадали під звинувачення у проведенні несанкціонованих навчаннях у зонах безпеки, що прямо порушувало угоду «Про принципи врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдова»³⁰¹. Такі випадки часто ставали приводом занепокоєння Кишинєва, як, наприклад, військові маневри, що здійснювалися в односторонньому порядку «миротворцями» РФ та відбувалися протягом 2023 р. із порушенням безпекових зон, а саме внутрішнього митного та

²⁹⁸ *Игнатъев заявил о “десятках тысяч тонн” боеприпасов в Колбасне: Они охраняются надежно.* (2024). NewsMaker. <https://newsmaker.md/ru/ignatjev-zayavil-o-desyatkah-tysyach-tonn-boepripasov-v-kolbasne-oni-ohranayuyutsya-nadezhno>

²⁹⁹ *У Придністров'ї розміщено найбільший у Європі склад боєприпасів: про нього згадали після вибухів.* (2022). OBOZREVATEL NEWS. <https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/u-pridnistrovi-e-najbilshij-u-evropi-sklad-boepripasiv-pro-nogo-zgadali-pislya-vibuhiv.htm>

³⁰⁰ Potter, B. (2022). Unrecognized Republic, Recognizable Consequences: Russian Troops in “Frozen” Transnistria. *Journal of Advanced Military Studies*, 2022(special), 168–188 (p. 168-170). <https://doi.org/10.21140/mcu.2022sistratcul010>

³⁰¹ *Ibid.*

поліцейського блокпосту у с. Піріта, про що повідомила делегація Молдови у Спільній контрольній комісії³⁰². Значне занепокоєння Молдови того ж року було викликане неналежним використанням безпілотників під час навчань російських воєнних угруповань³⁰³. За даними Інституту дослідження війни, у грудні 2023 року було зафіксовано використання російськими миротворцями стрілецької зброї та безпілотників, які до цього не були зазначені як частина їх арсеналу, у зоні безпеки Молдови, де присутність миротворців, так само як і використання згаданих типів зброї, є порушенням протоколів Спільної контрольної комісії. Виправданнями для такого свавілля стали звинувачення В. Красносельським Кишинева у економічному тиску на ПМР через введення подвійного мита на придністровський бізнес, яке лідери невизнаного утворення назвали спробою «силової реінтеграції» конфліктної території³⁰⁴. Таким чином, у разі майбутніх збройних провокацій, можна очікувати їх раціоналізацію акторами через запобігання насильницької реінтеграції де-факто держави під контроль Молдови.

Присутність військового компоненту Росії та її залученість до контролю над конфліктними територіями як держави-сепаратиста є фактором загрози не лише для Молдови, але і для регіону загалом, та України зокрема. З початку повномасштабного вторгнення неодноразово були випадки шпигунства та збору стратегічної для оборони держави інформації особами, завербованими придністровськими органами влади. Так, у 2023 році Служба Безпеки України затримала чоловіка, який намагався зібрати для розвідки ПМР інформацію щодо наявності збройних сил та військової техніки на кордоні з Придністров'ям. Уродженець Тирасполя визнав свою провину на суді та був

³⁰² Necsutu, M. (2023). *Russian Troop Movements in Transnistria Alarm Moldova*. Balkan Insight. <https://balkaninsight.com/2023/04/21/russian-troop-movements-in-transnistria-alarm-moldova/>

³⁰³ Zoria, Y. (2024, January 22). *Moldova accuses Russian troops in Transnistria of violations* - Euromaidan Press. Euromaidan Press. International Renaissance Foundation. <https://euromaidanpress.com/2024/01/22/moldova-accuses-russian-troops-in-transnistria-of-violations/>

³⁰⁴ *Russian offensive campaign assessment. January 21*. (2024). Institute for the Study of War. <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-january-21-2024>

засуджений до 15 років позбавлення волі³⁰⁵. А роком пізніше, у 2024 році був заочно засуджений громадянин РФ, що проживав на території невизнаного Придністров'я, який керував дроном, збитим українськими військовими, на якому збереглися відеофайли із зібраною інформацією³⁰⁶. Згідно із вироком суду, під час скоєння злочину чоловік знаходився на території Придністровської Молдавської Республіки та керував безпілотним літальним апаратом, на який зафіксував позиції Сил Оборони України, місце базування прикордонників та інженерні роботи із прокладання протитанкового рову³⁰⁷.

Подібна ситуація також сталася у березні 2025 року, коли в м. Одеса Служба безпеки України затримала агента російської воєнної розвідки із Придністров'я, який займався збором секретної інформації із розробки безпілотних літальних систем. Із офіційного повідомлення СБУ в соціальних мережах стало відомо, що зловмисник планував вивезти зібрані дані до ПМР та передати їх російській розвідці задля налагодження у Придністров'ї власного виробництва бойових дронів для Російської Федерації³⁰⁸. Такі випадки можуть ілюструвати використання ресурсів невизначених територій для зовнішньополітичної експансії держави-агресора та доводити важливість готовності національних урядів до виявлення та протидії гібридним загрозам.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії до України, Республіка Молдова почала більш активно модернізувати свій воєнний потенціал та залучати до цього процесу західних партнерів – у березні 2024 р. держава підписала із Францією угоду про оборонне співробітництво, яка охоплювала спільне навчання та обмін

³⁰⁵ Працював одразу на дві розвідки: в Одесі затримали хитрого шпигуна, якого обдурила СБУ. (2023). ТСН. <https://tsn.ua/ukrayina/pracyuvav-odrazu-na-dvi-rozvidki-v-odesi-zatrimali-hitrogo-shpiguna-yakogo-obmanula-sbu-2481187.html>

³⁰⁶ Шпигував за військовими для росії: суд обрав покарання для чоловіка. (2024). Politeka. <https://ua.politeka.net/uk/443754-shpiguvav-za-viyskovimi-dlya-rosiji-sud-obrav-pokarannya-dlya-cholovika>

³⁰⁷ Вирок Суду. Приморський районний суд м. Одеси. Номер кримінального провадження в ЄДР: 2202416000000023. (2025). Court.gov.ua; Єдиний державний реєстр судових рішень. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123615358>

³⁰⁸ СБУ затримала російського шпигуна із Придністров'я, якого перекинули в Україну, щоб викрасти дроніві технології нашої держави. (n.d.). Служба безпеки України. <https://t.me/SBUkr/14398>

даними, а у червні 2024 р. через Європейський фонд миру ЄС надав Кишиневу 54,5 млн доларів США, призначені для вдосконалення військової логістики, мобільності, засобів електронної боротьби та повітряного спостереження³⁰⁹. За словами прем'єр-міністра Молдови Д. Речана, переговорні процеси щодо закінчення війни Росії проти України мають стосуватися безпекових питань Європи, у тому числі, і виведення контингенту російської армії із території Придністров'я³¹⁰. Така заява молдовського високопосадовця свідчить про серйозне занепокоєння, яке викликає наявність військових держави-патрона невизнаної республіки та дозволяє стверджувати про наявність перманентної загрози з боку цих угруповань та стурбованості потенційними збройними провокаціями.

На 1497-му засіданні постійної Ради ОБСЄ у заяві Європейського Союзу від 21 листопада 2024 року вкотре були згадані міжнародні зобов'язання РФ щодо виведення її військових підрозділів із території Придністров'я, наголошуючи на мандаті ОБСЄ у сприянні вилученню чи знищенню боєприпасів та озброєння з російського арсеналу³¹¹. Тим не менш, не дивлячись на гучні заяви, це питання до сих пір відкрите, а стурбованість та занепокоєння міжнародних акторів так і залишається лише актом словесної підтримки без реальних результатів.

Окрім того, Молдова у питанні виведення російського військового контингенту зі своїх суверенних територій, якими і досі є невизнане Придністров'я, посилається на угоду від 21 жовтня 1994 р., підписаною між Кишиневим та Москвою відносно правового статусу російських військових угруповань, за яким їхнє перебування є тимчасовим, із зобов'язанням держава-патрон їх виведення. Однак, важливим є те, що цей документ, насправді, не набула чинності, адже Російська Федерація його не

³⁰⁹ *The Military Balance*. (2025). Routledge for The International Institute for Strategic Studies. (155). ISBN 978-1-041-04967-8.

³¹⁰ Речан: *Сейчас существует международный контекст, который может привести к выводу российских войск с левого берега Днестра*. (2025). Jurnal.md. <https://www.jurnal.md/ro/news/79f4735f9b47b8e1/rechan-seychas-sushchestvuet-mezhdunarodnyy-kontekst-kotoryy-mozhet-privesti-k-vyvodu-rossiyskih-voysk-s-levogo-berega-dnestra.html>

³¹¹ *In response to the report by the Head of the OSCE Mission to Moldova, Ambassador Kelly Keiderling*. (2024). Statement by the European Union at the 1497th meeting of the OSCE Permanent Council. <https://www.osce.org/files/f/documents/6/4/581872.pdf>

ратифікувала³¹². Це фактично позбавляє агресора правового зобов'язання виконання цього договору, але ніяк не змінює того, що присутність її армії в ПМР і так є прямим порушенням міжнародного права.

Як і в Молдові, для Грузії наявність військового компоненту залишається важливою гібридною загрозою безпеки та стабільності держави. Тбілісі також неодноразово висувало своє занепокоєння дислокацією російських військових підрозділів у сепаратистських регіонах Південної Осетії та Абхазії. Після війни у Грузії 2008 року, військова присутність Росії в Абхазії налічувала 1700 осіб і досягла 5000 у 2013 році, у той час як контингент армії РФ у південній Осетії складався із 1700 осіб після воєнних дій, та за рік виріс до 3500 осіб³¹³. Особового складу російських військових у 2025 р. в Абхазії та Південній Осетії, за інформацією «The Military Balance», налічується близько 4 000 осіб, а лише за доступними даними, на території російського ексклаву зосереджені бази в Гудауті та Цхінвалі із мотострілецькими бригадами, зенітно-ракетний полк та система протиповітряної оборони С-300ПС³¹⁴, що здатний збивати у зоні до 90 км крилаті ракети та інші балістичні цілі, які можуть досягати швидкості до 1200м/с³¹⁵.

У березні 2015 р. був підписаний «Договір між Російською Федерацією і Республікою Південна Осетія про союзництво та реінтеграцію»³¹⁶ строком на 25 років із автоматичним продовженням у разі, якщо жодна зі сторін не висловить бажання зупинити партнерство. У контексті військової компоненти Росії, цей договір передбачає забезпечення федерацією «оборони та безпеки Республіки Південної

³¹² *Case of Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia. Application no. 48787/99.* (2004). European Court of Human Rights. Judgment. (p. 22).

³¹³ Kursani, Shpend. (2020). *Contested States: The Struggle for Survival and Recognition in the Post-1945 International Order.* PhD Thesis, European University Institute. <https://defactostates.ut.ee/home-0/dataset/>

³¹⁴ *The Military Balance.* (2025). Routledge for The International Institute for Strategic Studies. (175). ISBN 978-1-041-04967-8.

³¹⁵ *Зенітно-ракетная система С-300ПС (С-300ПМУ).* (n.d.). Missilery.info; Ракетная техника. Retrieved May 24, 2025, from <https://missilery.info/missile/c300ps>

³¹⁶ *Договор между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия о союзничестве и интеграции.* (2015). Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/international_contracts/2_contract/43967/

Осетії. З цією метою окремі підрозділи Збройних Сил та органів безпеки Республіки Південна Осетія входять до складу Збройних Сил та органів безпеки Російської Федерації за погодженням Договірних сторін»³¹⁷. Із цього уривку можна зробити висновок, що зазначений договір є прикладом спроби легітимації постійної військової присутності патрона на конфліктній території. Така інтеграція окрім можливості надання «підтримки та оборони», як сказано у самому документі, дозволяє здійснювати безпосередній контроль над збройними силами де-факто утворення та органами його безпеки, що призводить до повного контролю Москви над цивільним населенням, критичною інфраструктурою, транспортними шляхами тощо. Окрім цього, важливо зазначити, що підписання договору стало прямим порушенням норм міжнародного права та вкотре показало нехтування Росією принципів територіальної цілісності на шляху до зовнішньої експансії.

Показовим тут також є «Угода між Російською Федерацією та Республікою Південна Осетія про порядок входження окремих підрозділів Збройних Сил Республіки Південна Осетія до складу Збройних Сил Російської Федерації»³¹⁸ від 31 березня 2017 р., який був ратифікований Федеральним законом на набрав чинності у 16 лютого 2018 р. В договорі під формулюванням «входження окремих підрозділів» розуміється прийом громадян Південної Осетії на військову службу за контрактом до Збройних Сил Російської Федерації та їх направлення до російських військових баз³¹⁹. Це ще один приклад мілітаризації та збільшення контролю Кремля за територіями маріонеткових утворень. Більше того, така воєнна інтеграція, прикрита правовими актами, є прямою гібридною загрозою як для Грузії, адже посилює вплив держави-патрона сепаратистів, так і для міжнародної системи безпеки зокрема, адже без дієвої

³¹⁷ Там само.

³¹⁸ *Соглашение между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия о порядке вхождения отдельных подразделений Вооруженных Сил Республики Южная Осетия в состав Вооруженных Сил Российской Федерации от 31 марта 2017 года.* (2017). Министерство иностранных дел Российской Федерации. <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001201802220015>

³¹⁹ Там само.

реакції міжнародних акторів є прецедентом для інших заморожених конфліктів із невизначеними територіями.

Станом на 2025 рік. значне занепокоєння як Тбілісі, так і міжнародної спільноти також викликало продовження проєктів російського будівництва в Очамчирському районі, що знаходиться на території Абхазії, метою якого є розширення наявних берегових та військово-морських об'єктів, підконтрольних Москві³²⁰. Тут варто зазначити, що після Російсько-Грузинської війни 2008 року, була укладена низка договорів між Росією та сепаратистським утворенням Республіка Абхазія, які фактично мали на меті легітимізувати військового компоненту Росії на конфліктних територіях.

У підписаному 17 вересня 2008 р. «Договір про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між Російською Федерацією та Республікою Абхазія»³²¹ є положення щодо дозволу на взаємного вживання договірними сторонами усіх доступних заходів для усунення «загрози миру, а також для протидії актам агресії проти них з боку будь-якої держави або групи держав та надавати одна одній необхідну допомогу, включаючи військову, в порядку здійснення права на індивідуальну або колективну самооборону відповідно до статті 51 Статуту ООН»³²². Така спроба раціоналізації військової присутності РФ в де-факто державі через апеляцію до Статуту ООН є прикладом помилкової аргументації за аналогією, і хоч стаття 51³²³ дійсно дозволяє країнам реалізовувати своє право на колективну самооборону у разі нападу на них, однак Абхазія не є державою, а частиною Грузії, де військовий компонент Росії має розглядатися як порушення міжнародного права, а ніяк не підставою для апеляції до права на самооборону. Таким чином, використання Статуту

³²⁰ *The Military Balance*. (2025). Routledge for The International Institute for Strategic Studies. (155). ISBN 978-1-041-04967-8.

³²¹ *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Республикой Абхазия*. (2008). Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/international_contracts/2_contract/45526/

³²² Там само.

³²³ United Nations. (n.d.). *United Nations Charter (full text)*. United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

ООН у цьому випадку є маніпулятивним та юридично хибним виправданням військової присутності на території Грузії без її згоди.

Договір про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між Російською Федерацією та Республікою Абхазія також передбачає взаємне право сторін на «будівництво, використання та вдосконалення її збройними силами військової інфраструктури та військових баз (об'єктів) на своїй території ... [з метою] забезпечення безпеки Договірних Сторін, а також миру та стабільності в Закавказькому регіоні»³²⁴. Як повідомляє Міжнародний інститут стратегічних досліджень, наприкінці 2024 – на початку 2025 рр. В Очамчирі активізувалася розбудова російських військових морських та берегових об'єктів³²⁵. Роком раніше було також вперше зафіксоване розгортання корабля Чорноморського флоту Росії в порту Очамчирі, а видання «The Wall Street Journal» оприлюднили супутникові знімки військової бази Російської Федерації на території невизнаного утворення³²⁶. Не дивлячись на те, що за даними Інституту вивчення війни, піщані пляжі та ландшафт в цілому є несприятливими для побудови глибоководної військової інфраструктури, через що не є достатньо безпечною для того, аби стати основною базою Чорноморського флоту Російської Федерації³²⁷, держава-патрон почала активно розширювати військовий порт і до кінця березня 2025 р. спорудила нову будівлю близько 100 метрів довжиною³²⁸.

Дестабілізація регіону також відбувається шляхом посилення контролю адміністративних кордонів та обмеженням роботи контрольно-пропускних пунктів. Так, напередодні парламентських виборів 26 жовтня 2024 р. року, президентом Абхазії

³²⁴ Ibid.

³²⁵ *The Military Balance 2025: Russia and Eurasia*. (2025). The International Institute for Strategic Studies. <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/2025/russia-and-eurasia/>

³²⁶ *Russia's New Naval Base Threatens to Drag Georgia Into Ukraine War*. (2025). Wall Street Journal. https://www.wsj.com/video/series/in-depth-features/russias-new-naval-base-threatens-to-drag-georgia-into-ukraine-war/A47A5873-B367-4B69-B953-034E0C32EF7F?mod=russia_videos_pos1

³²⁷ *Russian offensive campaign assessment. January 6*. (2025). Institute for the Study of War. <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-january-6-2025>

³²⁸ Motie, S., & Jochem, C. (2025). *Abchasien: Ausbau russischer Marinebasis an Schwarzmeerküste*. Neue Zürcher Zeitung. <https://www.nzz.ch/visuals/hier-waechst-ein-hafen-fuer-die-russische-marine-ld.1877464>

А. Гаглоєвим були запроваджені обмеження на перетин КПП між Грузією та територією, контрольованою сепаратистами, що, за словами місцевої влади, було зумовлене необхідністю «посилення заходів безпеки»³²⁹. Таке рішення призвело до того, що етнічні грузини, які на той час проживали чи перебували у самопроголошеній республіці, яких там налічується понад 30 000 осіб, не могли повернутися на територію, підконтрольну Тбілісі із 23 по 30 жовтня³³⁰.

Тут також варто згадати і стурбованість влади активною бордеризацією (borderization), яку контролює та фінансує РФ, яка із періоду війни у 2008 році уже встигла спорудити бар'єр у вигляді колючого дроту розміром понад 40 кілометрів уздовж адміністративного кордону із Південною Осетією, за перетин якого місцевих жителів регулярно затримують³³¹. Такий поступовий зсув фактичного кордону окупованих псевдо-республік глибше на межі територій, контрольованих Тбілісі, породжує у громадян постійне відчуття невпевненості та небезпеки, створює тиск на жителів прикордонних громад і надокучливо випробовує терпіння національного уряду³³². НАТО неодноразово закликала Москву до припинення мілітаризації Південної Осетії та Абхазії, а також постійних спроб посилення контролю за кордонами шляхом конструювання подібних до кордонів перешкод (border-like obstacles)³³³.

Через внутрішньополітичні особливості режиму Грузії у 2024 р., були поставлені під сумнів попередні прагнення країни щодо вступу до Організації

³²⁹ Алан Гаглоєв поручил підприємцям комплекс мер по безопасности в Южной Осетии. (2024). Cominf.org; Государственное информационное агентство "Рес". Республика Южная Осетия. <https://cominf.org/node/1166559365?ref=oc-media.org>

³³⁰ Kincha S. (2024). *Abkhazia and South Ossetia crossings closed in run-up to Georgian elections*. OC Media. <https://oc-media.org/abkhazia-and-south-ossetia-crossings-closed-in-run-up-to-georgian-elections/>

³³¹ OSCE PA human rights leaders deeply concerned about the continued "borderization" process in Georgia and its impact on local residents. (2019). OSCE Parliamentary Assembly. <https://www.oscepa.org/en/news-a-media/press-releases/press-2019/human-rights-committee-leaders-deeply-concerned-about-the-continued-borderization-process-in-georgia-and-its-impact-on-local-residents>

³³² Sikharulidze, V. (2025). *Russian Influence Operations in Georgia: A Threat to Democracy and Regional Stability - Foreign Policy Research Institute*. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2025/03/russian-influence-operations-in-georgia-a-threat-to-democracy-and-regional-stability/>

³³³ NATO. (2025). *Relations with Georgia*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm

Північноатлантичного договору, що значно вплинуло на призупинення інвестицій США та оборонної підтримки. Внаслідок релокації великої кількості західних компаній з РФ до Грузії, зросла економіка останньої, що дозволило у певній мірі збільшити оборонний бюджет держави та самостійно закупити турецьку бронетехніку та польські системи протиповітряної оборони. Тим не менш, Європейський центр з протидії гібридним загрозам оцінює тенденцію військових реформ Тбілісі із 2012 року. «щонайменше скромними»³³⁴. Значним ускладненням тут також можна вважати ухвалений аналогічний до російського закон щодо іноземних агентів, який обмежує свободу слова ЗМІ, адже це загострило відносини Тбілісі із західними партнерами та призвело до замороження військової допомоги ЄС на суму 30 мільйонів євро в рамках фінансування Європейського фонду миру³³⁵. У рамках програми NDICI (The Neighborhood, Development and International Cooperation Instrument) – Global Europe, пріоритетом річного плану дій ЄС на користь Грузії у 2023 р. було визначено підвищення стійкості та спроможності Грузії протидіяти загрозам національній безпеці, включно із гібридними загрозами³³⁶. І хоч ще у 2024 році співпраця із ЄС цьому вимірі обіцяла вкрай позитивні перспективи, а в рамках шостого Стратегічного діалогу з питань безпеки у січні 2024 р. в Брюсселі, Європейський Союз заявив про готовність підтримки у зміцненні «безпекової стійкості Грузії для протидії гібридним загрозами»³³⁷, однак занепокоєння міжнародних партнерів щодо зовнішньополітичного курсу уряду Тбілісі в останні роки змусило загальмувати таку тісну співпрацю³³⁸.

³³⁴ Kubica, L. (2023, April 27). *Hybrid CoE Trend Report 9: Eastern Partnership countries in flux: From identity politics to militarization of foreign relations - Hybrid CoE - The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*. (p. 15). <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-trend-report-9-eastern-partnership-countries-in-flux-from-identity-politics-to-militarization-of-foreign-relations/>

³³⁵ *The Military Balance*. (2025). Routledge for The International Institute for Strategic Studies. (155). ISBN 978-1-041-04967-8.

³³⁶ *Action Document for “Advancing Human Security” . Annual Action Plan in favour of Georgia*. (2023). European Union. (p. 2). https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-12/C_2023_8863_ANNEX-2_advancing-human-security.PDF

³³⁷ *Georgia: Sixth Strategic Security Dialogue held in Brussels | EEAS*. (2024). Wwww.eeas.europa.eu; EEAS Press Team . https://www.eeas.europa.eu/eeas/georgia-sixth-strategic-security-dialogue-held-brussels_en

³³⁸ *Conclusions EUCO* . (2024). European Council General Secretariat of the Council. <https://www.consilium.europa.eu/media/2pebccz2/20241017-euco-conclusions-en.pdf?fbclid=IwY2xjawF->

На Панельній дискусії Брюссельського форуму «НАТО - 75: минуле, сучасність, майбутнє» заступник Генерального секретаря М. Джоане звинуватив Російську Федерацію у використанні гібридних методів дестабілізації Заходу та націй, які прагнуть стати членами Європейського Союзу, зазначивши, що Москва «розставила ці пастки. Від Придністров'я до Південної Осетії... вони грають брудно, дуже брудно»³³⁹.

Отже, російська військова присутність та її «ефективний контроль» над невизначеними територіями сприяє постійній політичній напрузі у зв'язку із перманентним ризиком широкого спектру загроз від збройних провокацій і до загрози швидкої ескалації та експансії воєнним шляхом, а інтенсивна мілітаризація та бордеризація випробовує терпіння національних урядів Грузії та Молдови. У той же час, такі загрози викликають стурбованість міжнародної спільноти, що є не достатньо дієвою реакцією та протидією небезпеці, що фактично перетворює ситуацію на прецедент для інших конфліктів. Наявність силового компоненту Кремля в Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії створює виклики для держав та сприяє акумуляції ресурсів влади навколо своїх воєнних спроможностей, що призводить до постійної дилеми безпеки та ризиків дестабілізації суспільно-політичних інституцій.

[wWZleHRuA2F1bQIxMAABHUEpFGxXTuTm4vBxOMDypSvgmFmyFwCSsYIxN1LgZ10YtvNWm6sl5EUU8g_aem_NiUs_24Ak_9NDX_AdwaMurw](https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_224836.htm?selectedLocale=en)

³³⁹ *Participation by NATO Deputy Secretary General Mircea Geoană at the Brussels Forum panel discussion : "NATO at 75: past, present, future."* (2024). NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_224836.htm?selectedLocale=en

3.4. Застосування тріангуляції: заморожений конфлікт у Кіпрі як фактор гібридних загроз

Задля екстраполяції отриманих внаслідок написання роботи результатів, ми вважаємо за потрібне також застосувати тріангуляційний метод, який дозволить перевірити наявність гібридних загроз, уможливлених замороженим конфліктом у регіоні, не пов'язаному із «близьким зарубіжжям» та впливом Росії як держави-патрона для невизнаного уряду. Для проведення тріангуляції ми обрали кейс із Кіпрським конфліктом, який триває із 1974 року та досі залишається нерозв'язаним.

Як ми визначили у нашій роботі, міжнародно-правове регулювання заморожених конфліктів може призводити до обмеження суверенітету держави, на території якої було розгорнуте протистояння, та сприяти кристалізації «зон обмеженої державності», які стають вразливими для продукування гібридних загроз. У випадку із Кіпром, збройна фаза тривала 2 місяці та закінчилася оголошенням Анкарою внаслідок переговорного процесу припинення бойових дій 12 серпня 1974 р. о 18:00³⁴⁰. Міжнародна спільнота засудила вторгнення Анкари та визнала самопроголошене утворення суверенною територією Кіпру, тим не менш, як і у випадку із Молдовою та Грузією, участь третіх сторін у регулюванні конфлікту не призвело до його вирішення, а лише сприяло його «замороженню».

Резолюція РБ ООН №343³⁴¹ окрім припинення вогню передбачала також виведення із території держави іноземних військових, чого так і не сталося, а згодом Миротворча місія ООН на Кіпрі (UNFICYP) зафіксувала лінії розмежування, що простягаються на 180 кілометрів Като-Піргос до Дерінеї, та встановило буферну зону, так звану «зелену лінію», яка охоплює близько 3% острову. На цій буферній зоні UNFICYP контролює лінії розмежування вогню та підтримує статус-кво³⁴².

³⁴⁰ *Tripartite Conference & Geneva Declaration*. (2015). UNFICYP. <https://unficy.org/unmissions.org/tripartite-conference-geneva-declaration>

³⁴¹ *Резолюція №353 от 20 июля 1974 года*. (1974). United Nations Security Council. [https://docs.un.org/ru/S/RES/354\(1974\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/354(1974))

³⁴² *Operations since 1974*. (2015). UNFICYP. <https://unficy.org/unmissions.org/operations-1974>

Так само, як і в обраних для нашого дослідження кейсах із Придністров'ям, Абхазією та Південною Осетією, влада уряду Республіки Кіпр де-факто не розповсюджується на території самопроголошеної Турецької Республіки Північного Кіпру, ефективний контроль на яким наразі здійснює Туреччина, яка в результаті збройної фази окупувала понад 36% території³⁴³. Резолюцією №541 від 18 листопада 1983 р. Рада Безпеки ООН визнала проголошення ТРПК неправомірним та таким, що порушує цілісність Республіки Кіпр³⁴⁴, а Європейський Союз визнає Республіку Кіпр як єдиного суб'єкта міжнародного права³⁴⁵, тим не менш, понад третина її території залишається зоною обмеженого державності.

У випадках із замороженими конфліктами існує постійна екзистенційна загроза, глибоко вкорінена у суспільному сприйнятті та, відповідно, політичному житті людей. Для Кіпру турецька присутність в 33,8 тис. особового складу військових³⁴⁶ на півночі спричиняє перманентний тиск, і навіть якщо миротворці ООН на буферних зонах забезпечують захист та контроль за статусом-кво, в цьому кейсі також були ситуації із підвищенням напруги до рівня, який змушував національний уряд висловлювати свої побоювання можливої ескалації. Наприклад, у 2000 р., коли турецькі винищувачі порушили повітряний простір Республіки Кіпр поблизу м. Пафос під час спільних військових навчань Нікосії та Афін, їх зафіксували системи ППО, на що лідер турків-кіпріотів Рауф Денкташ заявив: «Ви не можете націлювати свої ракети на наші літаки. Якщо ви не будете обережні, це може означати війну»³⁴⁷.

³⁴³ *Important information concerning Turkish-occupied area.* (n.d.). Cyprusembassy.fi; Cyprus Embassy in Helsinki. Retrieved May 24, 2025, from <https://www.cyprusembassy.fi/helsinkiemb/important-information-concerning-travel-to-the-turkish-occupied-area.html>

³⁴⁴ *Резолюція №541 СБ ООН от 18 ноября 1983 года. S/RES/541 .* (1983). United Nations Security Council. [https://docs.un.org/ru/S/RES/541\(1983\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/541(1983))

³⁴⁵ *OTS: Statement by HR/VP Josep Borrell on attempts to legitimise the Turkish Cypriot secessionist entity.* (2024). EEAS Press Team; The Diplomatic Service of the European Union. https://www.eeas.europa.eu/eeas/ots-statement-hrvp-josep-borrell-attempts-legitimise-turkish-cypriot-secessionist-entity_en

³⁴⁶ *The Military Balance.* (2025). Routledge for The International Institute for Strategic Studies. (p. 80). ISBN 978-1-041-04967-8.

³⁴⁷ Efty, A. (2000). *Denktash warns of war risk.* The Independent. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/denktash-warns-of-war-risk-635037.html>

Анкара продовжує активно вести свої військові навчання у морських зонах Кіпру із регулярними порушеннями повітряного простору держави безпілотними літальними апаратами, модернізувати свої військові бази, а Європейська Комісія неодноразово виражала занепокоєння щодо переслідування Туреччиною кіпрських риболовних суден. Коли мандат UNFICYP на Кіпрі був продовжений без згоди турецько-кіпрської громади, Анкара звинуватила інституцію в заангажованості, на що Рада Безпеки ООН відповіла, що обмеження свободи пересувань відповідної місії «можуть становити серйозну загрозу безпеці персоналу ООН»³⁴⁸.

Окрім того, Туреччину звинувачували в експлуатації енергоресурсів Кіпру через буріння газових та нафтових родовищ у межах морських кордонів острова. У відповідь на це, рішенням Ради Європи були накладені санкції проти турецьких компаній та чиновників, причетних до порушення³⁴⁹, але навіть після цих економічних обмежень Анкара не зупинила свої бурові роботи, тому європейський режим санкційних обмежень неодноразово продовжувався. Туреччина також погрожувала перешкоджати будівництву проєкту «Great Seas Interconnector», в який ЄС вклав понад 800 млн євро, і який має поєднувати електрокабелем енергомережі Нікосії та Афін, а далі з'єднуватися із енергосистемою Ізраїлю. Турецька влада звинуватила проєкт у порушенні прав ТРПІК, без згоди якої він не може реалізовуватися, і вже доклала відповідних зусиль через перешкоджання своїми військовими кораблями роботі суден, що досліджували маршрут кабелю³⁵⁰.

Отже, Анкара активно нарощує свої силові потужності на півночі держави, милітаризує окуповану частину острова, створює провокації та перешкоджає

³⁴⁸ *Türkiye 2024 Report*. (2024). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2024 Communication on EU enlargement policy. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/8010c4db-6ef8-4c85-aa06-814408921c89_en?filename=T%C3%BCrkiye%20Report%202024.pdf

³⁴⁹ Wintour, P. (2020). *EU leaders approve sanctions on Turkish officials over gas drilling*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/11/eu-leaders-sanctions-turkey-gas-drilling>

³⁵⁰ Hadjicostis M. (2025). *EU irked by Turkish warnings against Greece-Cyprus-Israel electricity cable link, Cyprus says*. AP News. <https://apnews.com/article/cyprus-turkey-greece-undersea-electricity-cable-interconnector-ccce85737cbf99cddd7cflfa72678771>

діяльності енергетичної інфраструктури Кіпру. Її ефективний контроль ТРПК сприяє кристалізує зон обмеженої державності, де влада Нікосії фактично не здатна впроваджувати та реалізовувати свої політико-адміністративні рішення. Таким чином, метод тріангуляції дозволяє нам обґрунтувати можливість екстраполяції результатів дослідження в майбутньому та стверджувати, що заморожені конфлікти можуть виступати факторами гібридних загроз.

ВИСНОВКИ

Отже, у роботі була проведена концептуалізація поняття «заморожені конфлікти», під яким ми розуміємо тривалий міжнародний конфлікт, де збройна фаза завершилася, але об'єкт суперечності сторін залишився невирішеним. Такий конфлікт характеризується перманентним напруженням між акторами, що може призводити до можливості нової ескалації. Мирні процеси тим часом можуть тривати безперервно, або сповільнюватися через тиск та загрозу повторної агресії, тим самим утворюючи певну динаміку між війною та миром. Заморожений конфлікт є відносно новою концептуальною категорією, яке з'явилося в суспільно-політичному дискурсі лише у другій половині ХХ століття, тому його теоретична основа потребує додаткового вивчення, адже наразі серед дослідників тривають дискусії відносно валідності використання цього метафоричного терміну для позначення саме такого явища, де динаміка конфлікту триває навіть не зважаючи на закінчення активних бойових дій.

У межах нашого дослідження були також виокремлені характерні особливості та дефініція гібридних загроз, які полягають у скоординованих, шкідливих для держави чи регіону діях, спрямованих на вразливі аспекти державних інституцій. Суб'єкти гібридних загроз, якими можуть бути як державні так і недержавні актори, можуть використовувати широкий спектр засобів досягнення цілей, наприклад, поширення ядерних, біологічних та радіологічних матеріалів, загроза застосування сили, кібератаки, економічний шантаж, інструменталізація зовнішнього боргу, енергетичний тиск тощо. Такі дії можуть створювати небезпеку для абсолютно усіх сфер життєдіяльності суспільства, підривати довіру громадськості до державних інституцій та сприяти кристалізації соціальних кліважів.

Для заморожених конфліктів як чинників гібридних загроз ми обрали конфлікти у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії, які виникли наприкінці ХХ ст. та стали одними з перших невирішених суперечностей пострадянського простору. Усі три конфлікти були зумовлені низкою подібних між собою чинників, таких як етнічний

фактор, особливості мовної та культурної політики центральної влади, які розглядалися стороною конфлікту як дискримінаційні, в також економічна та стратегічна цінність територій на регіональній арені у геополітичній грі міжнародних акторів. В межах обидвох заморожених конфліктах в Молдові та Грузії були сформовані невизнані утворення із державою-патроном Росією, яка активно підтримувала сепаратистів як під час воєнних дій, так і у процесі кристалізації влади їх невизнаних режимів.

В усіх збройних фазах конфліктів в Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії РФ була основним джерелом ресурсів для сепаратистських силових формувань, а підрозділи її армії брали безпосередню участь у збройних протистояннях. Це стало основним фактором неспроможності національних урядів Тбілісі та Кишинєва повернути свої суверенні території. Бойові дії призвели до критичних наслідків та серйозної гуманітарної кризи в обох державах.

У дослідженні було визначено, що міжнародно-правове регулювання конфліктів в Молдові та Грузії стало чинником утворення в Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії так званих зон обмеженої державності, де суверенітет суттєво обмежується, а національний уряд втрачає фактичну здатність забезпечувати виконання своїх політичних та адміністративні рішень, адже ефективний контроль у межах цих територій належить іншому суб'єктові. Присутність РФ на території Молдови обґрунтовується Москвою положеннями підписаної після Придністровської війни не вигідної для Кишинєва угоди «Про принципи мирного врегулювання збройного конфлікту у Придністровському регіоні Республіки Молдова». Однак, згідно з Основним Законом держави, жодні іноземні війська не мають права знаходитися на її території, тому як цей договір та інші нормативно-правові акти щодо розміщення миротворчих підрозділів створюють правову колізію із Конституцією.

У випадку із Грузією, «План Медведєва-Саркозі», підписанням якого закінчилася Російсько-грузинська війна 2008 р., так і не був ратифікований, а отже не передбачає юридичного зобов'язання сторін до його виконання, не дивлячись на те,

що як Росія, так і Грузія неодноразово посилалися на його положення для аргументації своїх позицій. Окрім того, важливим є аспект інтерпретації шостого пункту плану, де в російському варіанті йде мова про безпеку для Абхазії та Південної Осетії, тоді як в англійському та французькому примірниках замість «для» використовувався прийменник «в», що дозволило Росії обґрунтувати свою окупацію та присутність у буферних зонах необхідністю захисту самопроголошених республік, визнаючи їх незалежність, а, відповідно, і їх правосуб'єктність, що, звісно, є порушенням міжнародних норм.

Крім того, тиск з боку третіх сторін, які брали активну участь у переговорних процесах усіх трьох заморожених конфліктах, також зіграв значущу роль у тому, що держави погодилися на не вигідні для себе умови закінчення бойових дій, які не розв'язували конфліктне питання, а лише «заморожували» його та закріплювали статус-кво із невизначеними територіями. Світова спільнота кожен раз обирала уникати конфронтації із Росією та маневрувати між принципами міжнародного права та геополітичними інтересами Москви. Її експансивна політика виграла від таких поступок, тоді як Грузія та Молдова були змушені поступитися фактичною владою на своїх суверенних територіях, де ефективний контроль здійснюється іншим суб'єктом.

Військовий компонент держави-патрона у де-факто режимах та загроза ескалації конфлікту також варто розглядати як гібридна загроза, адже тримає національний уряд у постійній напрузі, що може ставати причиною дилеми безпеки. Такий стан призводить до перманентного ризику відновлення бойових дій чи локальних збройних провокацій, які потребують акумуляції ресурсів влади навколо своєї військової спроможності та, за потреби, негайної відповіді. Наприклад, ефективний контроль Росії та присутність збройних сил на території Південної Осетії та Абхазії також дозволяє Кремлю постійно підтримувати свою експансивну політику, наприклад, шляхом бордеризації, завдяки якій агресор постійно переміщує фактичний кордон, окуповуючи все більше територій Грузії.

У заморожених конфліктах «сірі економічні зони» відкривають багато можливостей для продукування гібридних загроз їхніми акторами, які можуть використовувати вразливі елементи системи задля дестабілізації держави. Наприклад, Росія використала газовий борг Молдови, при чому, збільшуючи його в значній мірі за рахунок додавання боргу ПМР, для енергетичного тиску, що є критичним напередодні парламентських виборів, коли електорат стає особливо вразливим для впливу. Окрім того, важливим тут також є широкий простір дій організованої кримінальної активності, для якої відсутність контролю національних урядів та високий рівень залученості сепаратистських лідерів до злочинності створює широкий простір для нелегальних дій, таких, як відмивання грошей, трафік забороненими речовинами, товарами СБРН тощо. Одні з найбільших транзитних маршрутів наркотиків та синтетичних опіатів проходять саме через Тирасполь, Цхінвалі та Сухумі. Це також може інструменталізуватися суб'єктами для порушення стабільності регіону та дискредитації національних структур. Таким чином, економічні гібридні загрози, уможливленні «сірими зонами», стають критичним чинником дестабілізації держави, підриву її суспільно-політичних інституцій та навіть фактором небезпеки для більш глобальної регіональної та міжнародної арени.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. *1527th Meeting of the Committee of Ministers (30 April 2025) EU statement on the Secretary General's thirty-first consolidated report on the conflict in Georgia.* (2025). EEAS; Press and information team of the Delegation to the COUNCIL OF EUROPE in Strasbourg. https://www.eeas.europa.eu/delegations/council-europe/1527th-meeting-committee-ministers-30-april-2025-eu-statement-secretary-general%E2%80%99s-thirty-first_en
2. Ackermann, T., & Wuschka, S. (2021). *Investments in conflict zones : the role of international investment law in armed conflicts, disputed territories, and “frozen” conflicts.* Brill Nijhoff. <https://lawcat.berkeley.edu/record/1202266#:~:text=%22In%20Investments%20in%20Conflict%20Zones%2C%20a%20selected%20group,with%20such%20politically%20charged%20circumstances%22--%20Provided%20by%20publisher.>
3. *Action Against Money Laundering and Terrorism Financing in The Republic of Moldova. Project Summary.* 2024-2026 . (n.d.). Council of Europe . <https://rm.coe.int/act-aml-rm-project-summary/1680b1f7aa>
4. *Action Document for “Advancing Human Security” . Annual Action Plan in favour of Georgia.* (2023). European Union. (p. 2). https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-12/C_2023_8863_ANNEX-2_advancing-human-security.PDF
5. *Actors - Hybrid CoE - The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats.* (2025, April 8). Hybrid CoE - the European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. <https://www.hybridcoe.fi/actors/>
6. *Agreement on a Cease-Fire and Separation of Forces.* (1994). U.N.Doc. S/1994/583. <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/ge940514agreementceasefireseparationofforces.pdf>

7. Ali, Z. (2023). *The Economic Prospects of the Transnistrian Peace Settlement after the Russian invasion of Ukraine*. Georgetown Journal of International Affairs. <https://gjia.georgetown.edu/2023/04/04/the-economic-prospects-of-the-transnistrian-peace-settlement-after-the-russian-invasion-of-ukraine/>
8. Alkopher, T. D. (2005). The Social (and Religious) Meanings that Constitute War: The Crusades as Realpolitik vs. Socialpolitik. *International Studies Quarterly*, 49(4), 715–738. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2005.00385.x>
9. Amnesty International finds no confirmation either of Georgian “atrocities” or of Ukrainians taking part in conflict. (2008). Human Rights in Ukraine. The Information Portal of the Kharkiv Human Rights Protection Group. <https://khpg.org/en/1227210971>
10. *August 2008 Russian-Georgian War: Timeline*. (2013). Institute for War and Peace Reporting. <https://iwpr.net/global-voices/august-2008-russian-georgian-war-timeline>
11. Bachelet, A. (2022). Borderisation of South Ossetia. The Perspective of the Border Population. In *Post-Soviet Borders. A Kaleidoscope of Shifting Lives and Lands* (pp. 136–153). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003169376>
12. Baranovsky, V. (1995). Russia and Its Neighbourhood: Conflict Developments and Settlement Efforts. In *SIPRI Yearbook* (p. 252). SIPRI Yearbook. Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm International Peace Research Institute . <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI%20Yearbook%201995.pdf>
13. Bebler, A. (2015). “Frozen conflicts” in Europe. 1st ed. Verlag Barbara Budrich. <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>
14. Bercovitch, J., Kremenyuk, V., & I William Zartman. (2008). *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*. SAGE Publications Ltd.
15. Björkdahl, A., & Aggestam, K. (2011). Just peace postponed. Unending peace processes and frozen conflicts. In K. Höglund (Ed.), *Building Peace, Creating Conflict?*. Nordic Academic Press. <https://lup.lub.lu.se/search/publication/0aeca3dc-a3d1-46c7-82a7-44258cf35baf>

16. Burelli, C. (2019). A realistic conception of politics: conflict, order and political realism. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 24(7), 1–23. <https://doi.org/10.1080/13698230.2019.1604045>
17. *Case of Georgia v. Russia. Application no. 39611/18.* (2024). The European Court of Human Rights. Strasbourg. https://www.refworld.org/sites/default/files/2024-04/case_of_georgia_v_russia_iv.pdf
18. *Case of Ilascu and others v. Moldova and Russia.* (2004). Judgment Strasbourg (Application no. 48787/99), The European Court of Human Rights. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-61886%22%5D%7D>
19. *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* (Applications nos. 43370/04, 8252/05 and 18454/06, p. 8). (2012). European Court of Human Rights.
20. *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia.* (2012), Applications nos. 43370/04, 8252/05 and 18454/06. European Court of Human Rights.
21. Chkheidze, P. (1996). *Letter dated 3 April 1996 from the Permanent Representative of Georgia to the United Nations addressed to the President of the Security Council.* United Nations Digital Library System. <https://digitallibrary.un.org/record/209520?v=pdf>
22. *Communication from the commission of The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee of the Regions EU Agenda and Action Plan on Drugs 2021-2025 .* (2020). Europa.eu; Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020DC0606>
23. Complete and unconditional withdrawal of foreign military forces from the territory of the Republic of Moldova: resolution. Adopted by the General Assembly (2018, June 26). *United Nations Digital Library System*; UN,. <https://digitallibrary.un.org/record/1632767?v=pdf#files>
24. *Conclusions EUCO .* (2024). European Council General Secretariat of the Council. <https://www.consilium.europa.eu/media/2pebccz2/20241017-euco-conclusions-en.pdf?fbclid=IwY2xjawF->

- wWZleHRuA2FlbQIxMAABHUEpFGxXTuTm4vBxOMDypSvgmFmyFwCSsYIxN1LgZ10YtvNWm6sl5EUU8g_aem_NiUs24Ak_9NDX_AdwaMurw
25. *Constitution of the Republic of Moldova*. (2022). Presidency of the Republic of Moldova. <https://presedinte.md/eng/constitutia-republicii-moldova>
 26. Coppieters, B. (2004). *The Georgian-Abkhaz Conflict*. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 5(1). https://www.researchgate.net/publication/26488962_The_Georgian-Abkhaz_Conflict_Chapter_5_of_Europeanization_and_Conflict_Resolution_Case_Studies_from_the_European_Periphery
 27. Countering Hybrid Threats. (2022). In *European Union*. https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/3b90af44-dbf6-4ea7-a24a-b6c60305c9be_en?filename=Factsheet%20-%20Countering%20Hybrid%20Threats.pdf
 28. *Crime group suspected of smuggling nuclear materials arrested in Vienna*. (2019). Europol. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/crime-group-suspected-of-smuggling-nuclear-materials-arrested-in-vienna>
 29. *Criminality in Georgia - The Organized Crime Index*. (2025). Ocindex.net. <https://ocindex.net/country/georgia>
 30. *Criminality in Moldova - The Organized Crime Index*. (2025). Ocindex.net. <https://ocindex.net/country/moldova>
 31. De Waal, T. (2020). *South Ossetia Today*. In *Beyond Frozen Conflict. Scenarios for the Separatist Disputes of Eastern Europe*. Rowman & Littlefield International. https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/Frozen-Conflicts-_final.pdf
 32. Dembinska, M., & Campana, A. (2017). Frozen Conflicts and Internal Dynamics of De Facto States: Perspectives and Directions for Research. *International Studies Review*, 19(2), 254–278. <https://www.jstor.org/stable/26407901>

33. Diasamidze, T. (2008). *Regional conflicts in Georgia -- the Autonomous Oblast of South Ossetia, the Autonomous SSR of Abkhazia, 1989-2008*. Collection of Political-Legal Acts, Regionalism Research Centre, Tbilisi.
34. Dickinson, P. (2021). *The 2008 Russo-Georgian War: Putin's green light*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/>
35. Dov Lynch. (2004) *Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and de Facto States*. Washington, D.C. United States Institute of Peace, ISBN 978-1-929223-54-1
36. Doyle, M. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs*, 12(3), 205–235. JSTOR. <https://www.jstor.org/stable/2265298>
37. Efty, A. (2000). *Denktash warns of war risk*. The Independent. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/denktash-warns-of-war-risk-635037.html>
38. *Enhancing the anti-money laundering and asset recovery regime in the Republic of Moldova - Council of Europe Office in Chisinau*. (2022). Council of Europe Office in Chisinau. <https://www.coe.int/en/web/chisinau/enhancing-aml-and-asset-recovery-regimes>
39. Eschment, B., & von Löwis, S. (2022). *Post-Soviet Borders. A Kaleidoscope of Shifting Lives and Lands*. Routledge, ISBN 9781003169376. <https://doi.org/10.4324/9781003169376>
40. *EU Drug Markets Report*. (2019). Europa.eu. EMCDDA and Europol. https://www.euda.europa.eu/publications/joint-publications/eu-drug-markets-report-2019_en
41. *EU/Georgia Action Plan* (2006). European Commission. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/georgia_enp_ap_final_en_0.pdf

42. *European External Action Service, A Europe that Protects: Countering Hybrid Threats.* (2018). European Union. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/hybrid_threats_en_final.pdf
43. *European Parliament resolution on the situation in Georgia.* (2008). Joint Motion for a Resolution; The European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-6-2008-0402_EN.html
44. *Europol Organised Crime Threat Assessment 2011 | Europol.* (2025). Europol; The Hague, Netherlands. <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-organised-crime-threat-assessment-2011>
45. Farnsworth, D. (1999). *Encyclopedia of violence, peace, & conflict: Vol. International Relations.* Academic Press.
46. Fearon, J. D., & Laitin, D. D. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity. *International Organization*, 54(4), 845–877. <https://www.jstor.org/stable/2601384>
47. Finnemore, M. (1996). Norms and War: The International Red Cross and the Geneva Conventions. In *National Interests in International Society* pp. 69–88. Cornell University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt1rv61rh.6>
48. Francis, C. (2011). *Conflict Resolution and Status: the Case of Abkhazia and Georgia.* VUB University Press. https://www.researchgate.net/publication/375952236_Conflict_Resolution_and_Status_the_Case_of_Abkhazia_and_Georgia
49. *Freedom in the World 1998 - Abkhazia.* (1998). Refworld; UNHCR, the UN Refugee Agency. <https://www.refworld.org/reference/annualreport/freehou/1998/en/16797>
50. *Freedom in the World 2002 - Abkhazia [Georgia].* (2001). Refworld; UNHCR, the UN Refugee Agency. <https://www.refworld.org/reference/annualreport/freehou/2001/en/51017>

51. Frozen Conflicts, Security Challenges and Geopolitical Tension In The Black Sea Region. (2022). *University Annals from Targu Jiu, Letters and Social Sciences Series*, 37–44. issn-p: 1844-6051
52. Galeotti, M. (2004). The Transdnistrian Connection: Big Problems from a Small Pseudo-state. *Global Crime*, 6(3-4), 398–405 .
<https://doi.org/10.1080/17440570500277359>
53. *General Affairs and External Relations. Press Release*. (2004). Council of The European Union, 2590th Council Meeting, Luxembourg.
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10189-2004-INIT/en/pdf>
54. *General Assembly Adopts Texts Urging Troop Withdraw from Republic of Moldova, Strengthening Cooperation in Central Asia*. (2018). UN Press. Seventy-second Session, 98th Meeting. <https://press.un.org/en/2018/ga12030.doc.htm>
55. *General Assembly Adopts Texts Urging Troop Withdraw from Republic of Moldova, Strengthening Cooperation in Central Asia*. (2018). Seventy-second Session, 98th Meeting. GA/12030 . <https://press.un.org/en/2018/ga12030.doc.htm>
56. *Georgia VS Russia*. (2023). The European Court of Human Rights (Second Section). [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-224473%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-224473%22]})
57. *Georgia. Country Strategy Paper 2007-2013. European Neighborhood and Partnership Instrument* (p. 20). (n.d.). European Commission .
https://www.esiweb.org/pdf/georgia_EC-ENPI-Georgia-2007-2013.pdf
58. *Georgia: Sixth Strategic Security Dialogue held in Brussels | EEAS*. (2024). Wwww.eeas.europa.eu; EEAS Press Team . https://www.eeas.europa.eu/eeas/georgia-sixth-strategic-security-dialogue-held-brussels_en
59. Giannopoulos, G. (2020). The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version. In *European Union and Hybrid CoE*. European Commission.
<https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf>

60. Grant, T. D. (2018). Frozen Conflicts and International Law. *Cornell International Law Journal*, 50(3). https://www.researchgate.net/publication/326135105_Frozen_Conflicts_and_International_Law
61. Griffiths, M. (2007). *International Relations Theory for the Twenty-First Century* (p. 63). Routledge.
62. *Groups of Friends of Georgia*. (2024). International Center of Conflict and Negotiations. https://iccn.ge/index.php?article_id=551&clang=1
63. Gurin, K. (2013). The Transnistrian conflict. National Pedagogical University, Poltava. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3676/1/Gurin.pdf>.
64. Guyer, R. (1973). "The Antarctic system" various chapters - University of Tasmania. University of Tasmania; Antarctic Documents Database. <https://sparc.utas.edu.au/index.php/guyer-roberto-e-the-antarctic-system-various-chapters>
65. Hadjicostis M. (2025). *EU irked by Turkish warnings against Greece-Cyprus-Israel electricity cable link, Cyprus says*. AP News. <https://apnews.com/article/cyprus-turkey-greece-undersea-electricity-cable-interconnector-ccce85737cbf99cddd7cf1fa72678771>
66. Hewitt, G. (1998). Demography: ethno-demographic history, 1886-1989. In *The Abkhazians* (p. 220). St. Martin's Press. ISBN 9781315027005
67. Hobbes, T. (2020). *Leviathan* (p. 186). Penguin.
68. Hybrid CoE. (n.d.). *Hybrid threats as a concept*. Hybrid CoE - the European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>
69. Hybrid Threats and Hybrid Warfare Reference Curriculum. (2024). In *NATO Headquarters Brussels*. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf

70. *Hybrid threats*. (2019). Consilium; Council of the EU. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/hybrid-threats/>
71. *I Should Have Screamed More - Saakashvili on 2008 War. Former President of Georgia Mikheil Saakashvili opens up over the disappointments, betrayals and deals made in the run-up to the 2008 war*. (2019). Iwpr.net; Institute for War & Peace Reporting. <https://iwpr.net/global-voices/i-should-have-screamed-more-saakashvili-2008-war>
72. *Illicit Financial Flows And Assesst Recovery In The Republic of Moldova*. (2021). The United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. Funded by the European Union. <https://unicri.org/sites/default/files/2021-04/IIF%20M.pdf>
73. *Important information concerning Turkish-occupied area*. (n.d.). Cyprusembassy.fi; Cyprus Embassy in Helsinki. Retrieved May 24, 2025, from <https://www.cyprusembassy.fi/helsinkiemb/important-information-concerning-travel-to-the-turkish-occupied-area.html>
74. *IN BRIEF The Russian Occupation of South Ossetia and Abkhazia A Decade of De Facto Annexation in Georgia*. (2018), Helsinki Commission Report. <https://www.csce.gov/wp-content/uploads/2018/07/Occupation-of-Georgia-Designed-FINAL.pdf>
75. *In response to the report by the Head of the OSCE Mission to Moldova, Ambassador Kelly Keiderling*. (2024). Statement by the European Union at the 1497th meeting of the OSCE Permanent Council. <https://www.osce.org/files/f/documents/6/4/581872.pdf>
76. *International armed conflict | How does law protect in war? - Online casebook*. (n.d.). The International Committee of the Red Cross (ICRC). https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/international-armed-conflict
77. *International conflict*. (2020). Encyclopedia of World Problems and Human Potential. <https://encyclopedia.uia.org/problem/international-conflict>

78. *International Crime Threat Assessment* . (2000). Office of Justice Programs.
<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/international-crime-threat-assessment-december-2000>
79. *Item 8: The Situation In Georgia*. (1993). Decision of 29 January 1993 (3169th meeting): statement by the President .
https://www.un.org/french/docs/cs/repertoire/93-95/CHAPTER%208/EUROPE/item_8_Georgia.pdf
80. Janse, D. (2021). *Georgia and the Russian Aggression* (p. 8). SCEEUS Reports on Human Rights and Security in Eastern Europe No.7. Stockholm Centre for Eastern European Studies. <https://www.ui.se/globalassets/evenemang/bilder-till-programmen/sceeus/georgia-and-the-russian-aggression.pdf>
81. *Joint Statement of the Group of Friends of Georgia at the 30th OSCE Ministerial Council Meeting*. (2023). Skopje MC.DEL/19/23.
<https://www.government.is/library/09-Embassies/Vienna/Joint%20Statement%20on%20of%20the%20Group%20of%20Friends%20of%20Georgia,%201%20December%202023.pdf>
82. Kapanadze , S. (2025). *Abkhazia - An Overlooked European Shore*. GEOpolitica.
<https://politicsgeo.com/article/131>
83. Kaufman, S. J. (2001). *Modern Hatreds : the Symbolic Politics of Ethnic War* (p. 111). Cornell University Press. ISBN 9780801487361
84. Kaufmann, K. (2020). Conflict in Political Liberalism: Judith Shklar’s Liberalism of Fear. *Res Publica*. Provided By: Helsinki University Library, 26, 577–596.
<https://doi.org/10.1007/s11158-020-09475-z>
85. Kelman, H., & Fisner, R. (2003). Conflict Analysis and Resolution. In *The Oxford Handbook of Political Psychology*.
https://scholar.harvard.edu/files/hckelman/files/Conflict_Analysis_and_Resolution_2003_Oxford_Handbook.pdf

86. Kemoklidze, N., Jüngling, K., & Relitz, S. (2016). *Protracted Conflicts in the OSCE Area Innovative. Approaches for Co-operation in the Conflict Zones*. OSCE Network of Think Tanks and Academic Institutions .
https://www.academia.edu/34020670/Protracted_Conflicts_in_the_OSCE_Area_Innovative_Approaches_for_Co_operation_in_the_Conflict_Zones
87. Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. In *JSTOR*. Princeton University Press.
<https://www.jstor.org/stable/j.ctt7sq9s>
88. Kincha S. (2024). *Abkhazia and South Ossetia crossings closed in run-up to Georgian elections*. OC Media. <https://oc-media.org/abkhazia-and-south-ossetia-crossings-closed-in-run-up-to-georgian-elections/>
89. King, C. (2001). The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States. *World Politics*, 53(04), 524–552. <https://doi.org/10.1353/wp.2001.0017>
90. Klosek, K. C., Bahenský, V., Smetana, M., & Ludvík, J. (2020). Frozen Conflicts in World politics: A New Dataset. *Journal of Peace Research*, 58(4), 2.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022343320929726>
91. Kofman, M. (2018). *The August War, Ten Years On: A Retrospective on the Russo-Georgian War - War on the Rocks*. War on the Rocks.
<https://warontherocks.com/2018/08/the-august-war-ten-years-on-a-retrospective-on-the-russo-georgian-war/>
92. Kolaja, J. (1968). *Social Processes in International Relations: a Reader*. *Social Forces*. John Wiley and Sons, 47(4). <https://doi.org/10.2307/2574554>
93. Kolstø, P. (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research*, 43(6), 723–740.
<https://doi.org/10.1177/0022343306068102>¹ Dembinska, M., & Campana, A. (2017). Frozen Conflicts and Internal Dynamics of De Facto States: Perspectives and Directions for Research. *International Studies Review*, 19(2), 254–278.
<https://www.jstor.org/stable/26407901>

94. Komakhia M. (2023). *Sukhumi and Tskhinvali: The prospects of the Russian transit corridor - Georgian-Abkhaz Context*. Georgian-Abkhaz Context . <https://geabconflict.net/blog/sukhumi-and-tskhinvali-the-prospects-of-the-russian-transit-corridor/>
95. Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. In *JSTOR*. Princeton University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt7s9d5>
96. Kratochwil, F. (1993). The Embarrassment of Changes: Neo-Realism as the Science of Realpolitik without Politics. *Review of International Studies*, 19(1), 63–80 (p. 63). <https://www.jstor.org/stable/20097320>
97. Kubica, L. (2023, April 27). *Hybrid CoE Trend Report 9: Eastern Partnership countries in flux: From identity politics to militarization of foreign relations - Hybrid CoE - The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*. <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-trend-report-9-eastern-partnership-countries-in-flux-from-identity-politics-to-militarization-of-foreign-relations/>
98. Kubica, L. (2024). *Moldova's struggle against Russia's hybrid threats: from countering the energy leverage to becoming more sovereign overall*. *Hybrid CoE Working Paper 28*. European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats.
99. Kursani, Shpend. (2020). *Contested States: The Struggle for Survival and Recognition in the Post-1945 International Order*. PhD Thesis, European University Institute. <https://defactostates.ut.ee/home-0/dataset/>
100. Lachert, J. (2020). *The Illusion of "Frozen Conflicts" in the Post-Soviet Area*. Warsaw Institute; Warsaw Institute Foundation . <https://warsawinstitute.org/illusion-frozen-conflicts-post-soviet-area/>
101. Legro, J. W., & Moravcsik, A. (1999). Is Anybody Still a Realist? *International Security*, 24(2), 5–55. <https://www.jstor.org/stable/2539248>

102. Lott, A. (2020). The Abkhazian Conflict: A Study on Self-determination and International Intervention. *Juridica International*, 29, 133–141. <https://doi.org/10.12697/ji.2020.29.12>
103. Lynch, D. (2005). New thinking about “frozen” conflicts. *Helsinki Monitor*, 16(3), 192–195. <https://doi.org/10.1163/1571814054740698>
104. Macfarlane, S., Minear, L., & Shenfield, S. (1996). *Armed conflict in Georgia: A case study in humanitarian action and peacekeeping*. Institute for International Studies. https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/wibu/0015218/f_0015218_12848.pdf
105. Markedonov, S. (2015). The Conflict in and over Abkhazia. In “*Frozen conflicts*” in Europe. 1st ed. Verlag Barbara Budrich <https://www.jstor.org/stable/j.ctvdf0bmg>
106. *Marking 16 Years Since Russia’s Invasion of Georgia*. (2024, August 8). U.S. Embassy in Georgia. <https://ge.usembassy.gov/sixteen-years-georgia-russia-invasion/>
107. Mary, A., Clancy, J., & Nagle. (2009). *Frozen Conflicts, Minority Self-Governance, Asymmetrical Autonomies -In search of a framework for conflict management and conflict resolution*. University of Ulster. https://asef.org/wp-content/uploads/2020/10/1276-6th_AER_Background_Paper_-_Dr._Clancy_and_Dr._Nagle.pdf
108. Morar, F. (2020). *The Myth of Frozen Conflicts. Transcending Illusive Dilemmas*. George C. Marshall European Center for Security Studies. (p.11). https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2020-11/pC_V1N2_en_Morar.pdf
109. Motie, S., & Jochem, C. (2025). *Abchasien: Ausbau russischer Marinebasis an Schwarzmeerküste*. Neue Zürcher Zeitung. <https://www.nzz.ch/visuals/hier-waechst-ein-hafen-fuer-die-russische-marine-ld.1877464>
110. Movchan M, Zaichenko I, Bondarenko M, & Kovalchuk R. (2024). *The Model of Analysis of Modern Armed Conflicts and Political Practices of Conflict*

- Management.* Empirio,
 №2. https://www.researchgate.net/publication/382233864_The_Model_of_Analysis_of_Modern_Armed_Conflicts_and_Political_Practices_of_Conflict_Management
111. Mowle, T. (2003). Worldviews in Foreign Policy: Realism, Liberalism, and External Conflict . In *Political Psychology*, Vol. 24, No. 3. United States Air Force Academy. Oxford.
112. Munteanu I. (2014). The future of Transnistria depends on the resolution of the situation in Eastern Ukraine. *Voice of America in Ukrainian*. <https://www.holosameryky.com/a/2405638.html>.
113. NATO. (2024). *Countering hybrid threats*. NATO. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_156338.htm?selectedLocale=en
114. NATO. (2025). *Relations with Georgia*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm
115. Necsutu, M. (2023). *Russian Troop Movements in Transnistria Alarm Moldova*. Balkan Insight. <https://balkaninsight.com/2023/04/21/russian-troop-movements-in-transnistria-alarm-moldova/>
116. Nichol, J. (2011). Russia-Georgia Conflict in South Ossetia: Context and Implications for U.S. Interests. In *The Caucasus Region : Economic and Political Developments*. Nova Science Publishers, Inc.
117. *Nuclear smuggling deals 'thwarted' in Moldova*. (2015). BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-34461732>
118. Nye, J. S., & Keohane, R. O. (1971). Transnational Relations and World Politics: An Introduction. *International Organization*, 25(3), 329–349. <https://www.jstor.org/stable/2706043>
119. *Operations since 1974*. (2015). UNFICYP. <https://unficyp.unmissions.org/operations-1974>

120. *Organization for Security and Co-operation in Europe Mission to Moldova*. (2019). OSCE Mission to Moldova. https://www.osce.org/files/f/documents/0/a/425141_2.pdf
121. *OSCE PA human rights leaders deeply concerned about the continued “borderization” process in Georgia and its impact on local residents*. (2019). OSCE Parliamentary Assembly. <https://www.oscepa.org/en/news-a-media/press-releases/press-2019/human-rights-committee-leaders-deeply-concerned-about-the-continued-borderization-process-in-georgia-and-its-impact-on-local-residents>
122. *OTS: Statement by HR/VP Josep Borrell on attempts to legitimise the Turkish Cypriot secessionist entity*. (2024). EEAS Press Team; The Diplomatic Service of the European Union. https://www.eeas.europa.eu/eeas/ots-statement-hrvp-josep-borrell-attempts-legitimise-turkish-cypriot-secessionist-entity_en
123. *Participation by NATO Deputy Secretary General Mircea Geoană at the Brussels Forum panel discussion : “NATO at 75: past, present, future.”* (2024). NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_224836.htm?selectedLocale=en
124. Pegg, S. (2019). *International Society and the De Facto State*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429354847> (Original work published 1998)
125. Perry, V. (2008). At Cross Purposes? Democratization and Peace Implementation Strategies in Bosnia and Herzegovina’s Frozen Conflict. *Human Rights Review*, 10(1), 35–54. <https://doi.org/10.1007/s12142-008-0090-2>
126. Peterson, J. W., & Lubecki, J. (2019). *Defense policies of East-Central European countries after 1989*. Manchester University Press.
127. Philipenko A. (2018). Transnistria conflict in 1992 and Russian aggression against Ukraine: comparative analysis. *Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences*. 73-80 http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2018_37-38_10
128. Polese, A., & Hanau Santini, R. (2018). Limited Statehood and its Security Implications on the Fragmentation Political Order in the Middle East and North

- Africa. *Small Wars & Insurgencies*, 29(3), 379–390.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09592318.2018.1456815>
129. Popescu, L. (2013). The Futility of the Negotiations on Transnistria. *European Journal of Science and Theology*, 9(2), 115–126. SSRN.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2291575
130. Potter, B. (2022). Unrecognized Republic, Recognizable Consequences: Russian Troops in “Frozen” Transnistria. *Journal of Advanced Military Studies*, 2022(special), 168–188. <https://doi.org/10.21140/mcu.2022sistratcul010>
131. *Presidency Conclusions, European Council Meeting in Cologne*. (1999). SN 300/1/101 REV 1. European Council .
132. Rapoport A. (n.d.). *Fights, games, and debates* [Review of *Fights, games, and debates*]. Ann Arbor, University of Michigan Press. P.11. Retrieved May 19, 2025, from https://archive.org/details/fightsgamesdebat0000rapo_v5i4/page/10/mode/2up
133. *Report from the Commission to the European Parliament and the Council* . (2020). European Commission. Brussels. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0217>
134. *Report of the Secretary-General on the Situation in Abkhazia, Georgia*. (2006). Refworld; UNHCR, the UN Refugee Agency. <https://www.refworld.org/reference/countryrep/unsc/2006/en/40495?prevPage=/node/40495>
135. *Resolution 937 (1994): adopted by the Security Council at its 3407th meeting, on 21 July 1994*. (1994, July 21). United Nations Digital Library System. <https://digitallibrary.un.org/record/190853?v=pdf>
136. *Resolution 940 (1994): adopted by the Security Council at its 3413th meeting, on 31 July 1994*. (1994, July 31). United Nations Digital Library System; UN. Security Council. <https://digitallibrary.un.org/record/191651?ln=ru&v=pdf>
137. *Right of Reply to the Russian Federation on Transnistria/Moldova. As delivery by Chargé d’Affaires Katherine Brucker to the Permanent Council, Vienna*. (2024).

- United States Mission to the OSCE.
<https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/567565.pdf>
138. Risse, T. (2010). *Governance Under Limited Sovereignty*. Ssrn.com. Annual Convention of the American Political Science Association.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1642081
139. Roeder, P. G. (2018). *National Secession: Persuasion and Violence in Independence Campaigns*. Cornell University Press.
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=5552122>
140. *Russia's New Naval Base Threatens to Drag Georgia Into Ukraine War*. (2025). Wall Street Journal. https://www.wsj.com/video/series/in-depth-features/russias-new-naval-base-threatens-to-drag-georgia-into-ukraine-war/A47A5873-B367-4B69-B953-034E0C32EF7F?mod=russia_videos_pos1
141. *Russian offensive campaign assessment .January 10*. (2024). Institute for the Study of War. <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-january-10-2024>
142. *Russian offensive campaign assessment. January 21*. (2024). Institute for the Study of War. <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-january-21-2024>
143. *Russian offensive campaign assessment. January 6*. (2025). Institute for the Study of War. <https://www.understandingwar.org/backgroundunder/russian-offensive-campaign-assessment-january-6-2025>
144. *Saakashvili Focuses on IDP Return to Abkhazia in Campaign*. (2007). Civil Georgia, Supported by NED. <https://civil.ge/archives/113681>
145. Sadovnyk O. (2020). *Transnistrian conflict in the period 1988 - 2014 - Qualification scientific work on the rights of a manuscript*. State Institution 'Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine'.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Sadovnik_Oleksandr/Prydnistrovskyi_konflikt_v_period_1988_2014_rr.pdf

146. *Security Council steps back from French-led draft resolution, as Russian delegate says it re-interpreted “Moscow peace plan” for propaganda purposes.* (2008). UN Meetings Coverage and Press Releases, Security Council. <https://press.un.org/en/2008/sc9429.doc.htm>
147. Senarclens, P. de. (1991). *The “Realist” paradigm and international conflicts.* Ebsco.com; International social science journal. https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagd%3A11%3A5909547/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Aagd%3A5651187&crl=c&link_origin=scholar.google.com
148. Shadle, M. A. (2011). Constructivism. In *The Origins of War: A Catholic Perspective.* Georgetown University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt2tt6p0.8>
149. Sikharulidze, V. (2025). *Russian Influence Operations in Georgia: A Threat to Democracy and Regional Stability - Foreign Policy Research Institute.* Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2025/03/russian-influence-operations-in-georgia-a-threat-to-democracy-and-regional-stability/>
150. Singer, J. D., & Minhas, S. (2009). Conflict Resolution in the International System: A Quantitative Approach. *SAGE Publications Ltd eBooks*, 52–71. <https://doi.org/10.4135/9780857024701.n4>
151. Singh A. (2024). *Crypto Frontiers: How Abkhazia Leverages Bitcoin Mining to Navigate Sanctions and Global Isolation. Executive Summary.* London Politica. <https://londonpolitica.com/central-asia-and-caucasus-desk/how-abkhazia-leverages-bitcoin-mining-to-navigate-sanctions-and-global-isolation>
152. *Six Point Peace Plan.* (2008). Documented by the Government of Georgia. <https://smr.gov.ge/uploads/prev/9bbbc7.pdf>
153. Skrypnyk, O. (2019). The Position of the European Union in Georgian War. *European Historical Studies*, 12, 77–91. <https://doi.org/10.17721/2524-048x.2019.12.77-91>

154. Small, M., & Singer, D. (1974). The war-proneness of democratic regimes, 1816-1965. In *The Jerusalem journal of international relations*. ISSN 0363-2865, ZDB-ID 194424-1.
155. Smetana, M., & Ludvík, J. (2018). Between war and peace: a dynamic reconceptualization of “frozen conflicts.” *Asia Europe Journal*, 17(1), 1–14. <https://doi.org/10.1007/s10308-018-0521-x>
156. Socor V. (2008, August 14). *Analysis: Sarkozy-Medvedev plan flawed in substance and process - Moldova.org*. Eurasia Daily Monitor. <https://www.moldova.org/en/analysis-sarkozy-medvedev-plan-flawed-in-substance-and-process-142313-eng/>
157. *Sovereignty*. (2019). Legal Information Institute; Cornell Law School. <https://www.law.cornell.edu/wex/sovereignty>
158. Staerklé, C. (2015). Political Psychology. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 427–433. <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.24079-8>
159. *Statement by the Delegation of the USA*. (2020). Organization for Security and Co-operation in Europe Forum for Security Co-operation. 78th Joint Meeting of the FSC and the PC. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/7/458557.pdf>
160. Tanas, A. (2024). OSCE head in Moldova to boost talks on settling separatist dispute. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/osce-head-moldova-boost-talks-settling-separatist-dispute-2024-04-12/>
161. Tekushev I., Markedonov S., Shevchenko K. (2013), *Abkhazia: Between the Past and the Future*, Medium-Orient, Prague. ISBN 978-80-260-4774-2
162. *The Military Balance 2025: Russia and Eurasia*. (2025). The International Institute for Strategic Studies. <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/2025/russia-and-eurasia/>
163. *The Military Balance*. (2025). Routledge for The International Institute for Strategic Studies. ISBN 978-1-041-04967-8.

164. *The United States and the South Ossetian Conflict*. (2005). Fact Sheet Bureau of European and Eurasian Affairs Washington, DC . <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/53721.htm>
165. The. (2008). *Cease-fire has “translation problem.”* The Washington Times. <https://www.washingtontimes.com/news/2008/sep/07/cease-fire-has-translation-problem/>
166. Thomson MacCurdy, J. (1949). *International Conflict as Group Conflict*. In R. Carlton (Ed.), *Roots of Political Behavior: Introduction to Government and Politics* (p. 267). Bluebook 21st ed. Provided by: Helsinki University Library.
167. *Transnistrian Conflict. Origins and Main Issues* (p. 2). (1994). CSCE Conflict Prevention Centre . <https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/42308.pdf>
168. *Tripartite Conference & Geneva Declaration*. (2015). UNFICYP. <https://unficyp.unmissions.org/tripartite-conference-geneva-declaration>
169. *Türkiye 2024 Report*. (2024). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2024 Communication on EU enlargement policy. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/8010c4db-6ef8-4c85-aa06-814408921c89_en?filename=T%C3%BCrkiye%20Report%202024.pdf
170. United Nations. (n.d.). *Purposes and Principles of the UN (Chapter I of UN Charter)*. Security Council. United Nations; Security Council. <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/purposes-and-principles-un-chapter-i-un-charter>
171. United Nations. (n.d.). *United Nations Charter (full text)*. United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
172. *UNODC Strategic Partnership and Programmatic Actions in Eastern Europe 2017-2020*. (2017). United Nations Office on Drugs and Crime . https://www.unodc.org/documents/brussels/News/UNODC_Strategic_Partnership_and_Programmatic_Actions_in_Eastern_Europe_annexes_-_final.pdf

173. *Up In Flames | Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia.* (2015). Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/report/2009/01/23/flames/humanitarian-law-violations-and-civilian-victims-conflict-over-south>
174. Vladimir Socor, New Group of Georgia's Friends Founded, JAMESTOWN FOUND. 2005, <https://jamestown.org/program/new-group-of-georgias-friends-founded/>
175. Walker, E. (2003). *Sovereignty and the breakup of the Soviet Union.* Berkeley, Calif.
176. Webel, C., & Galtung, J. (2007). Negotiation and international conflict. In A. Chester (Ed.), *Handbook of Peace and Conflict Studies* (p. 43). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203089163>
177. Whitfield, T. (2007). *Friends Indeed? The United Nations, Group of Friends and the Resolution of Conflict.* Internet Archive. United States Institute of Peace Press, Washington D.C. <https://archive.org/details/friendsindeeduni00whit/page/340/mode/2up>
178. Whitman, R., & Wolff, S. (2012). *The European Union as a Global Conflict Manager.* Routledge. ISBN-9781136293610.
179. Williams, B., & Hawthorn, G. (2005). *In the Beginning Was the Deed: Realism and Moralism in Political Argument* . Princeton University Press, Cop.
180. Wintour, P. (2020). *EU leaders approve sanctions on Turkish officials over gas drilling.* The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/11/eu-leaders-sanctions-turkey-gas-drilling>
181. Wolff, S. (2021). *Conflict-Solving Mechanisms and Negotiation Formats for Post-Soviet Protracted Conflicts: A Comparative Perspective.* SCEEUS reports on human rights and security in Eastern Europe. <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/sceeus/conflict-solving-mechanisms-and-negotiation-formats-for-post-soviet-protracted-conflicts-a-comparative-perspective.pdf>

182. Yarmolenko O.(2021). *29 years ago, Russia forced Moldova to freeze the war in Transnistria. Since then, Chisinau has been living with the occupied territory and maintaining economic and social ties with it.* Babel. <https://babel.ua/texts/67542-29-rokiv-tomu-rosiya-zmusila-moldovu-zamoroziti-viynu-u-pridnistrov-ji-vidtodi-kishiniv-zhive-z-okupovanoyu-teritoriyeyu-pidtrimuye-z-neyu-ekonomichni-ta-socialni-zv-yazki-a-pochalosya-vse-cherez-movu>
183. Zartman, W. (1995). Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts. In *Elusive Peace: Negotiating an End to Civil Wars* pp. 3–30. Brookings Institution.
184. Zoria, Y. (2024, January 22). *Moldova accuses Russian troops in Transnistria of violations - Euromaidan Press.* Euromaidan Press. International Renaissance Foundation. <https://euromaidanpress.com/2024/01/22/moldova-accuses-russian-troops-in-transnistria-of-violations/>
185. *Абхазия попросила Россию защитить ее морские границы. Спикер абхазского парламента Нугзар Ашуба объяснил это агрессивностью Грузии.* (2008). Лента.ру. <https://lenta.ru/news/2008/06/24/defend/>
186. *Алан Гаглов поручил предпринять комплекс мер по безопасности в Южной Осетии.* (2024). Cominf.org; Государственное информационное агентство “Рес”. Республика Южная Осетия. <https://cominf.org/node/1166559365?ref=oc-media.org>
187. Бойко, О. (2022). Роль Росії у Придністровському конфлікті. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 4, 80–88. <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/issue/view/4/4>
188. Бондаренко, А. (2019). Військова агресія РФ: війна в Грузії 2008 р., анексія Криму та бойові дії на Донбасі 2014 р., “Сувалкський коридор” . *Українознавство*, 4(73), 224–240. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2019_4_18
189. *В Абхазии не исключили введение режима ЧС в сфере энергетики.* (2024). ТАСС. <https://tass.ru/ekonomika/22571415>

190. *Вирок Суду. Приморський районний суд м. Одеси. Номер кримінального провадження в ЄРДР: 22024160000000023.* (2025). Court.gov.ua; Єдиний державний реєстр судових рішень. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123615358>
191. *Відповідь народному депутату України Н. Савченко .* (2017, June 22). Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Вих. № 4311-01/20962-01 . <https://me.gov.ua/file/1dde7bc8-e90d-4f4c-ad24-9aee2e198267>
192. Габро, І., & Куріленко, А. (2021). Історичні передумови та причини російсько-грузинської війни 2008 року. *Старожитності Лукомор'я*, 3, 128–134. <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2021.3.83>
193. *14 Гвардейская Общевоинская Армия. После войны (по материалам печати и из записок полковника Чернобрювого В.Н.).* (n.d.). Сайт 14-ой Гвардейской Общевоинской Армии (Wayback Machine Archive). <https://web.archive.org/web/20160304113431/http://www.oa-14.narod.ru/poslevoiny-13.htm>
194. Гмиря А. (2024, August 8). *Як Росія вторглася в Грузію у 2008 році: уроки та наслідки.* *The Page.* The Page. <https://thepage.ua/ua/politics/yak-rosiya-vtorglasya-v-gruziyu-v-2008-roci-uroki-ta-naslidki>
195. *Грузино-Осетинское Уригулирование* (2005). Министерство иностранных дел Российской Федерации https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/conflicts/1686994/
196. *Грузія проти Росії.* (2021). Інформаційний бюлетень практики Суду 247, Європейський Суд з прав людини. <https://rm.coe.int/georgia-v-russia-ii-gc-ukr/1680a58450>
197. *Договор между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия о союзнчестве и интеграции.* (2015). Министерство иностранных дел Российской Федерации.

- https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/international_contracts/2_contract/43967/
198. *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Республикой Абхазия.* (2008). Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/international_contracts/2_contract/45526/
199. *Закон СССР “О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР.”* (n.d.). від 03.04.1990 № 1409-I. <https://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data01/tex10973.htm>
200. Затянувшиеся конфликты на пространстве ГУАМ и их последствия для международного мира, безопасности и развития Грузии, Канада, Латвия, Литва, Республика Молдова, Румыния, Украина и Эстония: проект резолюции. (2019) *Семьдесят вторая сессия. Пункт 35 повестки дня. А/72/L.58.* Генеральная Ассамблея.
201. *Заявление о мерах по политическому урегулированию Грузино-Абхазского конфликта* Текст документа сверен по: “Дипломатический вестник”, N 9-10, 1994 (n.d.). <https://web.archive.org/web/20150528141259/http://docs.cntd.ru/document/901778484>
202. *Заявления для прессы и ответы на вопросы журналистов по итогам переговоров с Президентом Франции Николя Саркози 12 августа 2008 года* Москва, Кремль. (2008). Президент России. https://web.archive.org/web/20080909210925/http://www.kremlin.ru/appears/2008/08/12/2004_type63374type63377type63380type82634_205199.shtml
203. *Зенитно-ракетная система С-300ПС (С-300ПМУ).* (n.d.). Missilery.info; Ракетная техника. Retrieved May 24, 2025, from <https://missilery.info/missile/c300ps>

204. *Игнатъев заявил о “десятках тысяч тонн” боеприпасов в Колбасне: Они охраняются надежно.* (2024). NewsMaker. <https://newsmaker.md/ru/ignatjev-zayavil-o-desyatkah-tysyach-tonn-boepripasov-v-kolbasne-oni-ohranyayutsya-nadezhno>
205. *История. Краткие сведения из истории южных осетин.* (2015). South-Ossetia.info; Официальный сайт Администрации Президента Республики Южная Осетия. <https://south-ossetia.info/respublika-yuzhnaya-osetiya-segodnya/istoriya/>
206. Кава, О. (2004). *Причини виникнення придністровського конфлікту наприкінці 80-х років ХХ століття.* Історичні студії. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03e26681-82db-4502-a0aa-ed158ea919da/content>
207. Каракуц, О. (2025). *Енергетична криза в Молдові як інструмент політичного тиску РФ.* Національний інститут стратегічних досліджень. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-01/az_energetichna-kryza-v-moldovi_10012025.pdf
208. Киридон, А. (n.d.). *Причини російсько-грузинського конфлікту: регіональний вимір.* Київський міжнародний університет. <https://vmv.kyumu.edu.ua/series/vmv/vipusk8/5.pdf>
209. Кодола, М. (2021). *Українські підходи врегулювання конфлікту у Придністров'ї. Травневі студії.* Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/10924>
210. *Комментарий МИД России относительно выполнения плана “Д.А.Медведева–Н.Саркози.”* (2008). Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1601704/
211. *Медведев подписал перемирие с Грузией* Rambler Media Group 2008 <https://web.archive.org/web/20080905095720/http://lenta.ru/news/2008/08/16/sign/>

212. *Население ССР Грузия (1926) (без Юго-Осетинской АО)*. (n.d.). Archive.org. <https://web.archive.org/web/20080208080442/http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/rngeorgia.html>
213. *Октай Хазирши: “Мы в месяц выходим на цифры в полторы – две тысячи вагонов.”* (2023). <https://www.ekhokavkaza.com/A/32357562.html>; Эхо Кавказа.
214. *Оперативная группа российских войск в Приднестровском регионе Республики Молдова*. (2007). Министерство обороны Российской Федерации (Wayback Machine Archive). <https://web.archive.org/web/20071227155705/http://www.mil.ru/848/1047/17841/index.shtml>
215. *Ответ официального представителя МИД России М.В.Захаровой на вопрос СМИ в связи с тем, что в Молдавии вышли учебники, где стороной приднестровского конфликта названа Россия*. (2025). Министерство иностранных дел Российской Федерации . https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/2016592
216. Отрош, М. (2024). Історія виникнення і сучасний стан Грузино-Південноосетинського конфлікту. *Проблеми всесвітньої історії*, 2(26), 77–94 <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2024-26-5>
217. *П'ять днів у серпні 2008 року: хроніка російсько-грузинської війни а*. (2018). BBC News Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45102927>
218. Перепелиця Г. (2001). Конфлікт в Придністров'ї: причини, прогноз розвитку та проблеми врегулювання. Стилос, Національний інститут стратегічних досліджень. ISBN 966-7321-82-7
219. Поліщук, К. (2018). Генеза конфліктів у Південнокавказькому регіоні: передумови, еволюційні моделі, проблеми врегулювання. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*, 45, 93–106. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2018_45_10

220. Поляков, Ю. (1939). *Перепись населения СРСР*.
<https://djvu.online/file/MkKyIVUi1R7pe>
221. *Постановление о толковании Статти 11 (постоянный нейтралитет), Обращение №37b/2014*. (2017). Республика Молдова. Конституционный Суд.
https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_14_37b_2017_rus.pdf
222. *Працював одразу на дві розвідки: в Одесі затримали хитрого шпигуна, якого обдурила СБУ*. (2023). ТСН. <https://tsn.ua/ukrayina/pracyuvav-odrazu-na-dvi-rozvidki-v-odesi-zatrimali-hitrogo-shpiguna-yakogo-obmanula-sbu-2481187.html>
223. *Приднестровский экспорт в 2022 году сократился на 200 миллионов долларов*. (2023). Новости Приднестровья. <https://novostipmr.com/ru/news/23-01-17/pridnestrovskiy-eksport-v-2022-godu-sokratilsya-na-200-millionov>
224. *Приднестровское Урегулирование*. (2016). Министерство иностранных дел Российской Федерации .
https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_safety/conflicts/1524976
225. *Резолюция №353 от 20 июля 1974 года*. (1974). United Nations Security Council. [https://docs.un.org/ru/S/RES/354\(1974\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/354(1974))
226. *Резолюция №541 СБ ООН от 18 ноября 1983 года. S/RES/541* . (1983). United Nations Security Council. [https://docs.un.org/ru/S/RES/541\(1983\)](https://docs.un.org/ru/S/RES/541(1983))
227. *Речан: Сейчас существует международный контекст, который может привести к выводу российских войск с левого берега Днестра*. (2025). Jurnal.md. <https://www.jurnal.md/ro/news/79f4735f9b47b8e1/rechan-seychas-sushchestvuet-mezhdunarodnyy-kontekst-kotoryy-mozhet-privesti-k-vyvodu-rossiyskih-voysk-s-levogo-berega-dnestra.html>
228. Садовнік, О. (2016). Бої за Бендери у червні 1992 року як кульмінація Придністровського збройного конфлікту 1989–1992 рр. *Гілея: науковий вісник*, III, 121–124. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_111_32

229. Садовнік, О. (2018). Причини та сприяючі фактори виникнення Придністровського конфлікту кінця 1980–х – початку 1990–х рр. *Гілея: науковий вісник*, 132, 138–141. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_132_38
230. Садовнік, О. (2020). Придністровський конфлікт 1989-1992 рр.: хронологічні межі та головні етапи. *Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*, 31, 99–104. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2020_31_13
231. Садовнік, О. (2020). *Придністровський конфлікт в період 1988 - 2014 рр.* Державна установа “Інститут всесвітньої історії НАН України.” https://shron1.chtyvo.org.ua/Sadovnik_Oleksandr/Prydnistrovskyi_konflikt_v_period_1988_2014_rr.pdf
232. СБУ затримала російського шпигуна із Придністров'я, якого перекинули в Україну, щоб викрасти дроніві технології нашої держави. (n.d.). Служба безпеки України. <https://t.me/SBUkr/14398>
233. События августа 2008 года были важны для жителей Южной Осетии и Абхазии, заявил Дмитрий Медведев в интервью нашему агентству. (2024). Официальный канал агенства ТАСС. https://t.me/tass_agency/206864
234. *Соглашение между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия о порядке вхождения отдельных подразделений Вооруженных Сил Республики Южная Осетия в состав Вооруженных Сил Российской Федерации от 31 марта 2017 года.* (2017). Министерство иностранных дел Российской Федерации. <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001201802220015>
235. *Соглашение о прекращении огня и разъединении сил.* (1994). Office of the State Minister of Georgia for Reconciliation and Civic Equality. https://smr.gov.ge/uploads/prev/_b2aad4ec.pdf
236. *Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова.* (1992).

- Министерство Иностранных Дел Приднестровской Молдавской Республики.
<https://mid.gospmr.org/ru/sGv>
237. *Стамбульский документ*. (1999). Osce.org; Organization for Security and Co-operation in Europe. <https://www.osce.org/ru/mc/39573>
238. *Торгуємо. І не тільки ми – президент компанії Roshen про торгівлю з Турасполем*. (2018). Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/29051233.html>
239. *У Придністров'ї зупинилися майже всі промислові підприємства*. (2025). Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prydnistrovja-zupynylysja-pidpryamstva/33261518.html>
240. *У Придністров'ї розміщено найбільший у Європі склад боєприпасів: про нього згадали після вибухів*. (2022). OBOZREVATEL NEWS. <https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/u-pridnistrovi-e-najbilshij-u-evropi-sklad-boepripasiv-pro-nogo-zgadali-pislya-vibuhiv.htm>
241. *Украинские бизнес-партнеры Республики Шериф - Rise Moldova*. (2018). Rise Moldova. <https://www.rise.md/rusa/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5-%D0%B1%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%8B-%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8/>
242. Чирва, Ю. (2014). Грузинсько-осетинський конфлікт кін. ХХ-поч. ХХІ ст.: від виявів сепаратизму до Російської воєнної агресії. *Дослідження з всесвітньої історії і правознавства*, 13, 89 - 98. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10018>
243. *Шпигував за військовими для росії: суд обрав покарання для чоловіка*. (2024). Politeka. <https://ua.politeka.net/uk/443754-shpiguvav-za-viyskovimi-dlya-rosiji-sud-obrav-pokarannya-dlya-cholovika>

244. *Южная Осетия попросила помощи у России.* (2008). Коммерсантъ.
<https://www.kommersant.ru/doc/107825>
245. Ярошенко Я. (2022). Технології врегулювання сучасних міжнародних конфліктів на пострадянському просторі: Молдовський досвід для України. *Міжнародні відносини суспільні комунікації та регіональні студії*, 2 (13), 115–131. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-02-115-131>

АНОТАЦІЯ

Магістерської роботи

Тема: Заморожені конфлікти як чинник гібридних загроз

Студентка: Мовчан Марія Олегівна

Рік навчання, факультет: 2 р. н., Факультет соціальних наук та соціальних технологій, Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник: старший викладач кафедри міжнародних відносин, Краєв О. В.

Рецензент:

Захищена: “ ____ ” _____ 20_ р.

Короткий зміст роботи:

У роботі було проведено порівняння основних теоретичних підходів до аналізу конфлікту у системі міжнародних відносин та концептуалізовано поняття «заморожений конфлікт» та «гібридні загрози». Були виокремлені основні фактори виникнення конфліктів у Придністров'ї, Абхазії та Південній Осетії, визначені характерні особливості їх збройних фаз та спроб врегулювання. Також, у дослідженні було з'ясовано, яким чином міжнародно-правове регулювання заморожених конфліктів в Молдові та Грузії обмежує їх суверенітет, та встановлено, як гібридні загрози інструменталізуються економічно та можуть виникати у зв'язку із мілітаризацією конфліктної території.

Short summary:

The paper compares the main theoretical approaches to the analysis of conflict in the system of international relations and provides a conceptualization of the terms "frozen conflict" and "hybrid threats". There were identified the main factors of the conflicts in Transnistria, Abkhazia and South Ossetia, and the characteristic features of their armed phases and settlement attempts. The research also reveals how the international legal regulation of the frozen conflicts in Moldova and Georgia limits their sovereignty, and establishes how hybrid

threats are instrumentalized economically and may arise through the militarization of the conflict territory.